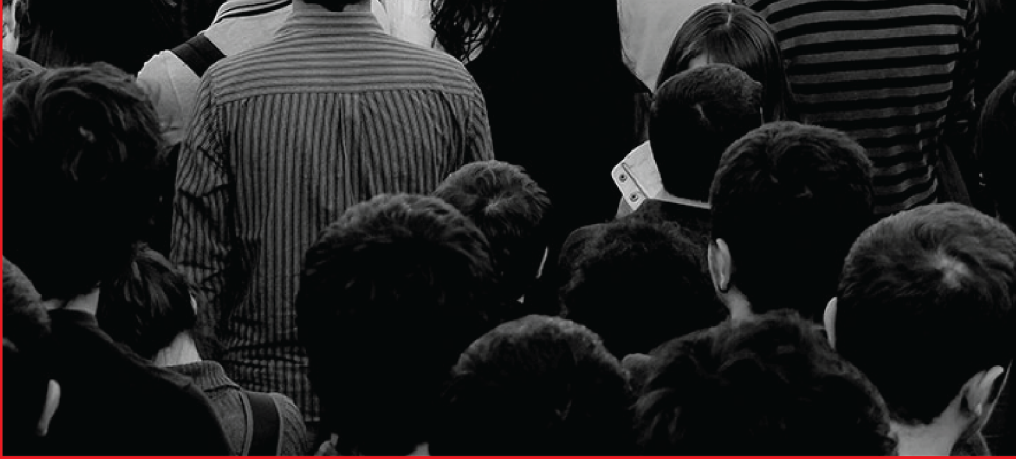

ASGARİ ÜCRET ARAŞTIRMASI 2024

DİSKAR

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ

ARALIK 2023 • İSTANBUL

DiSKAR

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ

ASGARİ ÜCRET ARAŞTIRMASI 2024

DiSKAR

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ

ARALIK 2023 • İSTANBUL

DİSKAR

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ (DİSK-AR)

ASGARİ ÜCRET ARAŞTIRMASI (2024)

Bu araştırma Prof. Dr. Aziz Çelik ve DİSK-AR uzmanları Deniz Beyazbulut ve Zeynep Kandaz tarafından hazırlanmıştır.

e-ISBN: 978-605-73866-5-6

Baskı: İstanbul • Aralık 2023

Araştırma kaynak gösterilerek kullanılabilir. Bu yayın para ile satılamaz.

Adres: Dikilitaş Mahallesi Eren Sokak No:4 Beşiktaş/İSTANBUL

Tel: (0212) 291 00 05-06 • **Fax:** (0212) 240 42 09

E-posta: diskar@disk.org.tr - disk@disk.org.tr

Web: www.arastirma.disk.org.tr - www.disk.org.tr

Facebook: @diskarastirma - @diskinsesi

Twitter: @diskarastirma - @diskinsesi

Instagram: @disk_arastirma - @diskinsesi

Kapak ve Sayfa Tasarımı: İnan Dağdelen

SUNUŞ

DİSK Araştırma Merkezi'nin (DİSK-AR) gelenekselleşen asgari ücret araştırmalarının yenisini kamuoyunun dikkatine sunuyoruz. Konfederasyonumuzun Araştırma Merkezi uzun yıllardır asgari ücret konusunda kapsamlı araştırmalar hazırlıyor. DİSK Yönetim Kurulu olarak bu raporları esas alarak asgari ücret politikamızı ve talebimiz belirliyoruz.

2024 yılı asgari ücret müzakereleri 2023 Aralık ayı içinde gerçekleşecek. DİSK olarak maalesef müzakere masasında yer alamıyoruz ancak asgari ücretin insanca yaşamaya yetecek bir ücret olması için mücadelemiz bu yıl da devam edecek.

2024 asgari ücreti yüksek enflasyon ve alım gücünü hızla eriten bir pahalılığın yaşandığı koşullarda saptanacak. Mart 2024'te yerel seçimlerin olması asgari ücret müzakerelerini daha da önemli hale getiriyor. Hükümet daha şimdiden 2024 yılında asgari ücrete ikinci bir zammın olmayacağını söylüyor. Yüksek enflasyon koşullarında yılda bir asgari ücret zammı kabul edilebilir değil.

Tartışmalı ve eksik hesaplanan TÜİK resmi verilerinde dahi ortalama resmi enflasyon (Ekim 2023 itibarıyla) yüzde 61,4 gıda enflasyonu ise yüzde 72 olarak gerçekleşti. Emekçilerde gıda enflasyonu ise yüzde 88-113 civarında gerçekleşiyor. Ekim ayı itibarıyla gıda enflasyonu en yoksul yüzde 20'lik grupta yüzde 113, ikinci en yoksul yüzde 20'lik grupta yüzde 94,1 ve emeklilerde ise yüzde 88,4 olarak hissediliyor. TÜİK verilerinin şaibeli olduğu dikkate alınacak olursa işçilerin hissettiği enflasyonun çok daha yüksek olduğu sır değil.

Yüksek enflasyon doğrudan doğruya ücretli ve maaşlı çalışanların (işçilerin, kamu çalışanlarının ve emeklilerin) gelirlerinin erimesi anlamına geliyor. Öte yandan yüksek enflasyon, bölüşüm ve gelir dağılımını da olumsuz etkiliyor. Son yıllarda emeğin (işgücünün) gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payının gerilemesi bunun tipik örneklerinden biri.

Türkiye'de asgari ücret civarında çalışanların oranının oldukça yüksek olması, asgari ücretin sınırlı bir çalışan kesimini değil çalışanların ezici çoğunluğunu ilgilendirmesi anlamına geliyor. Dolayısıyla ülkemizde bir süredir kelimenin dar anlamıyla asgari ücret değil, ortalama ücret konuşuluyor. Bu koşullar altında asgari ücretin insanca yaşanacak bir ücret olarak saptanması yaşamsal önem taşıyor.

Ülkemizde sendikalaşmanın ve toplu iş sözleşmesi kapsamının sınırlılığı ile diğer emek gelirlerinin asgari ücretten daha az artırılması tüm ücretleri asgari ücrete yaklaştırıyor. Hem asgari ücretteki artış oranlarının diğer emek gelirlerine yansımaması hem de özel sektörde ve kamuda ücret artışlarının en fazla resmi enflasyon oranında artırılması asgari ücreti ortalama ücret haline getiriyor. Türkiye asgari ücretliler ülkesine dönüşmeye devam ederken asgari ücret pahalılıklar ve zamlar karşısında iyice yetersiz kalıyor.

Asgari ücret aileleriyle birlikte on milyonlarca yurttaşın derdi, milyonlarca işçi ve onların ailelerinin yaşam koşullarını ilgilendiren çalışma hayatının en temel konularından biridir. Gerek Merkez Bankası ve farklı kuruluşlar tarafından yapılan araştırmalar gerekse akademik çalışmalar ve

DİSK-AR tarafından yapılan hesaplamalar, Türkiye’de asgari ücret civarında bir ücretle çalışanların oranının yaklaşık yüzde 50 olduğunu gösteriyor. Avrupa Birliği ülkelerinde yaklaşık yüzde 4 olan asgari ücret civarı çalışanların oranının ülkemizde bu denli yüksek olmasının temel sebebi sendikalaşma ve toplu iş sözleşmesi kapsamının sınırlılığı ve teşmil mekanizmasının işletilmemesidir. Toplu pazarlık kapsamı daraldıkça asgari ücretle çalışanların oranı yükseliyor.

Bu çarpıcı tabloya rağmen Türkiye’de asgari ücretin belirlenmesinde uluslararası standartlar dikkate alınmıyor, işçinin ailesinin geçimi hesaba katılmıyor. Öte yandan asgari ücret civarında bir ücretle çalışan milyonlarca işçi varken milyonlarca işçi de asgari ücrete erişemiyor.

Bütün bu değerlendirmeler çerçevesinde asgari ücret tartışmalarının resmi enflasyona hapsedilmesi büyük bir eksiklik olacaktır. Gerek resmi enflasyon verilerinin baskılanması ve hatalı ölçülmesi gerekse farklı toplumsal kesimlere (işçi, emekli, dar gelirli) enflasyon verisi açıklanmaması nedeniyle enflasyona endeksli bir asgari ücret tartışması hatalı olacaktır. Öte yandan enflasyon doğru ölçülse bile asgari ücret artışında sadece enflasyon değil geçim koşulları ve ülke ekonomisinin büyümesi esas alınmalıdır. Bu nedenle asgari ücret artışında kişi başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (KB GSYH) artışının esas ölçü olması gerektiğini düşünüyoruz. Asgari ücretin ne kadar olması gerektiği geçim koşulları ve ülke ekonomisinde büyüme dikkate alınarak saptanmalıdır. Bu nedenle asgari ücret tartışmalarında yoksulluk sınırının da dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz. Sadece enflasyona hapsedilmiş bir asgari ücret tartışması asgari ücretin görece olarak düşmesine ve emeğin büyümeden daha az pay almasına, dolayısıyla bölüşüm ilişkilerinin bozulmasına yol açar.

Bilindiği gibi DİSK olarak asgari ücretin belirlenmesi sürecinde mevzuat nedeniyle masada yer alamıyoruz ancak asgari ücret tespit sürecinde çeşitli çalışmalar yürütüyoruz ve her yıl asgari ücretlilerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürmesi için taleplerimizi açıklıyoruz.

DİSK Araştırma Merkezi (DİSK-AR) uzun yıllardan beri asgari ücrete ilişkin bilimsel raporlar hazırlıyor ve DİSK’in asgari ücret taleplerinin bilimsel temellerini ortaya koyuyor. DİSK-AR’ın asgari ücret araştırmaları ülkemizde asgari ücretin emekçiler açısından kapsamlı bir incelemesini sunmaya çalışıyor.

Elinizde bulunan araştırmada asgari ücretin dünyada ve Türkiye’de gelişim sürecine, belirlenmesine, kapsamına ve 2023 yılı sonu itibarıyla güncel durumuna yer veriliyor. Araştırmada emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

DİSK-AR’ın 2024 yılı için hazırladığı araştırmanın insanca bir asgari ücret mücadelesinde yararlı olması dileğiyle...

DİSK Yönetim Kurulu

Kasım 2023

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	3
İÇİNDEKİLER	5
TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ	6
ÖZET	8
ASGARİ ÜCRET EVRENSEL VE TEMEL BİR HAKTIR	10
Asgari Ücretin Tarihsel Gelişimi	10
Dünyada Asgari Ücret Saptama Yöntemleri	13
TÜRKİYE'DE ASGARİ ÜCRET	17
Türkiye'de Asgari Ücretin Gelişimi	17
Türkiye'de Asgari Ücretin Tespit Yöntemi	19
Asgari Ücret Tespit Komisyonu Demokratik Değil	19
Asgari Ücret Tespit Komisyonu Fiilen Lağvedildi!	21
Asgari Ücreti Hükümet ve İşveren Bloku Belirliyor	23
Türkiye Avrupa'nın En Düşük Asgari Ücretli Ülkelerinden	23
Avrupa Birliği Asgari Ücret Yönergesi	27
TÜRKİYE ASGARİ ÜCRETİN KAPSAMI	28
Asgari Ücret ve Diğer Emek Gelirleri	28
Asgari Ücret Kapsamı Genişliyor	29
Asgari Ücret Ortalama Ücret Haline Geliyor	31
Kadınların Ortalama Ücret ve Maaş Geliri Asgari Ücretin Altına Geriledi	33
AB ve Türkiye'de Asgari Ücret Kapsamı	34
Farklı Araştırmalar Ortak Sonuç: Asgari Ücret Kapsamı Çok Geniş	34
AB Ülkelerinde Asgari Ücret Kapsamı	37
Toplu Sözleşmeli Oranı Yüksek Asgari Ücretli Oranı Düşük	48
DİSK-AR ASGARİ ÜCRET KAPSAMI ARAŞTIRMASI	40
Özel Sektörde Asgari Ücret Kapsamı	41
Kayıtdışı Sektörde Asgari Ücret Kapsamı	42
Asgari Ücretli Çalışma Kadınlarda Daha Yaygın!	43
ASGARİ ÜCRET NASIL VE NEDEN ERİYOR?	47
Asgari Ücretin Kişi Başına Milli Gelire Oranı Düşüyor	47
Asgari Ücret Açlık ve Yoksulluk Sınırının Altında	51
Asgari Ücretli 22 Cumhuriyet Altını Kaybetti	52
ÜCRETLERİN VERGİ VE KESİNTİ YÜKÜ	54
Asgari Ücret ve Vergi Dilimi Tarifesi	54

Asgari Ücret Vergi İstisnası Çalışanların Aleyhine Uygulanıyor	56
İşverenlere Sağlanan Prim Desteği İşçilere De Sağlanmalıdır	56
DİSK'İN 2024 ASGARİ ÜCRET TALEPLERİ	58
Ek Tablo: Yıllara Göre Ortalama Asgari Ücret	60
KAYNAKLAR	62

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Dünyada Asgari Ücret Tespit Yöntemleri	13
Tablo 1: Çeşitli Ülkelerde Asgari Ücret Tespit Yöntemleri.....	15
Grafik 2: Türkiye'de Asgari Ücret Uygulamaları	18
Tablo 2: Asgari Ücreti Kim Açıkladı? (2003-2023).....	22
Tablo 3: Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararları (2000-2023).....	24
Grafik 3: AB Ülkelerinde, ABD ve Türkiye'de Asgari Ücret (2013 Temmuz-2023 Temmuz) (Avro) (Yüzde).....	25
Tablo 4: AB Ülkelerinde, ABD ve Türkiye'de Asgari Ücret (2012-2023) (Avro) (Yüzde).....	26
Tablo 5: Asgari Ücret ve Diğer Emek Gelirleri (2002-2023) (TL)	28
Tablo 6: Diğer Emek Gelirlerinin Asgari Ücret Karşısındaki Durumu (2002-2023) (Yüzde)	29
Tablo 7: Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (Genel) (2002 ve 2022) (Yüzde)	29
Grafik 4: Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (Genel) (2002 ve 2022) (Yüzde)	30
Tablo 8: Asgari Ücret ve Ortalama Ücret (2012-2016-2020) (TL) (Yüzde).....	31
Grafik 5: Asgari Ücretin Ortalama Ücrete Oranı (2012-2020) (TL) (Yüzde).....	32
Grafik 6: Ortalama Ücret ve Maaş Asgari Ücretin Kaç Katı? (2005-2021)	32
Tablo 9: Asgari Ücretin Hanehalkı Fert Ortalama Gelirine Oranı (2005-2021) (TL) (Yüzde)	33
Grafik 7: Cinsiyete Göre Ortalama Ücret ve Maaş Geliri Asgari Ücretin Kaç Katı? (2006-2021).....	34

Tablo 10: TCMB Tarafından Hesaplanan Seçilmiş Sektörlere Göre Asgari Ücret ve Altı (Asgari Ücretin Yüzde 10 Fazlası ve Altı) Çalışanların Oranı (2021) (Yüzde)..	35
Tablo 11: Tam Zamanlı Çalışan Ücretlilerin Ücret Düzeyleri (2017) (Yüzde).....	36
Grafik 8: Tam Zamanlı Çalışan Ücretli ve Yevmiyelilerin Asgari Ücretin Katları Şeklinde Tanımlanmış Ücret Geliri Gruplarına Dağılımı (2022) (Yüzde).....	36
Tablo 12: AB Ülkelerinde Sektörlere Göre Asgari Ücret Civarında Çalışanların Oranı (Yüzde)	37
Grafik 9: AB Ülkelerinde Cinsiyete Göre İstihdam ve Asgari Ücretle Çalışanların Oranı (Yüzde)	38
Grafik 10: AB Ülkelerinde, ABD'de ve Türkiye'de Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı (Yüzde)	39
Tablo 13: Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (Genel) (2022) (Yüzde).....	40
Grafik 11: Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (Genel) (2022) (Bin) (Yüzde).....	41
Grafik 12: Özel Sektörde Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (Genel) (2022) (Yüzde).....	42
Grafik 13: Kayıtdışı Çalışan İşçilerde Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (Genel) (2022) (Yüzde).....	43
Tablo 14: Kadınlarda Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (2022) (Bin) (Yüzde).....	44
Grafik 14: Genelde ve Kadınlarda Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (2022) (Yüzde).....	44
Grafik 15: Özel Sektörde Çalışan Kadınlarda Asgari Ücret Kapsamı ve Ücret Düzeyleri (2022) (Yüzde).....	45
Grafik 16: Kayıtdışı Çalışan Kadın İşçilerin Asgari Ücret ve Ücret Düzeyleri (2022) (Yüzde).....	46
Grafik 17: Asgari Ücretin Kişi Başına GSYH'ye Oranı (1974 ve 2023) (Yüzde).....	47
Grafik 18: Asgari Ücretin Kişi Başına GSYH'ye Oranı (1974-2023) (Yüzde).....	48
Tablo 15: Asgari Ücret ve Kişi Başına Milli Gelir (1974-2023) (TL) (Yüzde).....	49
Grafik 19: Açlık ve Yoksulluk Sınırı (Ekim 2023) ile Net Asgari Ücret (2023) (TL).....	51
Grafik 20: Altın Fiyatları Karşısında Asgari Ücret (2003-2023).....	53
Tablo 16: Altın Karşısında Asgari Ücret (2003-2023) (TL).....	52
Tablo 17: En Düşük Vergi Tarife Dilimi ve Yeniden Değerleme Oranı ile Asgari Ücret Artışına Göre Olması Gereken En Düşük Vergi Tarife Dilimi (2000-2023) (TL) (2000:100)	55
Tablo 18: İşverenlere 5 Puanlık SGK Prim Desteği (2008-2023) (Milyar TL) (Milyar Dolar) (Yüzde)	57

ÖZET

TÜRKİYE ASGARİ ÜCRETLİLER ÜLKESİ!

Türkiye’de asgari ücretle çalışanların kapsamı oldukça yüksektir. Merkez Bankası ve DİSK-AR verileri ile çeşitli araştırmalar asgari ücret civarında bir ücretle çalışanların oranının **yüzde 50’lerde olduğunu gösteriyor**. Milyonlarca işçi asgari geçim için yetersiz olan asgari ücretle geçinmeye çalışırken, işçilerin bir bölümü de yasal asgari ücrete dahi erişemiyor. Asgari ücret ve altında çalışanların oranı tekstil, giyim, deri, mobilya imalatı, gıda, inşaat ve turizm sektörlerinde daha yüksek düzeyde seyrediyor.

TÜRKİYE AVRUPA’NIN EN DÜŞÜK ASGARİ ÜCRETLİ ÜLKELERİNDEN BİRİ

Türkiye, Avrupa ülkeleri içinde en düşük asgari ücrete sahip beşinci ülkedir. Türkiye’den daha düşük asgari ücrete sahip ülkeler Makedonya (359 avro), Arnavutluk (375 avro), Bulgaristan (399 avro) ve Sırbistan’dır (461 avro). 2013’te Avrupa’da Türkiye’den düşük asgari ücretli 14 ülke varken, 2023 yılı sonunda sadece 4 ülke vardır.

TOPLU PAZARLIK ORANI DÜŞÜK, ASGARİ ÜCRETLİ ORANI YÜKSEK!

Türkiye AB ülkeleri ve ABD arasında en düşük toplu iş sözleşmesi kapsamı oranına sahip iki ülkeden biridir. ILO verilerine göre, 2019’da Türkiye’de TİS kapsamı yalnızca yüzde 7,4’tür. Bu durum Türkiye’de asgari ücret civarında çalışanların oranını artırırken AB ülkelerinde asgari ücretle çalışanların kapsamını düşürüyor. Asgari ücret

ret kapsamının düşürülmesinin yolu, örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılarak toplu pazarlık kapsamının genişletilmesidir. Toplu iş sözleşmesi kapsamını genişletilmesinin bir diğer yolu teşmil mekanizmasının yaygınlaştırılmasıdır.

ASGARİ ÜCRET İLE DİĞER EMEK GELİRLERİ ARASINDAKİ MAKAS KAPANIYOR, ASGARİ ÜCRET ORTALAMA ÜCRETE YAKLAŞIYOR

Asgari ücretteki artış oranının diğer emek gelirlerine yansımaması, düşük toplu iş sözleşmesi kapsamı ve sendikalaşma oranları, asgari **ücreti ortalama ücret haline getiriyor**. Türkiye’de diğer emek gelirleri artışının sınırlı kalması sonucunda asgari ücret ile diğer ücretler arasındaki makas kapanıyor ve asgari ücret civarı ücretle çalışanların oranı artıyor. Giderek artan bir biçimde daha çok emekçi asgari ücrete yakın ücretlerle çalışır hale geliyor. Türkiye hızla asgari ücretliler ülkesine dönüşüyor.

Ücretler asgari ücret düzeyine geriliyor. 2002 ve 2023 yılları arasında ortalama memur aylığı 20,2 kat, ortalama kamu işçisi ücreti 24,7 kat ve en düşük işçi emekli aylığı 29,2 kat arttı. Ortalama memur maaşı 38,8 kat, en düşük esnaf emekli aylığında 50 kat ve en düşük memur maaşında 57,9 kat artış yaşandı. Buna karşın net asgari ücretteki artış 61,9 kat olarak gerçekleşti. Böylece asgari ücret dışındaki emek gelirlerinin asgari ücrete oranı geriledi.

2002’de asgari ücret altında ücret alanların oranı yüzde 18,5 iken 2022’de bu oran yüzde 33,8’e yükseldi. Asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altı ücret alanlar 2002’de yüzde 27,8 iken 2022’de yüzde 37,5’e, asgari ücretin yüzde 10 fazlası ve altı ücret alan-

lar 2002'de yüzde 30,7 iken 2022'de yüzde 38,4'e yükseldi.

ASGARI ÜCRETİN KİŞİ BAŞINA MİLLİ GELİRE ORANI DÜŞÜYOR

Asgari ücret AKP iktidarları döneminde kişi başına GSYH'ye göre düşük düzeylerde (yüzde 43-60 bandında) seyretti. 1974'te kişi başına GSYH'nin yüzde 80,6'sı düzeyinde olan asgari ücret 2023'te kişi başına gelirin yüzde 47,4'üne düştü. Bu gerilemenin anlamı asgari ücretle çalışanların görece olarak yoksullaşmasıdır. Öte yandan asgari ücretle çalışanların oranının artması nedeniyle bu durum genel olarak ücret artışlarının da kişi başına milli gelir artışının çok altında kaldığını göstermektedir.

Eğer asgari ücret kişi başına GSYH'ye paralel olarak artsaydı brüt asgari ücretin 2023 yılında ortalama 19.921 TL olması gerekirdi. Oysa aynı dönemde asgari ücret ortalama brüt 11.711 TL olarak uygulandı.

ÖZEL SEKTÖR İŞÇİLERİNİN YÜZDE 70'İ ASGARI ÜCRETİN YÜZDE 20 KOMŞULUĞUNDA BİR ÜCRET ALIYOR

Asgari ücret tablosu özel sektörde kötüleşmektedir. **Özel sektör işçilerinin yüzde 70,4'ü asgari ücretin yüzde 20 komşuluğunda bir ücretle çalışmaktadır.** Özel sektör işçilerinin yüzde 84,5'i ise asgari ücretin yüzde 50 fazlası ve altında bir ücret alabilmektedir.

KAYITDIŞI ÇALIŞANLARIN YÜZDE 83,5'İ ASGARI ÜCRETE ERİŞEMİYOR!

Kayıtdışı çalışan işçilerin ücretleri beklendiği gibi çok daha düşüktür. Kayıtdışı çalışanlarda 2022 yılında 2.500 TL'nin

altında ücret alanların oranı yüzde 40'tır. Başka bir deyişle, kayıtdışı çalışanların yarısına yakını 2.500 TL bile alamıyor. Asgari ücret altında çalışanların oranı kayıtdışı çalışanlarda yüzde 83,5'tir.

KADINLARIN YÜZDE 60'I ASGARI ÜCRETE ÇALIŞIYOR

Kadınların çok büyük bir bölümü asgari ücret ve daha altında ücretlerle çalışmaktadır. Tahmini 7 milyon kadın çalışanın yüzde 61,4'ü asgari ücretin altı ve asgari ücretin yüzde 20 fazlası ücretler ile çalışmaktadır. Kadınların yüzde 41'i ise asgari ücret dahi alamamaktadır.

ASGARI ÜCRET 31 CUMHURİYET ALTININDAN 9 ALTINA GERİLEDİ

Asgari ücret altın karşısında dramatik ölçüde değer kaybetti. Merkez Bankası'nın yıllık ortalama Cumhuriyet altını fiyatlarına göre 2003 yılında asgari ücretin yıllık tutarı ile 25 altın, 2005'te 31 altın alınabilmekteydi. Ortalama altın fiyatları ile yıllık ortalama net asgari ücretle çalışan bir işçi 2023 yılı ortalama Cumhuriyet altını fiyatlarıyla 11,8, günlük kurlarla ise sadece 9,5 Cumhuriyet altını alabilmektedir.

ASGARİ ÜCRET EVRENSEL VE TEMEL BİR HAKTIR

ASGARİ ÜCRETİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Asgari ücret evrensel kabul görmüş işçi haklarından ve temel sosyal insan haklarından biridir. 19. yüzyılın sonlarında uygulama örnekleri görülen asgari ücret 20. yüzyılda uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. Asgari ücret uygulaması işçi ücretlerinin serbest piyasada herhangi bir malın (metanın) fiyatı belirlenir gibi belirlenmesine karşı kamusal bir önlemdir. Asgari ücret uygulaması, işçilerin sermayenin insafına bırakılmaması, kamusal düzenlemelerle ücretlerin en alt düzeyinin saptanması, işçilerin ve ailelerinin düşük ücretlere karşı korunması anlamına geliyor.

Dünyada asgari ücreti uygulayan ilk ülke 1894'te **Yeni Zelanda'dır**.¹ Yeni Zelanda'da ilk asgari ücret endeksi 45 ürünün fiyatı esas alınarak belirlenmiştir.² Ardından 1896'da **Avustralya'nın** Viktorya Eyaleti'nde asgari ücret uygulaması söz konusu olmuştur. 1904 yılında tüm Avustralya'da yasal asgari ücret sistemi uygulanmasının zeminini oluşturan yasa hazırlanmış ve 1911 yılına kadar Batı Avustralya dışında tüm eyaletlerde asgari ücret uygulamasına geçilmiştir.³ 1909'da **İngiltere'de** asgari ücret uygulamasını görüyoruz. Asgari ücret, **ABD'de** 1900'lerin başlarında gündeme geldi ve eyalet düzeyinde kadın ve çocuklar için asgari ücret uygulamaları söz konusu oldu. Ancak ABD Yüksek Mahkemesi 1923 yılında asgari ücreti ABD Anayasası'na

aykırı buldu ve iptal etti. 1938'de Başkan Franklin D. Roosevelt döneminde federal asgari ücret sistemi kabul edildi ve ABD Yüksek Mahkemesi 1941 yılında asgari ücreti Anayasa'ya uygun buldu.⁴ Ekim 1917'de **Sovyet Devrimi'nin** ikinci günü yayımlanan hükümet kararnamesi ile 8 saatlik işgünü ve asgari ücret kabul edildi.⁵

Türkiye asgari ücret uygulamasını 1936 tarihli ve 3008 sayılı ilk İş Kanunu ile kabul etti. 3008 sayılı İş Kanunu'nun 32. maddesiyle işçi ücretlerinin en aşağı hadlerinin bir nizamname ile saptanması hükme bağlandı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bağımsızlığını kazanan **Hindistan** ve **Pakistan** gibi ülkeler de asgari ücret uygulaması başlattı. 2. Dünya Savaşı sonrasında ulusal düzeyde kapsayıcı asgari ücret uygulamaları ilk olarak **Hollanda** (1960), **Fransa** (1970) ve **İspanya'da** (1980) ortaya çıktı.⁶

Asgari ücret, **Uluslararası Çalışma Örgütü'nün** (ILO) 1919'daki kuruluşundan başlayarak önemli hedeflerinden biri oldu. 1919'da **ILO** kuruluş ilkeleri arasında asgari ücret de yer almıştır. ILO'nun kuruluşunda "her çalışana ülkesinin ve zamanın koşullarına göre makul bir yaşamı sürdürebilmesi için uygun bir ücret ödenmelidir" ilkesine yer verildi. 1944'te ABD'nin Philadelphia kentinde toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda kabul edilen ILO'nun **Philadelphia (Filadelfiya) Bildirgesi**, çalışan ve bu tür bir korumaya ihtiyacı olan herkes için asgari geçim ücretinin önemini altını

1 ILO (2016), Minimum Wage Policy Guide.

2 Kadriye Gül Yücel (2020). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Asgari Ücret ve Adalet*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

3 Yücel (2020).

4 ILO (2016).

5 British Library, "Timeline of the Russian Revolution" <https://www.bl.uk/russian-revolution/articles/timeline-of-the-russian-revolution> (Erişim: 15 Kasım 2020).

6 ILO (2016).

çizdi. **Philadelphia (Filadelfiya) Bildirgesi** ILO Anayasası'nın bir parçasıdır.

ILO 1928'de **26 sayılı Asgari Ücretin Belirlenme Yöntemleri Sözleşmesi**'ni kabul etti. Bu Sözleşme, her üye devlet için toplu sözleşme yoluyla veya başka bir yolla etkili bir ücret belirleme yönteminin bulunmadığı veya o ücretlerin istisnai şekilde düşük olduğu işlerde (özellikle evde yapılan işlerde) asgari ücret tespitine olanak sağlayan yöntemlerin kabulünü öngörüyordu. 26 sayılı Sözleşme, 100'den fazla ülkenin onayı ile bugüne kadar en çok onaylanan ILO sözleşmelerinden biridir. Türkiye 26 sayılı Sözleşme'yi 1973 yılında onayladı.

ILO 1970 yılında, 26 sayılı Sözleşme'de öngörülenden daha geniş bir koruma sağlayan **131 sayılı Asgari Ücret Tespit Sözleşmesi**'ni kabul etti. ILO'nun 131 sayılı Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre, asgari ücretin tespitinde işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçları, ülkedeki genel ücret seviyesi, hayat pahalılığı, sosyal güvenlik yardımları ve diğer sosyal grupların görece yaşam standartları dikkate alınmalıdır. Türkiye ne yazık ki 131 sayılı ILO Sözleşmesi'ni henüz onaylamadı. ILO'nun **135 sayılı Tavsiye Kararı**'nda ise asgari ücretin yoksulluğu alt etmesine yönelik etkisine, bütün işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarının sağlanmasına dönük öneri yer almaktadır. ILO asgari ücret politikaları konusundaki tutumunu, 2008 tarihli **Adil Bir Küreselleşme için Sosyal Adalet Bildirgesi**'nde de tekrarladı.

İnsan onuruna yaraşır asgari ücret temel bir insan hakkıdır.

ILO tarafından hazırlanan **Asgari Ücret Politika Kılavuzu (2017)** adlı çalışmada

7 ILO (2017), *Minimum Wage Policy Guide*.

asgari ücretin anlamlı olabilmesi için ekonomik etkenler dikkate alınırken, **işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını kapsayacak** bir düzeyde saptanması gerektiği vurgulanmaktadır.⁷

10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**'nin asgari ücretle ilgili 23. maddesinde "Çalışan herkesin, kendisine ve ailesine insanlık onuruna yaraşır bir yaşam sağlayan ve gerektiğinde her türlü sosyal koruma yolları ile de desteklenen adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır" ilkesine yer verilmektedir.

Bildirge'nin 23. maddesi ise daha kapsamlıdır ve "uygun bir hayat seviyesi"nin herkesin hakkı olduğunu vurgulamaktadır: "Herkesin gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır."

Evrensel Bildirge açıkça işçinin kendisinin ve ailesinin insanlık onuruna uygun bir yaşam sağlayacak ücret hakkını güvence altına almaktadır. Türkiye, **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**'ni kabul etmiştir. Evrensel Bildirge yanında Türkiye tarafından 2003 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler'in **Ekonomik, Sosyal Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi**'nin 7. maddesi de bütün işçilere asgari olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret verilmesini güvence altına almaktadır.

ASGARI ÜCRETİN ULUSLARARASI İLKELERİ

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

“Çalışan herkesin, kendisine ve ailesine insanlık onuruna yaraşır bir yaşam sağlayan ve gerektiğinde her türlü sosyal koruma yolları ile de desteklenen adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.”

“Herkesin gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.”

BM Ekonomik, Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi

“Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanmak hakkını kabul ederler. Bu hak özellikle şunları güvence altına alır:

(a) Bütün işçilere emeklerine karşılık, asgari olarak;

(i) Adil ücretler ve eşit işlere, hiç bir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme, özellikle kadınlara, kendilerine sunulan çalışma koşullarının erkeklerin koşullarından daha aşağı olmayacağı ve aynı iş için aynı ücreti alacakları konusunda güvence verilmesi;

(ii) Bu Sözleşme’nin hükümlerine uygun olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret verilmesi;

(b) Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları;

(c) Herkese, işyerinde uygun bir üst kademeye yükselmeye eşit olanak ve bu yükselmenin yalnızca kıdem ve yeterlilik esaslarına göre yapılması;

(d) Dinlenme, boş zaman, çalışma saatlerinin makul ölçülerde sınırlanması, ücretli dönemsel tatiller ve resmî tatillerde ücret verilmesi.”

Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı (AŞŞ)

“Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli adil bir ücret alma hakkı vardır.”

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

“Asgari ücretin tespitinde işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçları, ülkedeki genel ücret seviyesi, hayat pahalılığı, sosyal güvenlik yardımları ve diğer sosyal grupların görece yaşama standartları dikkate alınmalıdır.”

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve onun iki İhtiyari Protokolü ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel

Haklar Sözleşmesi ile **Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi**'ni oluşturur.⁸

1961 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı ile onun

8 UN (2022). “International Human Rights Law” <https://www.ohchr.org/en/instruments-and-mechanisms/international-human-rights-law> (Erişim: 20 Kasım 2022).

güncellenmiş hali olan ve 1996'da kabul edilen **Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı**'nın 4 (1) maddesi ise "Tüm çalışanların, kendileri ve ailelerine iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için yeterli adil bir ücret alma hakkı vardır" hükmünü içermektedir. Türkiye, onayladığı **Avrupa Sosyal Şartı**'nın ve **Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı**'nın bu hükmüne anlaşılabilir bir biçimde çekince koymuş ve onay dışı bırakmıştır.

Ülkemizde sosyal politikanın kurucularından ve Avrupa Sosyal Şartı'nı 1961 yılında Türkiye adına imzalayan eski Çalışma Bakanlarından Prof. Dr. Cahit Talas 1950'de yazdığı bir makalede asgari ücreti şöyle tanımlamaktadır:⁹

"Asgari ücretten maksut olan nedir? Her şeyden evvel 'medeni bir cemiyet içinde yaşayan orta halli bir işçinin normal ihtiyaçla-

rının tatminini sağlayan bir ücrettir.' Başka bir tabirle asgarî ücret, işçiye ailesi efradı ile birlikte muayyen ve ileri bir cemiyette kabule şayan bir hayat seviyesi temin eden bir gelirdir."

Cahit Talas

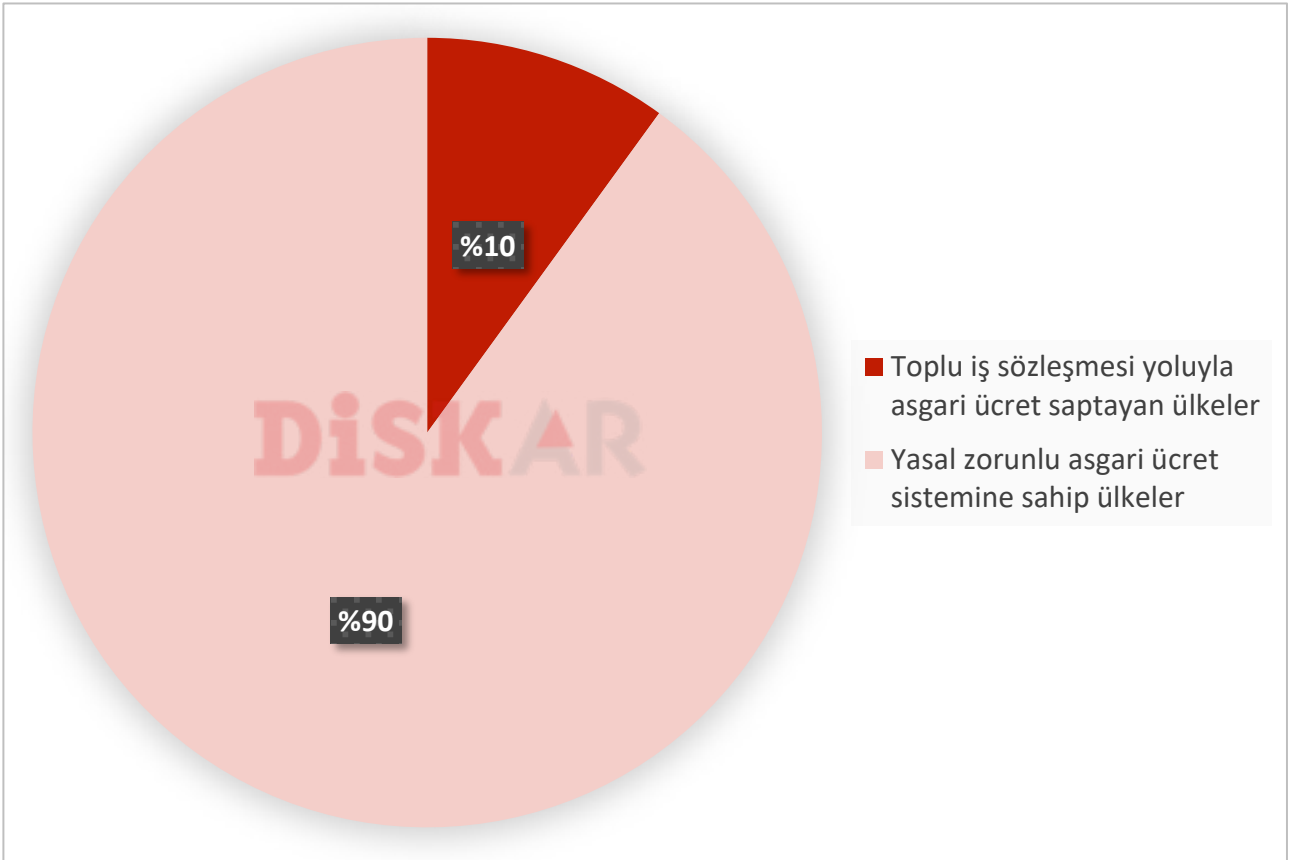
"Asgari ücret, işçiye ailesi efradı ile birlikte muayyen ve ileri bir cemiyette kabule şayan bir hayat seviyesi temin eden bir gelirdir." (1950)

Prof. Dr. Çalışma eski Bakanı

DÜNYADA ASGARİ ÜCRET SAPTAMA YÖNTEMLERİ

Asgari ücretin tespitinde dünyada farklı yöntemler kullanılmaktadır. Ülkelerin çoğunda yasal-zorunlu bir asgari ücret sis-

GRAFİK 1: DÜNYADA ASGARİ ÜCRET TESPİT YÖNTEMLERİ

Kaynak: ILO (2017), Minimum Wage Policy Guide.

9 Cahit Talas (1950), "Asgari Ücret ve Asgari Ücretin Tesbiti Usulleri", *Çalışma* dergisi, Sayı 29, 1950, ss.11-23.

temi varken, başta **İskandinav ülkeleri** olmak üzere kimi ülkelerde asgari ücrete ilişkin yasal zorunlu bir sistem yoktur. Bu ülkelerde **asgari ücret, ulusal veya sektörel düzeyde toplu iş sözleşmeleriyle belirlenmektedir.**

ILO verilerine göre 186 ILO üyesi ülkenin yüzde 90'ında yasalar veya toplu iş sözleşmeleriyle uygulanan bir asgari ücret sistemi vardır. Yüzde 10'unda ise asgari ücret sistemi yoktur (Grafik 1). ILO tahminlerine göre asgari ücret uygulaması olan ülkelerin yüzde 90'ında yasal-zorunlu bir asgari ücret mekanizması varken, yüzde 10'unda asgari ücret düzeyi toplu iş sözleşmeleriyle belirlenmektedir.¹⁰ Bu ülkeler genellikle İskandinav ülkeleridir. Asgari ücretin toplu iş sözleşmeleriyle belirlendiği sistemlerde teşmil (toplular iş sözleşmesinin sendika üyesi olmayan işçilere ve işyerlerine yaygınlaştırılması) yoluyla sendika üyesi olmayanlar da kapsama alınmaktadır.

Asgari ücretin belirlenmesinde dünyada üç temel yöntem uygulanmaktadır (Tablo 1):

1) Asgari ücretin doğrudan hükümet tarafından belirlenmesi,

2) Asgari ücretin hükümet ve sosyal taraflar arasında müzakere veya danışma yoluyla belirlenmesi,

3) Asgari ücretin ulusal veya sektörel toplu pazarlık yoluyla belirlenmesi.

Asgari ücret ABD, Brezilya, Hollanda, Lüksemburg, Malta, İspanya, Yeni Zelanda ve Yunanistan'da hükümet tarafından tespit edilmektedir (Tablo 1). ABD'de federal düzeyde ve eyalet düzeyinde asgari ücret tespiti yapılmaktadır.

Hollanda'da asgari ücret ekonomide gelişmeler dikkate alınarak hükümet tarafından saptanmaktadır. İspanya'da 2011 öncesinde hükümet asgari ücreti sosyal

taraflarla birlikte saptıyordu. 2011 sonrasında ise kriz nedeniyle bu yöntemden vazgeçildi.

Asgari ücret tespitinde kullanılan ikinci yöntem hükümetler ve sosyal taraflar (işçi ve işveren örgütleri) arasında müzakere ve danışmadır. **Almanya, Fransa, İngiltere, Portekiz, Polonya ve Türkiye** bu grupta yer almaktadır (Tablo 1). Daha önce yasal asgari ücret uygulaması olmayan Almanya'da 2015 yılında yasal asgari ücret uygulamasına geçildi. **Asgari Ücret Daimî Komitesi** aracılığıyla sosyal taraflarca belirlenen asgari ücret hükümet kararname ile yürürlüğe girer. Komite işçi, işveren temsilcilerinden ve bilimsel danışmanlardan oluşmaktadır.

Fransa'da hükümet temsilcilerinin, çalışanların ve işverenlerin oluşturduğu **Toplu İş Sözleşmeleri Yüksek Komisyonu**, asgari ücret için her yıl görüş bildirmek üzere toplanmaktadır. Sendika temsilcilerinin ve işverenlerin yasal olarak yılda en az bir kez ücretlerle ilgili görüşmelere katılmak için bir araya gelmesi zorunludur. Asgari ücret, komitede ortaya konan görüşlerden sonra hükümet tarafından belirlenir. Toplu iş sözleşmesi kapsamının oldukça yüksek olduğu Fransa'da toplu iş sözleşmeleriyle saptanan müzakere edilmiş asgari ücret de uygulanır.

10 ILO (2017).

TABLO 1: ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE ASGARI ÜCRET TESPİT YÖNTEMLERİ

Ülke	Ulusal Düzeyde Yasal Asgari Ücret Sisteminin Varlığı	Hükümet Tarafından	Hükümet ve Sosyal Taraflar Birlikte veya Danışarak	Toplu İş Sözleşmeleriyle (Ulusal veya Sektörel)
ABD	Var	+		
Almanya	Var		+	
Avusturya	Yok			+
Avustralya	Var		+	
Belçika	Var			+
Brezilya	Yok	+		
Bulgaristan	Var		+	
Çekya	Var		+	
Danimarka	Yok			+
Estonya (*)	Var		+	+
Finlandiya	Yok			+
Fransa (*)	Var		+	+
Hırvatistan	Var		+	
Hollanda	Var	+		
İngiltere	Var		+	
İrlanda	Var		+	
İsveç	Yok			+
İsviçre	Yok			+
İtalya	Yok			+
İzlanda	Yok			+
Kıbrıs (Güney)	Yok			+
Letonya	Var		+	
Litvanya	Var		+	
Lüksemburg	Var	+		
Macaristan	Var		+	
Malta	Var	+		
Norveç	Yok			+
Polonya	Var		+	
Portekiz	Var		+	
Romanya	Var		+	
Slovakya	Var		+	
İspanya	Var	+		
Türkiye	Var		+	
Yeni Zelanda	Var	+		
Yunanistan (*)	Var	+		

Kaynak ve Açıklama: Alfonso Arpaia, Pedro Cardoso, Aron Kiss Kristine Van Herck ve Anneleen Vandeplas (2017), *Statutory Minimum Wages in the EU: Institutional Settings and Macroeconomic Implications*, IZA – Institute of Labor Economics <http://ftp.iza.org/pp124.pdf> (Erişim 15 Kasım 2020).; Eurostat – Minimum wage Statistics, Monthly minimum wages- bi-annual data- country-specific information, Situation as of 1 July 2020.

Asgari ücret tespitine ilişkin gruplandırma ülke özelliklerine göre bazı karma uygulamaları da içermektedir. Bu nedenle baskın uygulama yanında diğer uygulamalara da yer verilmiştir.

(*) Fransa'da yasal asgari ücret yanında toplu iş sözleşmeleriyle müzakere edilmiş asgari ücret de uygulanmaktadır. Estonya'da asgari ücret sosyal taraflarca kararlaştırılmakta ve bu karar hükümet tarafından imzalanmaktadır. Yunanistan'da 2012'ye kadar toplu iş sözleşmeleriyle belirleniyordu.

Macaristan'da asgari ücret sosyal tarafların önerileri doğrultusunda hükümet tarafından belirlenir. İrlanda'da ise sosyal tarafların veya İş Mahkemesi'nin tavsiyeleri doğrultusunda hükümet tarafından belirlenir. İngiltere, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya'da asgari ücret sosyal tarafların önerileri dikkate alınarak hükümet tarafından belirlenir (Tablo 1). **Polonya**'da asgari ücret hükümet, işveren ve sendikalar tarafından birlikte belirlenir. Portekiz'de başbakan ve 4 bakan, işveren örgütleri ve sendika konfederasyonları tarafından oluşturulan **Sosyal Diyalog Daimî Komisyonu** tarafından belirlenen asgari ücret

daha sonra bir kararname ile yürürlüğe girer. **Estonya**'da asgari ücret işçi sendikaları konfederasyonu ve işveren konfederasyonu tarafından kararlaştırılır. Daha sonra hükümet tarafından imzalanır.

Avusturya, Finlandiya, İtalya, İsveç, İsviçre, İzlanda ve Norveç'te ise yasalarla düzenlemiş bir asgari ücret sistemi yoktur. Asgari ücret sektörel veya ulusal ölçekli toplu iş sözleşmeleri ile belirlenir (Tablo 1). Belçika'da ise asgari ücret **Ulusal Çalışma Konseyi**'nde işveren örgütü ve sendikalar ile müzakere edilen toplu sözleşmeler ile belirlenir.

TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRET

TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRETİN GELİŞİMİ

Türkiye'de asgari ücret **3008 sayılı ve 1936 tarihli İş Kanunu** ile erken Cumhuriyet döneminde mevzuatımıza girmiştir. 3008 sayılı İş Kanunu'nun 32. maddesi "*İktisat vekaletince teklif edilecek işlerde işçi ücretlerinin en aşağı hadleri bir nizamname ile tespit edilir*" hükmünü içeriyordu. Ancak bu nizamname (yönetmelik) bir türlü çıkarılmadı. 25 Ocak 1950 tarihinde 5519 sayılı Kanunla İş Kanunu'nda yapılan bir değişiklik ile asgari ücret tespit yetkisi mahalli komisyonlara bırakıldı.¹¹

Türkiye'de asgari ücret 1936'da 3008 sayılı İş Kanunu ile kabul edildi.

Bu komisyonlar o yer için yetkili çalışma teşkilatına mensup memurun başkanlığı altında bir işçi ve bir işveren temsilcisi ile mahalli ticaret ve sanayi, varsa ziraat odalarının kendi aralarında seçecekleri bir temsilci ile belediye encümeninden gönderilecek bir üye ve mahalli hükümet doktoru ile sendikadan gönderilecek bir üyeden oluşmaktaydı.

1951 tarihinde yayımlanan **Asgari Ücretlerin Tespitine Müteallik Yönetmelik'e**¹² göre işçi ve işverenlerin temsil edildiği ancak devlet temsilcilerinin ağırlıkta olduğu mahalli komisyonlar değişik işkollarında ayrı ayrı asgari ücret belirleme yetkisine sahipti. Mahalli komisyonların kararlarına karşı **Çalışma Bakanlığı**'nda kurulacak bir

komisyona itiraz edilebiliyordu. Ancak Bakanlık'taki beş kişilik itiraz kurulu tamamen devlet temsilcilerinden oluşmaktaydı.

Mahalli komisyonlarca saptanan asgari ücretin oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Kutal'a göre 1951-1955 arasında toplam 12 ilde asgari ücret saptanmıştır. 1956-1960 döneminde ilk defa asgari ücret tespit edilen il adedi 31'e çıkmıştır. 1961-1964 döneminde ise il defa asgari ücret tespit edilen il adedi 7 olmuştur. Böylece 1951-1964 döneminde toplam 50 ilde mahalli komisyonlar aracılığıyla asgari ücret tespit edilmiştir.¹³

1967'de kabul edilen 931 sayılı İş Kanunu ile mahalli komisyonlardan vazgeçildi ve merkezi bir komisyon oluşturuldu. Bu komisyon asgari ücreti altı bölge esasına göre belirledi. 931 sayılı Kanun'un şekil yönünden Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi nedeniyle 1971 yılında 1475 sayılı İş Kanunu kabul edildi. 1475 sayılı Kanun'da esas yönünde önemli bir değişiklik olmadı. 1475 sayılı İş Kanunu'nda asgari ücret merkezi bir asgari ücret komisyonu tarafından ülke çapında belirlenmesi hükmüne bağlandı

1475 sayılı Yasa'ya göre **Asgari Ücret Tespit Komisyonu, Çalışma Bakanlığı**'nın tespit edeceği üyelerden birinin başkanlığında, Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü veya Yardımcısı, İşçi Sağlığı Genel Müdürü veya Yardımcısı, Devlet İstatistik Enstitüsü Ekonomik İstatistikler Dairesi Başkanı veya Yardımcısı, Sanayi ve Ticaret

11 Türkiye'de asgari ücretin tarihçesine ilişkin bilgiler "Meryem Koray ve Aziz Çelik (2007), *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sosyal Diyalog*, İstanbul: Belediye-İş Yayınları" adlı çalışmadan alınmıştır.

12 13 Ocak 1951 tarih ve 7707 sayılı Resmî Gazete.

13 Metin Kutal (1965). *Türkiye'de Asgari Ücret Mevzuat ve Tatbikatının Tahlili*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 24 (3-4), 52-108.

Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Dairesi Müdürü veya Yardımcısı, Devlet Planlama Teşkilatı'ndan konu ile ilgili dairenin başkanı veya yetki vereceği bir görevli ile bünyesinde en çok işçiyi bulunduran en üst işçi teşekkülünden değişik işkolları için seçecekleri beş, bünyesinde en çok işvereni bulunduran en üst işveren teşekkülünden değişik işkolları için seçeceği beş temsilciden oluşuyordu.

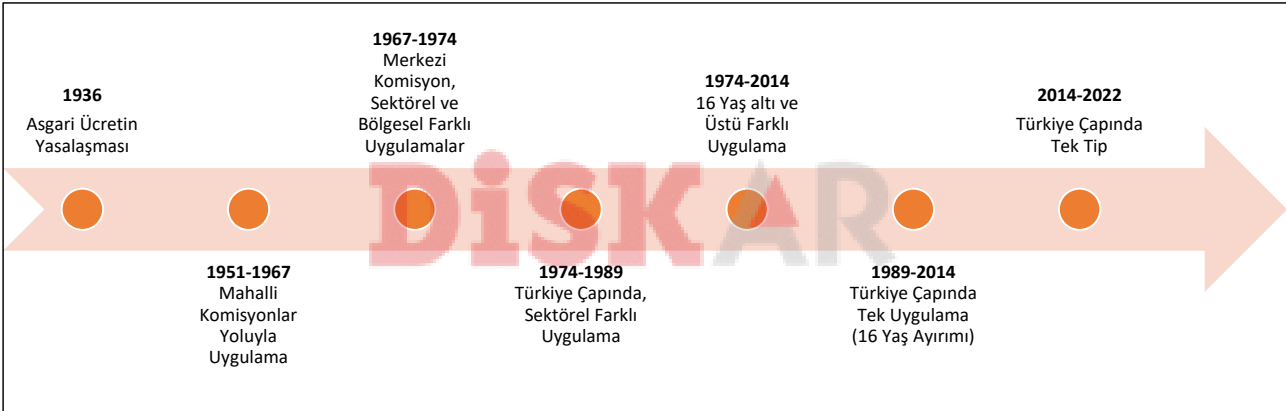
Asgari ücretin ulusal ölçekli bir komisyonca belirlenmesine 931 sayılı İş Kanunu'nun ardından başlandı. 5 Nisan 1968 tarihli Asgari Ücret Tespit Yönetmeliği'ne göre "Asgari ücret mahalli, bölgesel veya belirli bir yerdeki bir veya daha fazla işkolunda veya o yerdeki bütün işkollarında veya milli seviyede" tespit edilebiliyordu. Ulusal ölçekli asgari ücret komisyonun **11 ay 27 günlük ve 37 toplantı** boyunca devam eden çalışmasıyla 1969 yılında altı bölge esasına göre saptandı. Bu, komisyonun tarihindeki en uzun süredir. İlk ulusal ölçekli asgari ücretin belirleneceği bu toplantıya işveren temsilcileri katılamayacaklarını belirttiler ve ertelenmesini istediler. Ancak daha önceki toplantıya da katılmayan işveren temsilcilerinin bu talebi zama-

nında davet ve duyuru yapıldığı için kabul edilmedi ve toplantı hükümet ve işçi temsilcilerinin katılımıyla yapıldı.

1972 yılı asgari ücreti dört bölge esasına göre tespit edildi. 1974 yılında Bülent Ecevit'in Başbakanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) Koalisyon Hükümeti döneminde bölgelere göre asgari ücret uygulamasından vazgeçilerek ulusal ölçekli tek bir asgari ücret tespit edildi. 1974 yılında asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için günlük 40 lira (aylık 1200 TL) olarak belirlendi. Bu asgari ücret aşağıda da ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi kişi başına GSYH'ye göre en yüksek asgari ücret düzeyidir.

Asgari ücret 1974-1989 yılları arasında sanayi ve hizmetler ile tarım ve ormancılık için ayrı ayrı belirlendi. 1989 yılında bu uygulamadan da vazgeçilerek asgari ücret ulusal düzeyde tek tip olarak saptanmaya başlandı (Grafik 2). Öte yandan 1974 yılından başlayarak 16 yaş altı ve üstü için ayrı olarak saptanan asgari ücret 2014 yılından itibaren yaş ayrımı olmaksızın ulusal düzeyde ve bütün sektörler için tek tip belirlenmeye başlandı. Halen ülkemizde böl-

GRAFİK 2: TÜRKİYE'DE ASGARİ ÜCRET UYGULAMALARI

ge, sektör, yaş ve cinsiyet ayrımı olmaksızın tek tip asgari ücret tespit edilmektedir.

TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRETİN TESPİT YÖNTEMİ

Türkiye'de de dünyadaki yaygın uygulama gibi yasal olarak belirlenen asgari ücret sistemi vardır. Dahası asgari ücret anayasal bir haktır. Anayasa'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde yer alan "Ücrette adalet sağlanması" başlıklı 55. maddede asgari ücret anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Anayasa'nın 55. maddesine göre, "Ücret emeğin karşılığıdır" ve "Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur."

Asgari ücret anayasal bir haktır!

Bu madde ile Anayasa, devlete asgari ücret konusunda olumlu edimde bulunma yükümlülüğü getirmektedir. Devlet bir yandan adil bir ücret için diğer yandan asgari ücret için gerekli önlemleri alacaktır. Anayasa'ya göre asgari ücret sadece ülkenin ekonomik durumu ile sınırlı olarak ele alınmaz. "Çalışanların geçim şartları" asgari ücret tespitinde dikkate alınması gereken ilk etkidir.

Türkiye'deki asgari ücret tespit yöntemi uluslararası normlara aykırıdır!

4857 sayılı İş Kanunu'nun 39. maddesine göre iş sözleşmesi ile çalışan ve İş Kanunu kapsamında olan veya olmayan her türlü işçinin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için ücretlerin asgari sınırları, en geç iki yılda bir Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile belirlenir. Asgari ücret bölge ayrımı olmaksızın ulusal düzeyde,

14 Kutal (1965).

yaş ve sektör ayrımı yapmaksızın tek tip olarak saptanmaktadır.

Asgari Ücret Tespit Yönetmeliği

"Asgari ücret işçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücreti ifade eder"

Madde 4 (d)

Asgari Ücret Tespit Komisyonu kararları kesindir ve Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. Karara karşı yargı yolu açık değildir. Komisyon'un toplanma ve çalışma şekli ile asgari ücretlerin tespiti sırasında uygulanacak esaslar **Asgari Ücret Tespit Yönetmeliği** ile belirlenmiştir.

Asgari Ücret Tespit Yönetmeliği 4. maddede asgari ücret, "işçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücreti" şeklinde tanımlanmaktadır.

Uluslararası normlara göre işçinin sadece kendisinin değil, ailesinin de (hanehalkının) asgari ücret tespitinde hesaba katılması gerekir. Yönetmelik'teki tanımda işçinin ailesi asgari ücretin dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki asgari ücret tespit yöntemi uluslararası standartlarla uyumsuzdur. Asgari ücret uygulamasının başından bu yana devam eden işçinin ailesinin asgari ücret hesabında dikkate alınmaması geçmişte de eleştirilmiştir.¹⁴

ASGARI ÜCRET TESPİT KOMİSYONU DEMOKRATİK DEĞİL

Türkiye'de asgari ücret üç taraflı bir mekanizma olan **Asgari Ücret Tespit Komisyonu** tarafından belirleniyor. Komisyonda

beş hükümet, beş işveren ve beş işçi temsilcisi yer alıyor. İşçi ve işveren temsilcileri en çok üyeye sahip üst işçi ve işveren örgütleri tarafından (işçi temsilcilerini Türk-İş ve işveren temsilcilerini ise TİSK) saptanıyor.

Komisyonda DİSK, Hak-İş ve diğer konfederasyonlar yer alamıyor. Böylece işçilerin önemli bir bölümünün Komisyonda temsili engelleniyor. **Komisyona kararları kesin nitelikli olup itiraz edilemiyor.** Asgari ücret tespit sürecinde toplu pazarlık sürecinde olduğu gibi uyuşmazlık prosedürü işlemiyor ve kararlara itiraz edilemiyor.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun yapısı 2018'e kadar hep iş kanunları ile saptandı. Asgari ücret iş kanunları ile düzenlendiği için bunu saptayacak komisyonun da İş Kanunu içinde yer alması kanun yapma tekniği ve yasama kalitesi açısından gereklidir. Ancak 2018'de başkanlık rejimine geçilmesi sırasında sessiz sedasız bir biçimde Asgari Ücret Tespit Komisyonu ile ilgili önemli bir değişiklik yapıldı.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu başkanlık rejimi ile 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı'na bağlandı.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu 10 Temmuz 2018'de yayımlanan **1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (CBK)** ile İş Kanunu kapsamından çıkarılarak Cumhurbaşkanlığı teşkilat yapısı içine alındı. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 522. maddesinin (f) bendi ile Asgari Ücret Tespit Komisyonu, Cumhurbaşkanlığı teşkilat yapısı içindeki idari kurul, konsey ve komisyonlar arasına alındı. Böylece Komisyon doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na bağlanmış oldu.

Bilindiği gibi Asgari Ücret Tespit Komisyonu 4857 sayılı İş Kanunu'nda açıkça düzenlenmişti ve bu nedenle konunun CBK ile düzenlenmesi Anayasa'nın 104. maddesine göre mümkün değildi. Komisyon'un Cumhurbaşkanlığına bağlanması için dolambaçlı ve muvazaalı bir yol izlendi. Önce

2 Temmuz 2018 tarih ve 700 sayılı KHK'nin 145. maddesi ile Asgari Ücret Tespit Komisyonu'na ilişkin İş Kanunu'nun 39. maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırıldı ve ardından Komisyon 1 sayılı CBK ile düzenlendi.

"Komisyonun Bileşimi:

f) Asgari Ücret Tespit Komisyonu; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının tespit edeceği üyelerden birinin başkanlığında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü veya yardımcısı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü veya yardımcısı, Türkiye İstatistik Kurumu temsilcisi, Hazine ve Maliye Bakanlığı temsilcisi, Ticaret Bakanlığı temsilcisi ile bünyesinde en çok işçiyi bulunduran en üst işçi kuruluşundan değişik işkolları için seçecekleri beş, bünyesinde en çok işvereni bulunduran işveren kuruluşundan değişik işkolları için seçeceği beş temsilciden kurulur. Asgari Ücret Tespit Komisyonu en az on üyesinin katılımıyla toplanır. Kurul, üye oylarının çoğunluğu ile karar verir. Oyların eşitliği halinde, Başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır."

1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 522 (f)

Komisyonun neden İş Kanunu sistematigi dışına çıkarıldığına ilişkin bir gerekçe kamuoyu ile paylaşılmadı. Bu konuda komisyonun işçi ve işveren taraflarının görüşü alınmadı. Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun Cumhurbaşkanlığı teşkilatı içine alınması Cumhurbaşkanı'nın tek başına komisyonun yapısının değiştirmesine olanak tanımaktadır. Komisyon İş Kanunu kapsamında kalsaydı değişiklikler TBMM tarafından kanunla yapılabilecekti. Oysa şimdi Komisyon'un yapısı Cumhurbaşkanı tarafından tek başına değiştirilebilecek-

tir. Komisyonun bileşiminin idari bir kararla değiştirilmesi doğrudan asgari ücret tespitine müdahale anlamına gelmektedir.

ASGARI ÜCRET TESPİT KOMİSYONU FİİLEN LAĞVEDİLDİ!

Ülkemizdeki asgari ücret mevzuatına göre asgari ücretin belirlenmesinde tek yetkili organ Asgari Ücret Tespit Komisyonu olmasına rağmen 2022 ve 2023 yılı asgari ücretinin belirlenmesinde oldukça farklı gelişmeler yaşandı. Aralık 2021'de saptanan 2022 yılı asgari ücreti, 1 Temmuz 2022'de yeniden saptanan 2022 yılı Temmuz-Aralık dönemi asgari ücreti ve 2022 Aralık'ta saptanan 2023 yılı asgari ücreti, Türkiye'nin asgari ücret mevzuatı ve uygulamaları dışında şekillendi. Türkiye'nin uzun bir geçmişe dayalı asgari ücret tespit yöntemi 2022 yılında fiili bir değişikliğe uğradı. Prof. Dr. Mesut Gülmez'in vurguladığı gibi asgari ücret tespit süreci "fiilen cumhur hukukuna uyarlanmıştır"¹⁵ ve fiilen Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmeye ve açıklanmaya başlanmıştır.

2022 yılı asgari ücreti 16 Aralık 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından televizyonlardan canlı yayınlanan bir basın toplantısı ile açıklandı. Erdoğan tarafından yapılan açıklamalara göre Komisyon'un, asgari ücretin 4 bin liranın üzerinde olması gerektiği yönündeki görüşünü Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇŞGB) kendisine bildirmişti. Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Bakanlığımız tarafından şahsıma aktarılan bu görüş çerçevesinde biz de asgari ücreti belirledik" dedi.¹⁶ Oysa yürürlükteki kurallar ne Komisyon'a ne de Cumhurbaşkanı'na böyle bir yetki tanımıştır.¹⁷ Mevzuata göre asgari ücret kesin bir biçimde Komisyon tarafından saptanır ve bu karar Resmî Gazete'de yayımlanır. Cum-

hurbaşkanı'nın ne Anayasa'ya göre ne de ilgili mevzuata göre asgari ücreti saptama yetkisi söz konusu değildir.

Oysa Türkiye'nin asgari ücret uygulama tarihinde örneğine rastlanmayan biçimde asgari ücret, Aralık 2021, Temmuz 2022 ve Aralık 2022'de Cumhurbaşkanı tarafından açıklandı. Geçmiş yıllarda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı veya Çalışma Genel Müdürü tarafından açıklanan asgari ücret 2022'de ilk kez Cumhurbaşkanı tarafından açıklanmış oldu.

2022 yılının ilk altı ayında asgari ücretin yüksek enflasyon karşısında erimesi nedeniyle 2022 Temmuz ayında yeniden belirlenmesi tartışılmaya başlandı. Asgari ücretin 1 Temmuz 2022'de yürürlüğe girmesi için en geç 30 Haziran 2022 tarihinde saptanması gerekiyordu. Ancak Komisyon 29 ve 30 Haziran tarihlerinde yaptığı toplantılarda asgari ücreti belirleyemedi. Asgari ücrette son sözü Cumhurbaşkanı Erdoğan söyleyecek ve kamuoyuna o açıklayacaktı. Ancak Cumhurbaşkanı NATO zirvesi için İspanya'daydı ve 1 Temmuz 2022'de İstanbul'da olacaktı. Bunun üzerine 1 Temmuz 2022 günü Resmî Gazete'de ilan edilen bir kararla Asgari Ücret Tespit Yönetmeliği değiştirildi ve asgari ücretin Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girmesi sağlanmış oldu. Aksi halde asgari ücret 1 Ağustos 2022'de yürürlüğe girecekti.¹⁸

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 1 Temmuz 2022'de düzenlenen basın toplantısında yeni asgari ücreti net 5.500 TL olarak açıkladı. Açıklama yapılırken masada Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Türk-İş Genel Başkanı, TİSK Başkanı ve TİSK Genel Sekreteri vardı. Bunlardan sadece TİSK Genel Sekreteri Komisyon üyesiydi. Açıklama ya-

15 Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 1: Asgari Ücretin 'Fiilen' Cumhur Hukukuna Uyarlanması", 22 Ocak 2022. <https://arastirma.disk.org.tr/?p=8165> (Erişim: 1 Aralık 2022).

16 TCCB, "2022 yılında asgari ücretin en alt rakamı 4 bin 250 lira olarak uygulanacaktır", 16 Aralık 2021. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/133888/-2022-yilinda-asgari-ucretin-en-alt-rakami-4-bin-250-lira-olarak-uygulanacaktır> (Erişim: 1 Aralık 2022).

17 Gülmez (2022).

18 Aziz Çelik, "Asgari ücretliler ülkesi olduk!", *Birgün*, 14 Kasım 2022.

TABLO 2: ASGARI ÜCRETİ KİM AÇIKLADI? (2003-2023)

Yıl	Asgari Ücreti Kim Açıkladı?
2023/2	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Vedat Işıkhan
2023/1	Cumhurbaşkanı Erdoğan
2022/2	Cumhurbaşkanı Erdoğan
2022/1	Cumhurbaşkanı Erdoğan
2021	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk
2020	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk
2019	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk
2018	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Jülide Sarıeroğlu
2017	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Müezzinoğlu
2016	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Süleyman Soylu
2015	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik
2014	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik
2013	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik
2012	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik
2011	Çalışma Genel Müdürü Ali Kemal Sayın
2010	Çalışma Genel Müdürü Ali Kemal Sayın
2009	Çalışma Genel Müdürü Fikret Şöhret
2008	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik
2007	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu
2006	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu
2005	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu
2004	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu
2003	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu

Kaynak ve açıklama: Aziz Çelik, "Asgari Ücret Tuzağı' Üstüne Değerlendirmeler: Asgari Ücret: Memleket Meselesi!", *Ayrıntı Dergi*, 5 Eylül 2022. <https://ayrintidergi.com.tr/asgari-ucrer-tuzagi-ustune-degerlendirmeler-asgari-ucrer-memleket-meselesi/> (Erişim: 29 Kasım 2022). 2023 yılı DİSK-AR tarafından eklenmiştir.

pıldığı tarihte Komisyon üyelerinin bir bölümünün Ankara'da olduğu biliniyor.

Öte yandan 1 Temmuz 2022 günü Komisyon toplantısı yapıldığına dair bir bilgi kamuoyu ile paylaşılmadı. Ancak 1 Temmuz 2022 tarihli mükerrer Resmî Gazete'de yayımlanan Komisyon kararına göre asgari

ücret, 1 Temmuz 2022'de yapılan Komisyon toplantısında belirlenmişti. Nitekim Komisyon üyelerinin bir bölümünün yeni asgari ücreti televizyonlardan öğrendiği yönünde değerlendirmeler oldu ve bu iddialar yalanlanmadı.¹⁹

2022 yılı asgari ücret tespit sürecinde Prof. Dr. Mesut Gülmez'in yerinde saptamasıyla "Asgari Ücret Tespit Komisyonu fiilen lağvedilmiştir."²⁰ Bunun yerine asgari ücret siyasi iktidar tarafından tek taraflı olarak belirlenmiş ve sonra da Komisyon'a onaylatılmıştır. Bu konuda Prof. Dr. Mesut Gülmez kapsamlı bir dizi makale yayımladı. DİSK Araştırma Merkezi'nin web sitesinde yer alan bu çalışmalar²¹ asgari ücret tespit sürecindeki hukuk-suzluklara detaylı biçimde ışık tutuyor.

Benzer biçimde 2023 Ocak asgari ücreti de Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklandı. 2023 yılında uygulanacak asgari ücret oyçokluğuyla, işveren ve hükümet temsilcileri tarafından belirlendi. 2023 yılı asgari ücreti karar toplantısına Türk-İş, çalışanların geçim şartlarının göz önüne

19 Aziz Çelik, "Asgari ücretliler ülkesi olduk!", *Birgün*, 14 Kasım 2022.

20 Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir", 11 Kasım 2022. <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9428> (Erişim: 1 Aralık 2022). Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4-a: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir: Sürecin Haziran Toplantıları Öncesindeki Uzun Erken Evresi", <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9464> (Erişim: 1 Aralık 2022). Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4-b: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir: Ara Artış Sürecinin İlk Adımı ve Haziran Toplantıları", 23 Kasım 2022. <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9464> (Erişim: 1 Aralık 2022). Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4-c: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir: Haziran Toplantıları Sonrası ve Kararın Cumhurbaşkanı'nca Açıklanması", 30 Kasım 2022. <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9486> (Erişim: 1 Aralık 2022).

21 Mesut Gülmez tarafından DİSK-AR Forum için kaleme alınan asgari ücret makaleleri dizisine şuradan erişilebilir: https://arastirma.disk.org.tr/?page_id=1168 (Erişim: 1 Aralık 2022).

alınmaması sebebiyle katılmadı. Cumhurbaşkanı Külliyesinde Cumhurbaşkanı tarafından yapılan asgari ücret açıklamasında dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı ile TİSK Başkanı bulunuyordu.²²

2023 yılı Temmuz-Aralık asgari ücretini ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Vedat Işıkhan duyurdu.

*“Asgari Ücret tespit Komisyonu ‘Fiilen’
Lağvedilmiştir”*

Prof. Dr. Mesut Gülmez

Asgari ücretin tespit sürecinde Komisyon’un devre dışı bırakılması yanında sosyal diyalog mekanizmaları da işletilmedi. İş Kanunu’nda düzenlenen ve sosyal tarafların biraraya gelmesi amacıyla oluşturulan üçlü Danışma Kurulu (ÜDK) 2020-2023 yıllarında yalnızca iki defa topladı. Oysa ÜDK’nin yılda üç kez toplanması gerekiyor. Öte yandan asgari ücret gibi önemli konuların gündeme alınacağı platformlardan biri olan Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK) de hiç toplanmadı. Böylece 2010’da Anayasa’nın “Ekonomik Hükümler” başlıklı ikinci bölümündeki 166. Madde ile düzenlenerek Anayasal bir kurum olan Ekonomik ve Sosyal Konsey, 2009’dan bu yana, 14 yıldır hiç toplanmadı.

ASGARI ÜCRETİ HÜKÜMET VE İŞVEREN BLOKU BELİRLİYOR

Asgari Ücret Tespit Komisyonu kararları **oyçokluğu** ile alınmakta ve kesin nite-

lik taşımaktadır. Komisyon kararlarına itiraz mümkün değildir. Dolayısıyla hükümet ve işveren tarafı aynı doğrultuda oy kullandığında işçi tarafı azınlıkta kalmaktadır. **2000- 2023 arasında 26 kez yapılan asgari ücret görüşmelerinin sadece sekizinde taraflar arasında uzlaşma sağlandı.**

İşçi tarafı 16 kez saptanan asgari ücrette itiraz ederken, bu yıllara ilişkin asgari ücret miktarı hükümet ve işveren tarafının işbirliği ile saptandı (Tablo 3). Türkiye’de asgari ücret sosyal diyalog mekanizması ve taraflar arasında uzlaşma yoluyla değil hükümet-işveren bloğunun çoğunluk kararıyla saptanıyor.

İşçi kesimi 2000 ve 2009 yıllarında iki kez komisyon toplantılarına, 2019 yılında oylamaya ve 2023 Ocak döneminde ise karar toplantısına katılmamıştır. İşverenler ise sadece iki kez asgari ücret miktarına itiraz etmiştir. İşveren kanadının 2000 yılından bu yana sadece 2 kez, buna karşılık işçi kanadının ise **16 kez** asgari ücrete itiraz etmesi, asgari ücret tespit sürecinin kimin lehine işlediği konusunda oldukça açıktır. Bu tablo asgari ücretin işçi tarafının görüşleri dikkate alınmadan saptandığının kanıtıdır.

TÜRKİYE AVRUPA’NIN EN DÜŞÜK ASGARI ÜCRETİ ÜLKELERİNDEN

Avrupa İstatistik Ofisi Eurostat’a göre **Türkiye, Avrupa ülkeleri içinde en düşük asgari ücrete sahip beşinci ülkedir.** Euros-

22 ÇSGB (2022), “2023 Yılında Uygulanacak Yeni Asgari Ücret 8 Bin 506 TL Olarak Belirlendi”, 22 Aralık 2022, <https://www.csgb.gov.tr/haberler/2023-yilinda-uygulanacak-yeni-asgari-ucret-8-bin-506-tl-olarak-belirlendi-1/> (Erişim: 2 Kasım 2023).

TABLO 3: ASGARİ ÜCRET TESPİT KOMİSYONU KARARLARI (2000-2023)

Yıl	Oybirliği	Oyçokluğu	İşçi Muhalefeti	İşveren Muhalefeti
2000 (*)		+	+	
2001		+	+	
2002		+	+	
2003		+		+
2004		+	+	
2005		+	+	
2006		+	+	
2007	+			
2008	+			
2009 (*)		+	+	
2010		+	+	
2011	+			
2012		+	+	
2013		+	+	
2014		+	+	
2015		+		+
2016		+	+	
2017		+	+	
2018	+			
2019 (*)		+	+	
2020		+	+	
2021	+			
2022 Ocak	+			
2022 Temmuz	+			
2023 Ocak (*)		+	+	
2023 Temmuz	+			
Toplam	8	18	16	2

Kaynak: DİSK-AR tarafından Resmî Gazete'den derlenmiştir.

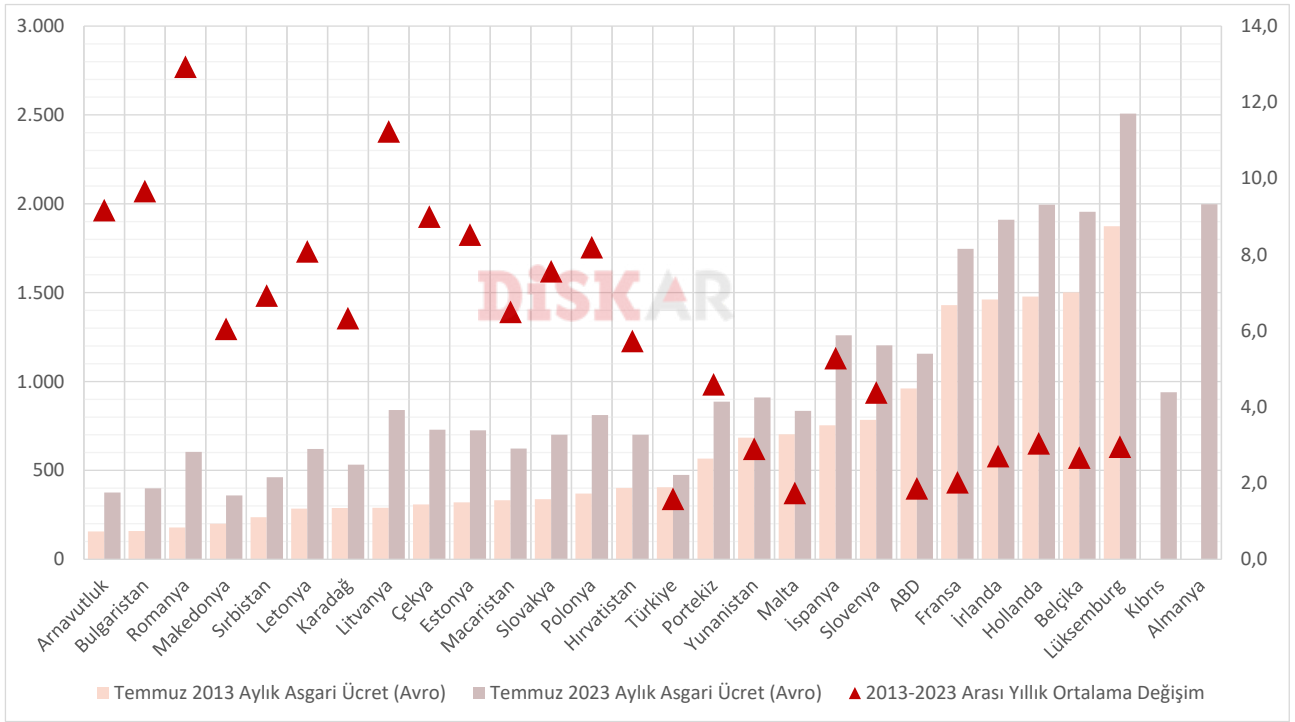
(*) 2000 ve 2009 yıllarında işçi kesimi iki kez komisyon toplantılarına, 2019 yılında ise oylamaya katılmamıştır. 2023 Ocak'ta işçi kesimi karar toplantısına katılmamıştır.

tat Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde asgari ücretin avro cinsinden yıllık ortalama değişimine ilişkin hesaplamalar yapmaktadır. Eurostat verileri brütür. Türkiye'den daha düşük asgari ücrete sahip ülkeler Makedonya (359 avro), Arnavutluk (375 avro), Bulgaristan (399 avro) ve Sırbistan'dır (461 avro) (Tablo 4, Grafik 3).

2013'te Avrupa'da Türkiye'den düşük asgari ücretli 14 ülke varken, 2023 yılı sonunda sadece 4 ülke vardır.

2023'te AB ülkeleri içinde en yüksek asgari ücret aylık 2.508 avro ile Lüksemburg'a

GRAFİK 3: AB ÜLKELERİNDE, ABD VE TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRET (2013 TEMMUZ-2023 TEMMUZ) (AVRO) (YÜZDE)

Kaynak: Tablo 4'ten yararlanılarak hazırlanmıştır. Almanya ve Kıbrıs için yıllık değişim hesaplanamadığından grafiğe dahil edilmemiştir.

aittir. Asgari ücret Almanya'da 1.997, Hollanda'da 1.995, Belçika'da 1.955, İrlanda'da 1.910, ve Fransa'da 1.747 avrodur. İspanya 1.260 avro aylık asgari ücrete sahipken, ABD 1.156, Yunanistan 910, Portekiz 887, Malta 835, Polonya 811 ve Romanya 604 avro asgari ücrete sahiptir (Tablo 4, Grafik 3). Böylece Türkiye'deki asgari ücret sadece Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi Avrupa Birliği'nin Güney ülkelerinden ve ABD'den değil, Polonya, Romanya ve Macaristan gibi Doğu Avrupa ülkelerinden de düşüktür.

Türkiye'de asgari ücretin ortalama yıllık artış hızının da pek çok Avrupa ülkesinden düşük olduğu görülmektedir. **Türkiye'de avro cinsinden asgari ücret son 10 yılda (2013-2023) yıllık ortalama yüzde 1,6 oranında artmıştır.** Türkiye'de 2013'te 405 avro olan brüt asgari ücret, 2023 yılında 474 avro olmuştur. Asgari ücret 2013-2023 arasında Romanya'da yıllık ortalama yüzde 12,9, Litvanya'da yüzde 11,2 ve Bulgaristan'da yüzde 9,7 oranında artmıştır.

TABLO 4: AB ÜLKELERİNDE, ABD VE TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRET (2012-2023) (AVRO) (YÜZDE)

Ülke	Temmuz 2013 Aylık Asgari Ücret (Avro)	Temmuz 2023 Aylık Asgari Ücret (Avro)	2013-2023 Arası Yıllık Ortalama Değişim (%)
Lüksemburg	1.874	2.508	3,0
Almanya	:	1.997	
Hollanda	1.478	1.995	3,0
Belçika	1.502	1.955	2,7
İrlanda	1.462	1.910	2,7
Fransa	1.430	1.747	2,0
İspanya	753	1.260	5,3
Slovenya	784	1.203	4,4
ABD	961	1.156	1,9
Kıbrıs	:	940	
Yunanistan	684	910	2,9
Portekiz	566	887	4,6
Litvanya	290	840	11,2
Malta	703	835	1,7
Polonya	369	811	8,2
Çekya	308	729	9,0
Estonya	320	725	8,5
Slovakya	338	700	7,6
Hırvatistan	401	700	5,7
Macaristan	332	623	6,5
Letonya	285	620	8,1
Romanya	179	604	12,9
Karadağ	288	532	6,3
Türkiye	405	474	1,6
Sırbistan	236	461	6,9
Bulgaristan	159	399	9,7
Arnavutluk	156	375	9,2
Makedonya	199	359	6,1

Kaynak ve açıklama: Eurostat, Minimum wage statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics#Variations_in_national_minimum_wages (Erişim tarihi: 1 Kasım 2023).

(*) Almanya 2015 yılında, Makedonya 2021 yılında yasal asgari ücret uygulamasını kabul etmiştir. Asgari ücret miktarları brüt olup Eurostat tabanından avroya çevrilmiştir.

2013-2023 arasında asgari ücret yıllık ortalama olarak Hırvatistan'da yüzde 5,7, Polonya'da yüzde 8,2, ve Slovakya'da yüzde 7,6 oranında artmıştır (Tablo 4, Grafik 3). Böylece 2013'te Türkiye'den daha düşük asgari ücrete sahip ülkeler 2023

yılında Türkiye'den çok daha yüksek asgari ücrete ulaşmıştır. **2013'te Türkiye'den düşük asgari ücrete sahip 14 ülke varken, 2023'te bu sayı 4'e düşmüştür.** Türkiye'de asgari ücret Avrupa ülkelerine göre diptedir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YENİ ASGARI ÜCRET YÖNERGESİ

AB, üye ülkelerde asgari ücret uygulamasının insan onuruna yakışır bir yaşam sürmekte yetersiz olduğu ve işçileri korumasız bıraktığı yönündeki tartışmalar sebebiyle bir asgari ücret yönergesi (direktif) oluşturdu. 14 Eylül 2022'de Avrupa Parlamentosu'nda onaylanan yönerge, 4 Ekim 2022'de Avrupa Konseyi'nde resmi olarak kabul edildi.²³ Üye ülkeler yönergeyi iki yıl içinde ulusal mevzuata uyumlu hale getirmekle yükümlü.

Yönerge, asgari ücretin iyileştirilmesiyle birlikte aynı zamanda toplu pazarlığın teşvik edilmesini de amaçlamaktadır. İşgücü piyasalarında artan eşitsizlikler ve asgari ücretin yetersizliğine ilişkin tartışmalarda özellikle örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık hakkının etkin bir biçimde kullanılması gereği ön plana çıkmaktadır. Bu sebeplerle yönergenin ilk amaçlarından biri ülkelerde yasal asgari ücreti iyileştirmek ve toplu pazarlık yoluyla hayat pahalılığını ve ücret düzeylerini dikkate alarak bir çerçeve oluşturmaktır.²⁴ Yönerge yasal asgari ücretlerin iyileştirilmesinde örgütlenme öz-

gürlüğünü ve toplu pazarlığı açık bir biçimde teşvik etmektedir.

AB, işgücü piyasalarında hem ücret eşitsizliğini hem de çalışan yoksulluğunu azaltmak amacıyla üye ülkelerde asgari ücretin yeterli bir yaşam standardı sağlayacak seviyede olmasını öngören yönergeyle, çalışanların yaşam standardını iyileştirmeyi amaçlıyor. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC), Avrupa'nın en düşük ücretli çalışanları olan asgari ücretlilerin satın alma gücünde keskin düşüşler yaşaması sebebiyle yönergeyi yoksulluğu azaltma yönünde önemli bir adım olarak değerlendiriyor.²⁵ Asgari ücret direktifinin bir amacının da toplu pazarlık kapsamının genişletilmesi olduğundan asgari ücretin ulusal veya sektörel toplu pazarlık yoluyla belirlenmediği ülkeler için direktif daha fazla belirleyicidir. Bu sebeple direktifin Ekim 2022 itibarıyla resmi olarak kabul edilmesinin ardından toplu pazarlık kapsamının yüzde 80'den az olduğu ve asgari ücretin toplu pazarlık yoluyla belirlenmediği Portekiz, Malta ve İspanya gibi ülkelere iki yıl uyum süresinde direktife uygun resmi bir eylem planı oluşturması beklenmektedir.²⁶

23 European Parliament, *Directive on Adequate Minimum Wages*, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733535](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733535) (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2022).

24 ILO, *The New EU Directive on Minimum Wage Sets a Dual Goal*, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_861051/lang--en/index.htm (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2022).

25 ETUC, *Minimum Wage Directive Boost to Struggle Workers*, <https://www.etuc.org/en/pressrelease/minimum-wage-directive-boost-struggling-workers> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2022).

26 Eurofound, *Industrial Relations and Social Dialogue Minimum Wages in 2023: Annual Review*, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2023/minimum-wages-2023-annual-review> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2023).

TÜRKİYE'DE ASGARI ÜCRETİN KAPSAMI

ASGARI ÜCRET VE DİĞER EMEK GELİRLERİ

Asgari ücret ve civarında ücretle çalışanların oranı asgari ücretin rolü açısından büyük önem taşıyor. Asgari ücretle çalışanların sınırlı olduğu ülkelerde asgari ücret sadece bir alt sınır oluşturur ve ücretleri yukarı iterken asgari ücretle çalışanların oranının yüksek olduğu ülkelerde asgari ücret genel ücret düzeyinin asgari ücrete yaklaşmasına yol açmaktadır. Türkiye'de son yıllarda asgari ücret hızla ortalama ücret haline geliyor. Türkiye'de milyonlarca işçi asgari geçim için yetersiz olan asgari ücretle geçinmeye çalışırken, milyonlarca işçi de asgari ücrete erişemiyor, asgari ücret dahi alamıyor. Giderek artan bir biçimde daha çok emekçi asgari ücrete yakın ücretlerle çalışır hale geliyor. **Ülke çapında asgari ücretlileşme süreci hızlanıyor. Asgari ücret ile ortalama ücretler arasındaki makas kapanıyor. Öte yandan yasal hakları olmasına rağmen milyonlarca**

işçi asgari ücretin altında, hatta yarısının bile altında çalışıyor.

Sendikalaşma ve toplu iş sözleşmesi kapsamının sınırlı olması ve asgari ücretteki artışın diğer emek gelirlerine yansımaması asgari ücreti ortalama ücret haline getiriyor. Bu durum **"asgari ücret tuzağı"** olarak adlandırılan bir eğilime yol açıyor.²⁷ Öte yandan Türkiye'de emek gelirleri artışının sınırlı bırakılması asgari ücret ile diğer ücretlerin arasındaki makasın kapanmasına ve asgari ücret civarı bir ücretle çalışanların oranının artmasına sebep oluyor.

2002 ve 2023 yılları arasında ortalama memur emekli aylığı 20,2 kat, ortalama kamu işçisi ücreti 24,7 kat ve en düşük işçi emekli aylığı 29,2 kat arttı. Ortalama memur maaşında 38,8 kat, en düşük esnaf emekli aylığında 50 kat ve en düşük memur maaşında 51,9 kat artış yaşandı. Buna karşın net asgari ücretteki artış 61,9 kat olarak gerçekleşti (Tablo 5). Böylece asgari ücret dışındaki emek gelirlerinin asgari ücrete

oranı geriledi (Tablo 6). Örneğin ortalama memur maaşı 2002'de asgari ücretin yüzde 213,6 fazlası iken 2023'te yüzde 96,6 fazlasına geriledi. Ortalama kamu işçisi ücreti 2002'de asgari ücretin yüzde 449 fazlası iken 2023'te yüzde 119'una düştü.

TABLO 5: ASGARI ÜCRET VE DİĞER EMEK GELİRLERİ (2002-2023) (TL)

	2002 Aralık	2023 Temmuz	Artış (Kat)
Net Asgari Ücret (AÜ)	184,3	11.402,3	61,9
En düşük memur maaşı	392	20.352	51,9
Ortalama memur maaşı	577,9	22.419,5	38,8
En düşük işçi emekli aylığı	257	7.500	29,2
En düşük esnaf emekli aylığı	150	7.500	50
Ortalama memur emekli aylığı	502	10.121,7	20,2
Ortalama kamu işçisi ücreti (aylık)	1.012	24.968,5	24,7

Kaynak ve açıklama: SBB (2023), Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler ve Genel Görünüm, 27 Ekim 2023 https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/Turkiye-Ekonomisinde-Haftalik-Gelismeler-ve-Genel-Gorunum-Raporu_27102023.pdf (1.11.2022). Miktarlar parasal (enflasyondan arındırılmamış) değerlerdir.

27 Aziz Çelik, "Asgari ücret tuzağı", *BirGün*, 15 Kasım 2021.

TABLO 6: DİĞER EMEK GELİRLERİNİN ASGARI ÜCRET KARŞISINDAKİ DURUMU (2002-2023) (YÜZDE)

	2002 Aralık	2023 Temmuz
Ortalama memur maaşı/AÜ	%313,6	%196,6
En düşük SSK emekli aylığı/AÜ	%139,4	%65,8
En düşük Bağ-Kur esnaf emekli aylığı/AÜ	%81,4	%65,8
Ortalama emekli sandığı aylığı/AÜ	%272,4	%88,8
Ortalama kamu işçisi ücreti/AÜ	%549,1	%219,0

Kaynak ve açıklama: SBB (2023), Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler ve Genel Görünüm, 27 Ekim 2023 https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/Turkiye-Ekonomisinde-Haftalik-Gelismeler-ve-Genel-Gorunum-Raporu_27102023.pdf (1.11.2022).

ASGARI ÜCRET KAPSAMI GENİŞLİYOR

Asgari ücret kapsamını 2002-2022 arasında karşılaştırmalı olarak ele aldık. Yukarıda da belirtildiği gibi diğer emek gelirlerinin asgari ücret kadar artırılmaması sonucu asgari ücret kapsamının genişlediği, HİA mikro verisinden yararlanarak yaptığımız hesaplamada da görülmektedir.

2002'de asgari ücret altında ücret alanların oranı yüzde 24,4 iken 2022'de bu oran yüzde 33,8'e yükseldi. Asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altı ücret alanlar 2002'de yüzde 27,8 iken 2022'de yüzde 37,5'e, asgari ücretin yüzde 10 fazlası ve altı ücret alanlar 2002'de yüzde 30,7 iken 2022'de yüzde 38,4'e yükseldi (Tablo 7, Grafik 11).

TABLO 7: ASGARI ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (GENEL) (2002 VE 2022) (YÜZDE)

Ücret Düzeyleri	2002	2022
Asgari ücret altı	%24,4	%33,8
Asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altı	%27,8	%37,5
Asgari ücretin yüzde 10 fazlası ve altı	%30,7	%38,4
Asgari ücretin yüzde 20 fazlası ve altı	%39,1	%54,8
Asgari ücretin yüzde 50 fazlası ve altı	%49,2	%69,0
Asgari ücretin 2 katı ve altı	%59,9	%81,9
Asgari ücretin 2 katından fazla	%40,1	%18,1

Kaynak ve açıklama: Ücret düzeylerine göre asgari ücret kapsamı DİSK-AR tarafından TÜİK 2002 ve 2022 mikro verisinden hesaplanmıştır. Veriler tüm ücretli, maaşlı ve yevmiyelileri kapsamaktadır. Aralıklar belirlenirken tutar en yakın onluğa yuvarlanmıştır. Veriler cevapsızlar çıkarılarak yeniden ağırlıklandırılmıştır.

2002'de asgari ücret altında bir ücret alanların oranı yüzde 24,4 iken 2022'de bu oran yüzde 33,8'dir.

Asgari ücretin yüzde 20 fazlası ve altı bir ücretle çalışanların oranı ise 2002'de yüzde 39,1 iken 2022'de yüzde 54,8'e yükseldi (Tablo 7, Grafik 4). Böylece yüzde 5, 10 ve 20 asgari ücret komşuluğu 20 yılda 8 ila 16 puan arttı.

Öte yandan asgari ücretin iki katından fazla ücret alan çalışanların oranında ise düşüş söz konusudur. 2002'de asgari ücretin iki katından fazla bir ücretle çalışanların oranı yüzde 40,1 iken bu oran 2022'de asgari ücret ve ortalama ücret makasının daralması sebebiyle yüzde 18,1'e düştü (Tablo 7, Grafik 4). Böylece 2002-2022 ara-

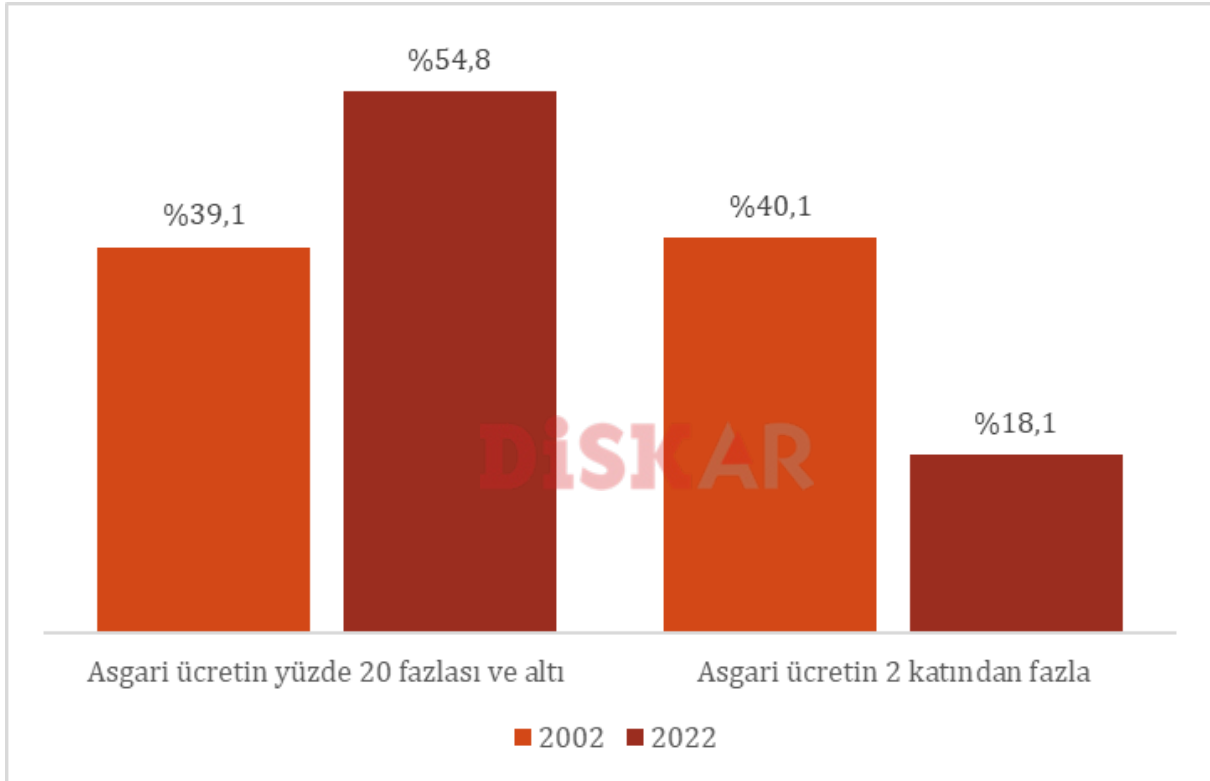
sında asgari ücretin iki katından fazla kazananların kapsamı 22 puan geriledi.

2002'de asgari ücretin iki katından fazla ücret alanların oranı yüzde 40,1 iken 2022'de bu oran yüzde 18,1'e geriledi.

Bu veriler asgari ücret kapsamının giderek genişlediğini gösteriyor. Zaman içinde asgari ücretin kapsamının daralması gerekirken tersine arttığı gözleniyor.

Asgari ücretin yüzde 20 fazlası ve altında bir ücret alanların oranı 2002 yüzde 39 iken 2022'de yaklaşık 16 puan artarak yüzde 54,8 oldu.

GRAFİK 4: ASGARI ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (GENEL) (2002 VE 2022) (YÜZDE)

Kaynak ve açıklama: Ücret düzeylerine göre asgari ücret kapsamı DİSK-AR tarafından TÜİK 2002 ve 2022 mikro verisinden hesaplanmıştır. Veriler tüm ücretli, maaşlı ve yevmiyelileri kapsamaktadır. Aralıklar belirlenirken tutar en yakın onluğa yuvarlanmıştır. Veriler cevapsızlar çıkarılarak yeniden ağırlıklandırılmıştır.

ASGARI ÜCRET ORTALAMA ÜCRET HALİNE GELİYOR

Asgari ücret dışındaki ücretlerin baskılanarak asgari ücretin ortalama ücret haline gelmesi iki ayrı veriden izlenebilir. Bunlardan biri TÜİK tarafından yayımlanan İşgücü Maliyeti İstatistikleri iken diğeri Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'dır.

TÜİK İşgücü Maliyeti İstatistikleri asgari ücret ile ortalama ücret makasının iyice kapandığını ortaya koyuyor. 2012 yılında brüt asgari ücret brüt ortalama ücretin yüzde

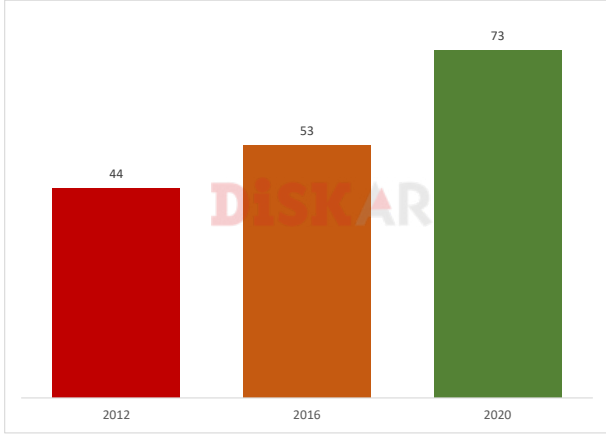
44'ü iken 2016'da yüzde 53'e ve 2020'de yüzde 73'e yükseldi (Tablo 8, Grafik 5).

Asgari ücret ile ortalama ücret arasındaki fark ciddi biçimde kapanmış ve ortalama ücretler asgari ücrete yakınsamış durumda. Böylece "asgari ücret tuzağı" TÜİK'in bir başka verisi ile de teyit edilmiş oldu. Hangi ücret ve gelir verisi esas alınır sa alınsın tipik bir biçimde asgari ücret ile ortalama ücret ve emek gelirleri arasındaki farkın kapandığı çok net biçimde görülüyor.

TABLO 8: ASGARI ÜCRET VE ORTALAMA ÜCRET (2012-2016-2020) (TL) (YÜZDE)

Yıl	Brüt Asgari Ücret (TL)	Brüt Ortalama Ücret (TL)	Asgari Ücret/Ortalama Ücret (%)
2012	913,5	2.053	44
2016	1.647	3.106	53
2020	2.943	4.050	73
Artış (kat)	3,22	1,97	-

Kaynak ve açıklama: Aziz Çelik, "Asgari Ücret Tuzağı' Üstüne Değerlendirmeler: Asgari Ücret: Memleket Meselesi!", Ayrıntı Dergi, 5 Eylül 2022. <https://ayrintidergi.com.tr/asgari-ucret-tuzagi-ustune-degerlendirmeler-asgari-ucret-memleket-meselesi/> (Erişim: 29 Kasım 2022). TÜİK, İşgücü Maliyeti Araştırması Sonuçları (2012), TÜİK İşgücü Maliyeti İstatistikleri (2016 ve 2020); Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Asgari ücret yıllık ortalamadır. TÜİK'e göre brüt ortalama ücretler sektörel kap-sam dahilinde 1 ve daha fazla çalışana sahip girişimlerde ücret karşılığı çalışan kişilerdir. Kâr payı karşılığı çalışan işyeri sahibi ve ortakları, ücretsiz olarak çalışan kişiler ile çırak ve stajyerler kapsamamaktadır. TÜİK İşgücü Maliyeti İstatistikleri 2021 sonuçları bu yazı yayına hazırlanırken henüz yayımlanmamıştı. O nedenle çalışmada 2020 verisi kullanıldı.

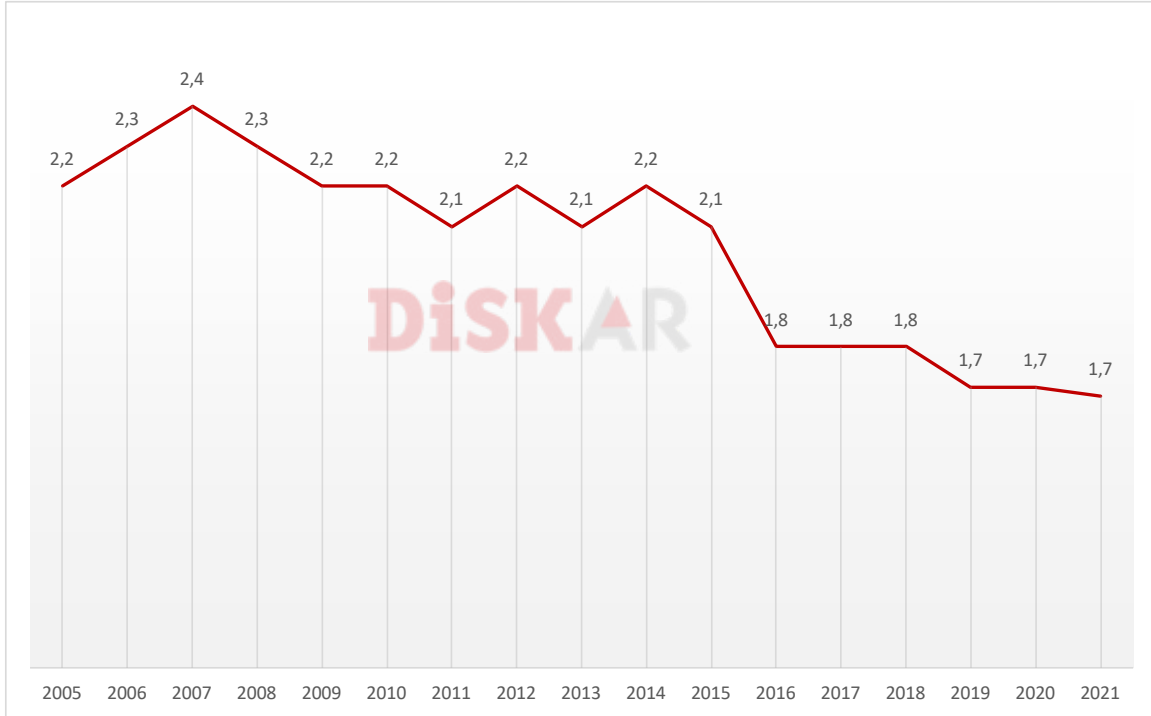
GRAFİK 5: ASGARI ÜCRETİN ORTALAMA ÜCRETE ORANI (2012-2020) (TL) (YÜZDE)

Kaynak ve açıklama: Tablo 7'den alınmıştır.

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2021 sonuçlarına göre de aylık ortalama ücret ve maaş geliri ile asgari ücret arasındaki makas giderek kapanıyor. 2005 yılında aylık hanehalkı ferdi ücret ve maaş geliri asgari ücretin 2,2 katı iken, 2021'de ortalama ücret ve maaş geliri asgari ücretin 1,7 katına geriledi (Tablo 9, Grafik 6).

2005 yılında asgari ücret ortalama ücretin yüzde 46'sı iken 2021'de ortalama ücretin yüzde 60'ına yükseldi (Tablo 9). Ortalama ücretler asgari ücretten daha az arttı ve giderek daha fazla işçi asgari ücrete yakın düzeylerde ücretlerle çalışmak zorunda kaldı.

ILO'ya göre asgari ücret gelişmekte ve yükselmekte olan ekonomilerde ortalama ücret seviyesine yakındır. Diğer bir ifadeyle bu ülkelerde ortalama ücret, asgari ücrete yakın bir düzeyde gerçekleşmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde asgari ücretin ortalama ücrete oranı yüzde 35 ile yüzde 60 arasındayken, gelişmekte olan ülkelerde bu oranda çok daha yüksek düzeylere çıkmaktadır. Örneğin, Brezilya'da bu oran yüzde 78, Filipinler'de yüzde 98'dir. ILO'ya göre gelişmekte olan ülkelerde asgari ücretin ortalama ücrete yakın olmasının nedeni ortalama ücretlerin düşüklüğüdür.²⁸

GRAFİK 6: ORTALAMA ÜCRET VE MAAŞ ASGARI ÜCRETİN KAÇ KATI? (2005-2021)

Kaynak ve açıklama: Tablo 9'dan alınmıştır.

28 ILO (2017). Kutsal 1965 yılında yaptığı bir değerlendirmede şöyle demektedir: "Özellikle az gelişmiş ülkelerde asgari ücret müessesesi ileri memleketlere nazaran çok daha kalabalık bir ücretli kütlesine hitap etmektedir. Mesela 1949 senesinde Seylanda ücret karşılığı çalışanların % 80'inden fazlası asgari bir ücretle geçinmek zorunda bulunuyordu. Buna mukabil aynı nispeti sanayileşmiş ülkelerde %10'a çıkarmak güçtür." Kutsal (1965).

TABLO 9: ASGARİ ÜCRETİN HANEHALKI FERT ORTALAMA GELİRİNE ORANI (2005-2021) (TL) (YÜZDE)

Yıl	Aylık Ortalama Ücret ve Maaş Geliri (A)	Net Asgari Ücret (B)	Asgari Ücretin Aylık Ferdi Ücret ve Maaş Gelirine Oranı (Yüzde) (B/A)	Hanehalkı Aylık Fert Ücret Geliri Asgari Ücretin Kaç Katı?
2005	755,8	350	%46	2,2
2006	859,0	380,4	%44	2,3
2007	955,9	403	%42	2,4
2008	1.084,5	481,6	%44	2,3
2009	1.142,2	527,1	%46	2,2
2010	1.242,0	576,6	%46	2,2
2011	1.327,4	630	%47	2,1
2012	1.509,1	701,1	%46	2,2
2013	1.647,6	773	%47	2,1
2014	1.827,5	846	%46	2,2
2015	2.031,3	949,1	%47	2,1
2016	2.287,4	1301	%57	1,8
2017	2.508,8	1404	%56	1,8
2018	2.857,2	1603,1	%56	1,8
2019	3.500,5	2020,9	%58	1,7
2020	3.903,8	2.324,7	%60	1,7
2021	4.741,6	2.825,9	%60	1,7

Kaynak ve açıklama:TÜİK Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022 ve ÇSGB verilerinden yararlanılarak DİSK-AR tarafından hesaplandı. Ücretli, maaşlıların verileri alındı. Yevmiyeliler hesaplamaya dahil edilmedi.

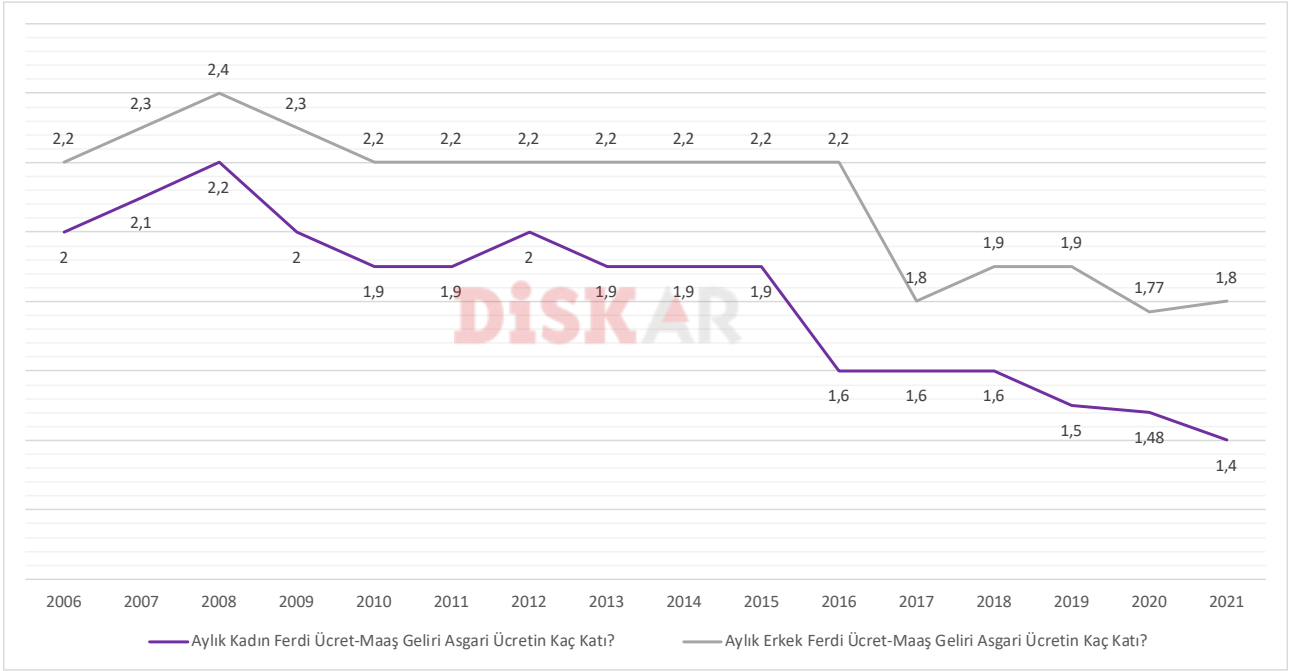
2005'te ortalama ferdi ücret ve maaş geliri asgari ücretin 2 katından fazla iken 2021'de asgari ücretin 1,7 katına geriledi.

KADINLARIN ORTALAMA ÜCRET VE MAAŞ GELİRİ ASGARİ ÜCRETİN ALTINA GERİLEDİ

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre 2006'da kadınların aylık ortalama ücret ve maaş geliri asgari ücretin 2 katı

düzeyindeydi. 2021'de ise kadınların ortalama ücret ve maaş gelirleri asgari ücretin 1,4 katına geriledi. Buna karşılık erkeklerin aylık ortalama ücret ve maaş gelirleri kadınlarınkinden daha yüksektir. 2006'da erkeklerin aylık ortalama ücret ve maaş geliri asgari ücretin 2,2 katı iken, 2021'de asgari ücretin 1,8 katı düzeyine geriledi. Bu durum ücretler açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bir kez daha ortaya koymaktadır (Grafik 7).

GRAFİK 7: CİNSİYETE GÖRE ORTALAMA ÜCRET VE MAAŞ GELİRİ ASGARİ ÜCRETİN KAÇ KATI? (2006-2021)

Kaynak ve açıklama: TÜİK Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022 ve ÇSGB verilerinden yararlanılarak DİSK-AR tarafından hesaplandı. Ücretli ve maaşlıların verileri alındı. Yevmiyeliler hesaplamaya dahil edilmedi.

AB VE TÜRKİYE'DE ASGARİ ÜCRET KAPSAMI

Türkiye'de asgari ücretle çalışanların sayısının tam olarak saptanması çeşitli zorluklar taşımaktadır. Kayıtdışı ve kısmi kayıtdışı asgari ücretle çalışanların sosyal güvenlik sistemi verilerinden tam olarak saptanmasını zorlaştırıyor. Asgari ücret kapsamındaki işçi sayısına iki kaynaktan ulaşmak mümkündür. Bunlardan biri **Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)** kayıtları diğeri ise **TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması (HİA)** anket verileridir.

SGK verileri sadece kayıtlı işçileri ve kuruma yapılan işveren bildirimlerini esas almaktadır. Dolayısıyla bu veriden asgari ücret altında (kayıtdışı) çalışanların sayısına ulaşmak mümkün değildir. Öte yandan bilindiği gibi **SGK'ye bildirilen ücret ile işçiye ödenen ücret farklılık gösterebilmektedir**. Bu durum kamuoyunda "çift bordro" diye bilinmektedir. Örneğin, işçinin ücreti asgari ücret üzerinden bildirilmekte

ancak fiili ödeme asgari ücretten daha yüksek yapılabilmektedir. Bir diğer yöntem ise bankadan ücret ödeme zorunluluğu nedeniyle işçinin ücretinin asgari ücret üzerinden gösterilmesi ancak ücretini bankadan alan işçiden bir kısmının işverence geri alınmasıdır. Bu yöntemin son yıllarda bazı sektörlerde arttığı görülmektedir.

FARKLI ARAŞTIRMALAR ORTAK SONUÇ: ASGARİ ÜCRET KAPSAMI ÇOK GENİŞ

Asgari ücret kapsamına ilişkin aralarında resmî kurumların da olduğu farklı araştırmalar aynı ortak sonucu teyit etmektedir: Asgari ücret kapsamı oldukça yüksektir. TÜİK HİA verileri en kapsamlı örnekleme dayalı anket verileridir. Geçmişten beri TÜİK HİA verileri kullanılarak çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Merkez Bankası'nın (TCMB) düzenli olarak yayımladığı "Enflasyon Raporu" adlı çalışmalarda zaman zaman asgari ücret kapsamına ilişkin hesaplamalara da yer verilmektedir.

TABLO 10: TCMB TARAFINDAN HESAPLANAN SEÇİLMİŞ SEKTÖRLERE GÖRE ASGARİ ÜCRET VE ALTI (ASGARİ ÜCRETİN YÜZDE 10 FAZLASI VE ALTI) ÇALIŞANLARIN ORANI (2021) (YÜZDE)

	Asgari Ücret ve Altı Çalışan Oranı
Tarım Dışı Sektörler	43,1
Sanayi	50,4
İmalat Sanayi	52
Tekstil	57,4
Giyim	70,5
Deri	69,7
Mobilya İmalatı	57,8
Petrol	19,9
Taşıt	26,3
Diğer Ulaşım	19,6
İnşaat	71,4
Hizmetler	37,9
Toptan ve Perakende Ticaret	64,4
Ulaştırma ve Depolama	47,3
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti	73
Kamu Yönetimi	5,8
Eğitim	10,1
Finans Sigorta	13,3

Kaynak ve açıklama: TCMB, Enflasyon Raporu 2023-III, 27 Temmuz 2023. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d2e5a80e-e1d4-44cb-9825-ab60782970b9/enf23_iii_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-d2e5a80e-e1d4-44cb-9825-ab60782970b9-oC.uASN (Erişim: 1 Kasım 2023).

2018 Enflasyon Raporu'na göre asgari ücret komşuluğunda bir ücretle çalışanların oranı yüzde 48,8'dir.²⁹ Merkez Bankası

tarafından TÜİK HİA'dan yararlanılarak gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise sektörler göre yüzde 10 asgari ücret komşuluğunda bir ücret ile çalışanların oranı hesaplanmıştır.³⁰ Bu oran, 2021 yılında tarım dışı sektörlerde yüzde 43,1 ve sanayide yüzde 50,4 olarak saptanmıştır. Araştırmaya göre asgari ücret ve altında çalışanların oranı tekstil, giyim, deri, mobilya imalatı ve gıda sektöründe yüzde 67-71 aralığında, imalat sanayinde yüzde 52, inşaatta yüzde 71,4, toptan ve perakendede yüzde 64,4 ve turizmde ise yüzde 73 seviyesindedir (Tablo 10).

Asgari ücret komşuluğu, asgari ücrete yakın bir ücret elde edenler (asgari ücretin yüzde 5 veya yüzde 10 fazlası) ile bunun altında bir ücret alanları belirtmek için kullanılan bir kavramdır.

Asgari ücret kapsamına ilişkin bir başka çalışma ise 2019 yılında Doç. Dr. Gürdal Aslan tarafından yapılmıştır.³¹ Aslan tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre tam zamanlı ücretliler arasında yüzde 5 asgari ücret komşuluğunda bir ücretle çalışanların oranı 2003'te yüzde 25,5 iken 2017'de yüzde 34'e yükselmiştir (Tablo 11). Aslan'ın çalışması tam zamanlı çalışanları ve yüzde 5 asgari ücret komşuluğunu esas aldığı için çalışmanın kapsamı TCMB ve DİSK-AR'a göre daha sınırlıdır.

29 TCMB, *Enflasyon Raporu 2018-IV*, 31 Ekim 2018. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/ya-yinlar/raporlar/enflasyon+raporu/2018/enflasyon+raporu+2018-iv> (Erişim: 30 Kasım 2022).

30 TCMB, *Enflasyon Raporu 2021-I*, 28 Ocak 2021. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/ya-yinlar/raporlar/enflasyon+raporu/2021/enflasyon+raporu+2021+-+i> (Erişim: 30 Kasım 2022).

31 Gürdal Aslan, "Türkiye'de Asgari Ücretli Çalışan Sayısı ve Ücret Seviyelerinin Değişimi (2003-2017) Hanehalkı İşgücü Anketleri Veri Analizi", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Haziran 2019, Cilt 9, Sayı 1.

TABLO 11: TAM ZAMANLI ÇALIŞAN ÜCRETLİLERİN ÜCRET DÜZEYLERİ (2017) (YÜZDE)

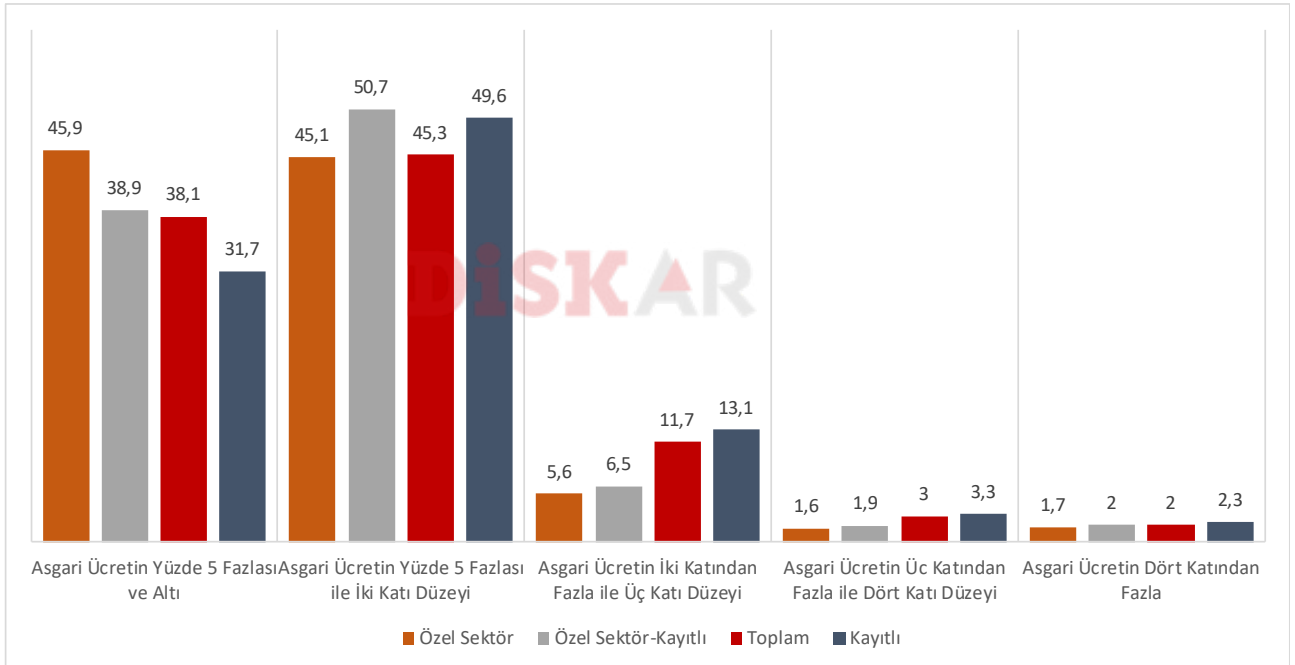
	2003	2017	Fark
Asgari ücret altı (1)	16,4	12,4	-4
Asgari ücret seviyesi (2)	9,1	21,6	12,5
Asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altı (1+2)	25,5	34	8,5
Asgari ücretten fazla	74,4	66,1	-8,3

Kaynak ve açıklama: Gürdal Aslan, "Türkiye'de Asgari Ücretli Çalışan Sayısı ve Ücret Seviyelerinin Değişimi (2003-2017 Hanehalkı İşgücü Anketleri Veri Analizi", Sosyal Güvenlik Dergisi, Haziran 2019, Cilt 9, Sayı 1.

Asgari ücret kapsamına ilişkin bir başka araştırma Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından yapılmıştır. TEPAV'ın "Türkiye'nin Ücret Sorunu: Neden Asgari Ücreti Çok Konuşuyoruz?" isimli değerlendirme notunda asgari ücret kapsamının genişlediği ortaya konmaktadır.³² Cunedioğlu tarafından kaleme alınan araştırmaya göre 2022'de tam zamanlı çalışan ücretli ve yevmiyelilerden asgari ücretin yüzde 5'i komşuluğunda çalışanların oranı yüzde 38,1'dir. Bu oran kayıtlı ve tam zamanlılarda yüzde 31,7, özel sektörde tam zamanlı olarak çalışanlarda yüzde

45,9 ve özel sektörde kayıtlı ve tam zamanlı çalışanlarda ise yüzde 38,9 seviyesindedir (Grafik 8). Cunedioğlu, asgari ücretin 2, 3 ve 4 katlarının kapsamını da araştırmasına dahil etmiştir.

Hem geçmiş yıllarda DİSK-AR tarafından gerçekleştirilen araştırmalar hem de TCMB ve TEPAV ile Aslan'ın araştırmaları, Türkiye'de asgari ücret kapsamının giderek genişlediğini ve asgari ücretin bir ortalama ücret haline geldiğini doğrulamaktadır.

GRAFİK 8: TAM ZAMANLI ÇALIŞAN ÜCRETLİ VE YEVMIYELİLERİN ASGARİ ÜCRETİN KATLARI ŞEKLİNDE TANIMLANMIŞ ÜCRET GELİRİ GRUPLARINA DAĞILIMI (2022) (YÜZDE)

Kaynak ve açıklama: GH. Ekrem Cunedioğlu (2023), "Türkiye'nin Ücret Sorunu: Neden Asgari Ücreti Çok Konuşuyoruz?", TEPAV Değerlendirme Notu, https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2023/notlar/turkiyenin_ucret_sorunu_neden_asgari_ucreti_cok_konusuyoruz.pdf (Erişim: 6 Kasım 2023)

32 H. Ekrem Cunedioğlu (2023), "Türkiye'nin Ücret Sorunu: Neden Asgari Ücreti Çok Konuşuyoruz?", Değerlendirme Notu, TEPAV web sitesi, 13 Temmuz 2023, <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10602> (Erişim: 6 Kasım 2023).

AB ÜLKELERİNDE ASGARİ ÜCRET KAPSAMI

AB ülkelerinde asgari ücret civarında çalışanların oranı Türkiye'nin aksine düşük orandadır. Türkiye'nin AB ülkelerine göre

**TABLO 12: AB ÜLKELERİNDE SEKTÖRLERE
GÖRE ASGARİ ÜCRET CİVARINDA
ÇALIŞANLARIN ORANI (YÜZDE)**

	Asgari Ücret Civarında Çalışanların Oranı
AB-Yaklaşık Ortalama	4
Yiyecek Hizmeti	8,7
Tarım	8,5
Diğer Hizmetler	6,5
Toptan ve Perakende Ticaret	5
Sağlık Hizmetleri	4,2
Eğitim	3,8
Ulaşım	3
İmalat	2,5
İnşaat	2,3
Kamu Yönetimi	2,2
Bilgi ve İletişim Hizmetleri	1,5
Finans Sigorta	1,3

Kaynak ve açıklama: Eurofound, Industrial Relations and Social Dialogue Minimum Wages in 2022: Annual Review, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2022/minimum-wages-in-2022-annual-review> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2022). Asgari ücretle çalışanların oranı yaklaşık olarak verilmiştir.

asgari ücret civarında çalışanların en yüksek olduğu ülkelerden biri olduğu bilinmektedir.³³

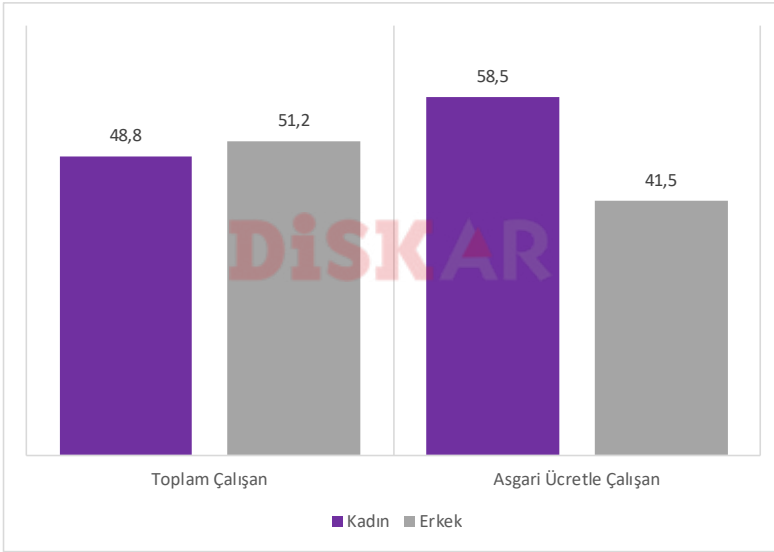
Avrupa Yaşama ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı (Eurofound) 2022 raporu AB genelinde asgari ücret civarı çalışanların oranını yaklaşık olarak vermektedir. Eurofound raporuna göre tarım (yüzde 8,5) ve yiyecek hizmetleri (yüzde 8,7) dışında AB çalışanlarının yaklaşık olarak sadece yüzde 4'ü asgari ücrete yakın ücret düzeyinde gelir elde ediyor. Tarım ve yiyecek hizmetleri sektöründe çalışanların yaklaşık yüzde 9'u asgari ücretle çalışıyor. Rapora göre asgari ücret civarında bir ücretle çalışanların oranı AB ortalamasında yaklaşık yüzde 4'tür (Tablo 12).

AB ülkelerinde asgari ücret civarında çalışanların yüzde 58,5'i kadın ve yüzde 41,5'i erkeklerden oluşmaktadır.

Öte yandan AB verilerine göre kadınların asgari ücrete daha yakın ücretlerle çalıştığı görülmektedir. AB'de toplam çalışanların yüzde 48,8'i kadın ve yüzde 51,2'si erkek iken asgari ücret civarında çalışanların yüzde 58,5'i kadın ve yüzde 41,5'i erkeklerden oluşmaktadır (Grafik 9).

33 DİSK-AR, *Asgari Ücret Gerçeği Raporu 2022*, <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/DİSK-AR-2022-Asgari-Ucret-Rapor-Aralik-2021-FINAL.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2022).

GRAFİK 9: AB ÜLKELERİNDE CİNSİYETE GÖRE İSTİHDAM VE ASGARİ ÜCRETLE ÇALIŞANLARIN ORANI (YÜZDE)

Kaynak: Eurofound (2020), Industrial relations: Minimum wages in 2020: Annual review, Minimum wages in the EU series, Publications Office of the European Union.

TOPLU SÖZLEŞMELİ ORANI YÜKSEK ASGARİ ÜCRETLİ ORANI DÜŞÜK

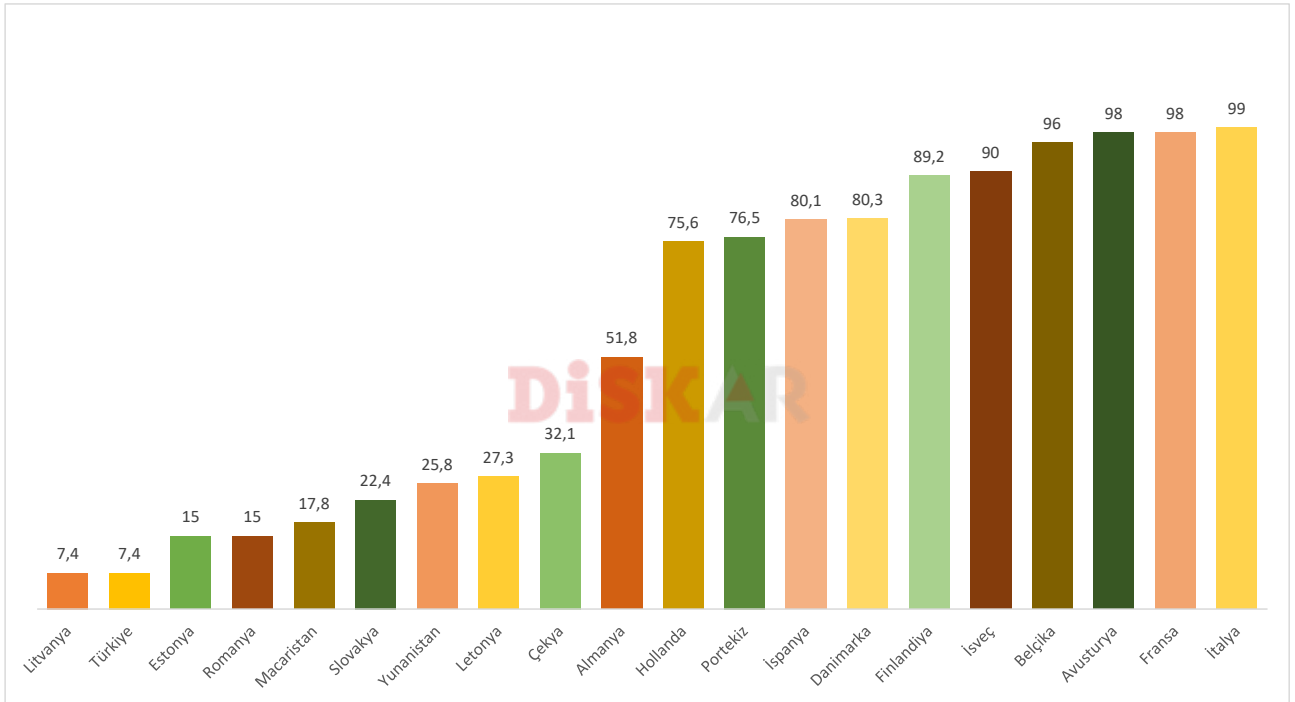
AB ülkelerinde asgari ücret kapsamının düşük Türkiye'de ise çok yüksek olmasının asıl nedeni AB ülkelerinde toplu pazarlık

kapsamının yüksek olmasıdır. Asgari ücret civarında ücretle çalışan işçilerin oranının düşük olduğu ülkelerde TİS kapsamının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye AB ülkeleri ve ABD arasında en düşük toplu iş sözleşmesi kapsamı oranına sahip iki ülkeden biridir. ILO verilerine göre, 2019'da Türkiye'de TİS kapsamı yalnızca yüzde 7,4'tür. Litvanya ise en düşük TİS kapsamına sahip ikinci ülkedir (Grafik 9).

İtalya, yüzde 99 ile TİS kapsamının en yüksek olduğu ülkedir. Fransa ve Avusturya'da TİS kapsama oranı yüzde 98, Belçika'da yüzde 96, İsveç'te yüzde 90, Finlandiya'da yüzde 89,2, Danimarka'da yüzde 80,3 ve İspanya'da yüzde 80,1'dir. TİS kapsama oranı Portekiz, Hollanda ve Almanya'da yüzde 50 ile 77; Çekya, Letonya, Yunanistan, Slovakya, Macaristan, Romanya ve Estonya'da yüzde 15 ile 32 arasındadır (Grafik 10).

GRAFİK 10: AB ÜLKELERİNDE, ABD'DE VE TÜRKİYE'DE TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMI (YÜZDE)

Kaynak ve açıklama: ILO, Statistics on Collective Bargaining, <https://ilostat.ilo.org/topics/collective-bargaining/> (Erişim: 1 Aralık 2022). Veriler 2017-2020 arası yıllara aittir. Daha önceki yıllara ait verileri olan ülkeler dahil edilmemiştir. ABD verisi 2020; Avusturya, Belçika, Çekya, Almanya, Macaristan, İtalya, Letonya, Litvanya, Hollanda, Slovakya ve Türkiye verileri 2019; Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İsveç verileri 2018 ve Romanya verisi 2017 yılına aittir.

DISK-AR ASGARİ ÜCRET KAPSAMI ARAŞTIRMASI

Geçtiğimiz yıllarda yayımladığımız asgari ücret araştırmalarında olduğu gibi bu araştırmada da asgari ücret düzeyinde, asgari ücretin altı ve asgari ücretin üstünde alanların oranını, kısaca asgari ücret kapsamını hesapladık. Asgari ücretle çalışanları sadece asgari ücret alanlar olarak değil asgari ücret civarı ücret alanları da (**asgari ücret komşuluğu**) dahil ederek hesaplamak doğru olacaktır. **Asgari ücret komşuluğu kavramı, asgari ücrete çok yakın ücret alanları ifade etmek için kullanılmaktadır.** Bu çalışmada da ayrı kategorilerde asgari ücretin yüzde 5, yüzde 10 ve yüzde 20 fazlasına kadar ücret alanları asgari ücret komşuluğu (civarı) kapsamında ele aldık.

2024 asgari ücret araştırmamızda TÜİK HİA mikro veri setini (2022) kullandık. Mikro veri setleri geç yayımlandığı için güncel verilere ulaşmak mümkün olamamaktadır. Ancak 2022'deki eğilimin 2023'te de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. TÜİK verilerine göre Türkiye'de ücret, maaş ve

yevmiye ile çalışanların toplamı 21 milyon 687 bindir (Tablo 13). TÜİK mikro verilerinde son ay içinde ücretlilerin esas işten elde ettikleri toplam net nakdi gelirleri de yer almaktadır. Aylık ele geçen net gelire, dönemsel olarak elde edilen ikramiye, prim vb. gelirlerden aya düşen miktar dahil edilmektedir. Asgari ücretin iki kez belirlendiği (Ocak 2022'de 5.500 TL, Temmuz 2022'de 8.506 TL) 2022 yılında ortalama net asgari ücret 4.876,9 TL'dir. Hesaplamalar buna göre yapılmıştır.

Ücret ve maaşla çalışanların yüzde 33,8'ine karşılık gelen 7 milyon 330 bin ücretlinin 2022 için beyan ettiği ücret asgari ücretin altındadır. Ücretle çalışanların yüzde 37,5'i (yaklaşık 8,1 milyon) asgari ücret ve altında (asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altı olarak kabul edilmiştir) bir ücretle çalıştığını söylemektedir. 2.500 TL'den daha az bir ücretle çalışanların sayısı ise 1 milyon 458 bin kişidir (Tablo 13, Grafik 11). Bu kesimin daha çok kayıtdışı ve yevmiyelilerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

TABLO 13: ASGARİ ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (GENEL) (2022) (YÜZDE)

Ücret Düzeyleri	İşçi Sayısı (Tahmini)	Oran (Tahmini)
2.500 TL altı (asgari ücretin yaklaşık yarısı)	1.457.964	%6,7
Asgari ücret (4.875 TL) altı	7.330.086	%33,8
Asgari ücretin yüzde 5 fazlası (5.121 TL) ve altı	8.134.562	%37,5
Asgari ücretin yüzde 10 fazlası (5.365 TL) ve altı	8.323.578	%38,4
Asgari ücretin yüzde 20 fazlası (5.853 TL) ve altı	11.890.119	%54,8
Asgari ücretin yüzde 50 fazlası (7.316 TL) ve altı	14.956.078	%69,0
Asgari ücretin 2 katı (9.754 TL) ve altı	17.752.973	%81,9
Asgari ücretin 2 katından fazla	3.934.027	%18,1
Toplam	21.687.000	

Kaynak ve açıklama: TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2022 yıllık verileri. Ücret düzeylerine göre işçi sayısı ve oranları DISK-AR tarafından TÜİK 2022 mikro verisinden hesaplanmıştır. Veriler tüm ücretli, maaşlı ve yevmiyelileri kapsamaktadır. Aralıklar belirlerken tutar en yakın onluğa yuvarlanmıştır. Veriler cevapsızlar çıkarılarak yeniden ağırlıklandırılmıştır.

7,3 milyon işçi asgari ücrete erişemiyor. 8,3 milyon işçi asgari ücretin altında ve civarında (+/- yüzde 10) ücret alıyor.

Asgari ücret civarında ücret alanlar da dahil edildiğinde (asgari ücretin altı ve yüzde 10 fazlası arası) 8,3 milyon işçi, asgari ücret civarı ve altında bir ücretle yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Tüm ücretli çalışanların yüzde 81,9'u ise (17,8 milyon) asgari ücretin altı ile asgari ücretin 2 katı arasında bir ücret elde ediyor. 21,7 milyon işçi ve memurun yalnızca yüzde 18'i ise asgari ücretin 2 katından daha fazla bir gelir elde edebilmektedir (Tablo 13, Grafik 11).

ÖZEL SEKTÖRDE ASGARİ ÜCRET KAPSAMI

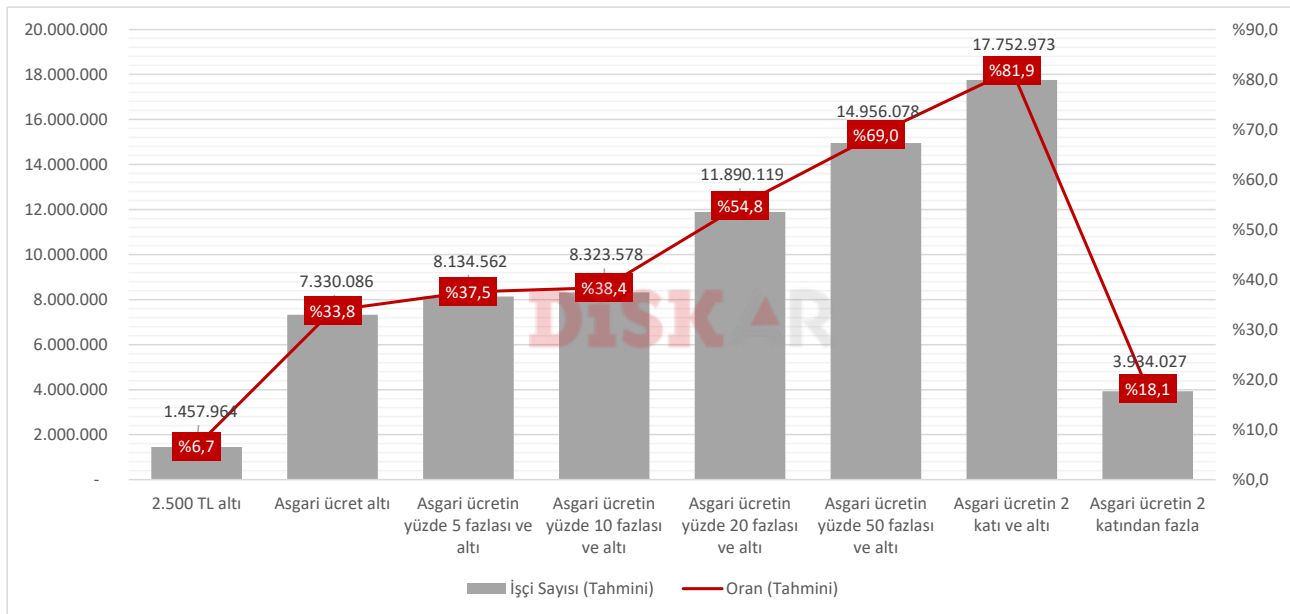
Asgari ücret tablosu özel sektörde daha da kötüleşmektedir. Asgari ücret altında çalışanların neredeyse tamamı beklendiği gibi özel sektördedir. Kamu işçileri toplu iş sözleşmesiyle belirlenen ücretleri almakta-

dır ve bu ücretlerin asgari ücret üzerinde olduğu bilinmektedir. Özel sektör işçisinin yarısı asgari ücret ve altında ücretlerle çalışıyor. Özel sektörde asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altında ücretle çalışanların oranı yüzde 48,4 ve yüzde 20 asgari ücret komşuluğunda çalışanların oranı yüzde 70,4'tür (Grafik 12).

Özel sektör işçisinin yüzde 43,9'u asgari ücretin altında ücretle çalıştırılıyor. İşçilerin yüzde 49,4'ü asgari ücretin civarında (yüzde 10 asgari ücret komşuluğu) ücret alıyor.

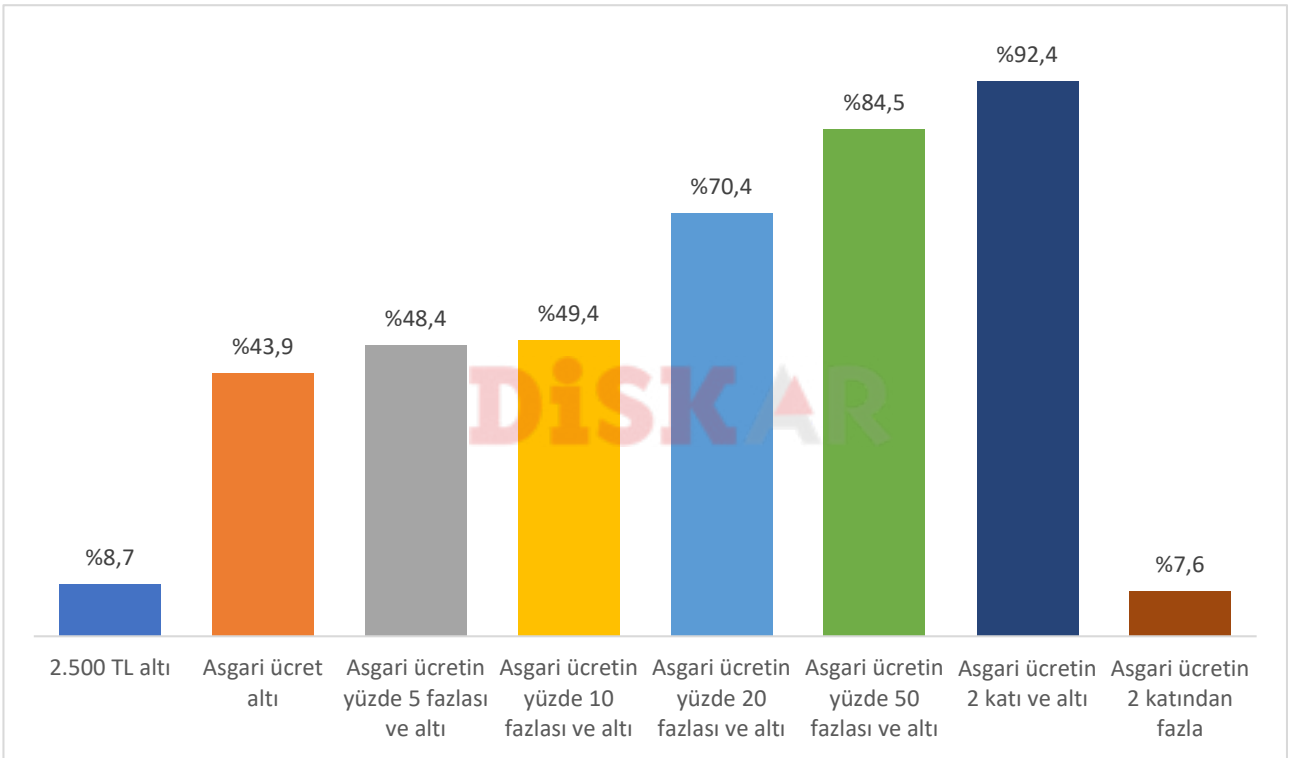
Özel sektörde asgari ücretin altında bir ücretle çalışan işçilerin oranı yüzde 43,9'dur. Asgari ücretin yüzde 10 fazlası ve altında çalışanların oranı ise yüzde 49,4 civarındadır (Grafik 12). Böylece özel sektör işçilerinde asgari ücretin yüzde 10 fazlası ve altında bir ücretle çalışanların kapsamı kamu ve özel sektörde çalışan tüm işçilerden 11 puan daha yüksek seyretmektedir.

GRAFİK 11: ASGARİ ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (GENEL) (2022) (BİN) (YÜZDE)

Kaynak ve açıklama: Tablo 12'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

GRAFİK 12: ÖZEL SEKTÖRDE ASGARI ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (GENEL) (2022) (YÜZDE)

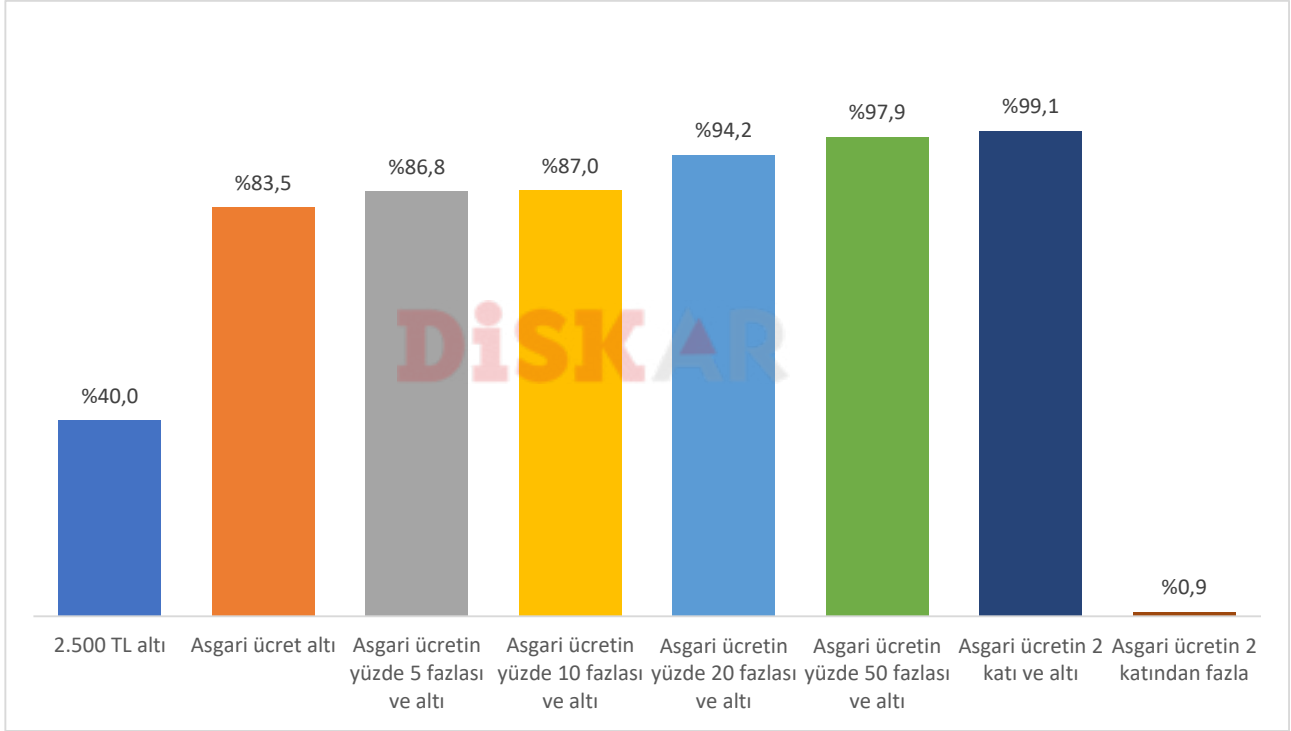
Kaynak: Ücret düzeylerine göre işçi oranları DISK-AR tarafından TÜİK mikro verisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

KAYITDIŞI SEKTÖRDE ASGARI ÜCRET KAPSAMI

Kayıtdışı çalışan işçilerin ücretleri beklendiği gibi çok daha düşüktür. Kayıtdışı çalışanlarda 2022 yılında 2.500 TL'nin altında ücret alanların oranı yüzde 40'tır. Başka bir deyişle, kayıtdışı çalışanların yarısına yakını 2.500 TL bile alamıyor. Asgari ücret altında çalışanların oranı kayıtdışı çalışanlarda yüzde 83,5'tir. Bu oran tüm işçilerde ortalama yüzde 33,8 ve özel sektörde ise yüzde 43,9'dur (Grafik 11, Grafik 12, Grafik 13).

Kayıtdışı çalışanların asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altında bir ücret alanların oranı yüzde 86,8'dir. Yüzde 20 asgari ücret komşuluğunda bir ücretle çalışanların oranı ise yüzde 94,2'dir. Bu oranın genelde yüzde 54,8 ve özel sektörde yüzde 70,4 düzeyinde olduğu düşünüldüğünde kayıtdışı çalışanların çok daha düşük ücretlerle çalıştığı görülmektedir (Grafik 11, Grafik 12, Grafik 13).

GRAFİK 13: KAYITDIŞI ÇALIŞAN İŞÇİLERDE ASGARI ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (GENEL) (2022) (YÜZDE)

Kaynak ve açıklama: Ücret düzeylerine göre işçi oranları DİSK-AR tarafından TÜİK mikro verisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Kayıtdışı işçilerin yarısına yakını 2.500 TL'den daha düşük bir ücret ile kayıtdışı işçilerin yarısına yakını 2.500 TL'den daha düşük bir ücret ile çalışıyor. Yüzde 83,5'i ise asgari ücrete erişemiyor!

ASGARI ÜCRETLİ ÇALIŞMA KADINLARDA DAHA YAYGIN!

Kadınların genel ücret ortalamasının altında ve erkeklerden daha düşük ücretlerle çalıştırıldıkları biliniyor.³⁴ Asgari ücrete ilişkin veriler bu eşitsizliği daha çarpıcı biçimde ortaya koyuyor. Asgari ücretin altında

ücret alanların oranı genelde yüzde 33,8 iken kadınlarda bu oran yüzde 41,2'dir. Asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altında ücret alanların oranı ise genelde yüzde 37,5 iken, kadınlarda yüzde 43,7'ye yükselmektedir (Grafik 14).

Kadınların çok büyük bir bölümü asgari ücret ve daha altında ücretlerle çalışmaktadır. Tahmini 7 milyon kadın çalışanın yüzde 61,4'ü asgari ücretin altı ve asgari ücretin yüzde 20 fazlası ücretler ile çalışmaktadır (Tablo 12, Grafik 14). 2.500 TL altı bir ücretle çalışanların oranı ise genelde yüzde 6,7 iken kadınlarda bu oran yüzde 11,3'e yükselmektedir (Tablo 12, Tablo 14, Grafik 14).

34 DİSK-AR, *Türkiye'de Kadın İşçi Gerçeği*, 7 Mart 2018. <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/8-mart-kadin-isçi-gerçeği-1.pdf>

DİSK-AR, *Türkiye'de Ücret ve Gelirlerde Cinsiyet Uçurumu Araştırması*, 18 Eylül 2020. <http://arastirma.disk.org.tr/?p=4149>

DİSK-AR, *Covid-19 İşçileri Nasıl Etkiledi?* 8 Temmuz 2020. <http://arastirma.disk.org.tr/?p=515>

Kadınların yüzde 41'i asgari ücret dahi alamıyor!

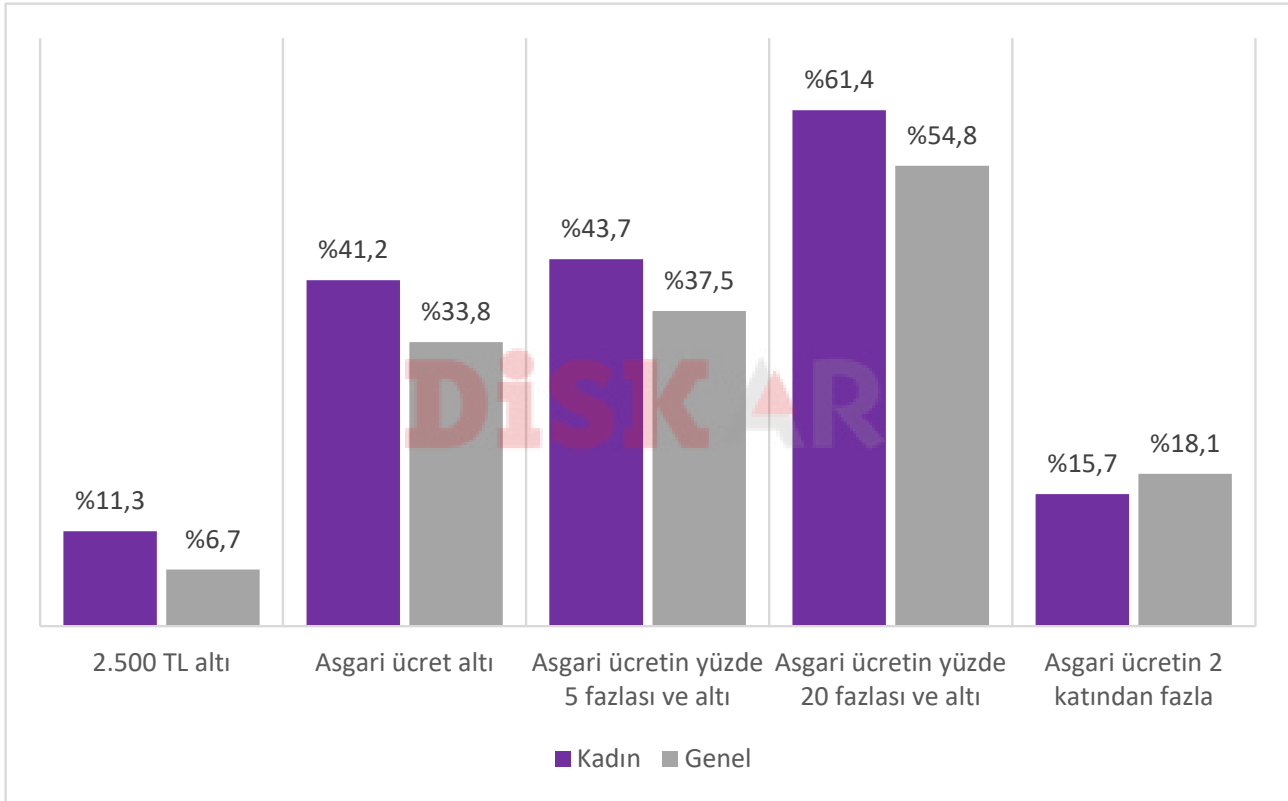
Öte yandan asgari ücretin 2 katından fazla bir ücretle çalışanların oranı genelde yüzde 18,1 iken kadınlarda yüzde 15,7'ye gerilemektedir (Grafik 14).

TABLO 14: KADINLARDA ASGARİ ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (2022) (BİN) (YÜZDE)

Ücret Düzeyleri	İşçi Sayısı (Tahmini)	Oran (Tahmini)
2.500 TL altı	796.322	%11,3
Asgari ücret (4.875 TL) altı	2.899.610	%41,2
Asgari ücretin yüzde 5 fazlası (5.121 TL) ve altı	3.077.308	%43,7
Asgari ücretin yüzde 10 fazlası (5.365 TL) ve altı	3.127.898	%44,4
Asgari ücretin yüzde 20 fazlası (5.853 TL) ve altı	4.325.938	%61,4
Asgari ücretin yüzde 50 fazlası (7.316 TL) ve altı	5.108.663	%72,5
Asgari ücretin 2 katı (9.754 TL) ve altı	5.934.074	%84,3
Asgari ücretin 2 katından fazla	1.107.926	%15,7
Toplam	7.042.000	

Kaynak : TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2022 yıllık verileri. Ücret düzeylerine göre kadın işçi ve ücretli sayısı ve oranları DİSK-AR tarafından TÜİK mikro verisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

GRAFİK 14: GENELDE VE KADINLARDA ASGARİ ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (2022) (YÜZDE)

Kaynak: Tablo 12 ve 14'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.

Özel sektörde çalışan kadınlar çok daha büyük bir ücret eşitsizliği ile yüz yüzedir. **Özel sektörde asgari ücret altında çalışma genel olarak yüzde 43,9 iken, özel sektördeki kadın işçilerin yüzde 54,5'i asgari ücret altında ücretlerle çalıştırılıyor** (Grafik 12 Grafik 15). Özel sektördeki kadın işçilerin yüzde 14,8'i ise 2.500 TL'nin de altında ücretle çalışmaya zorlanıyor.

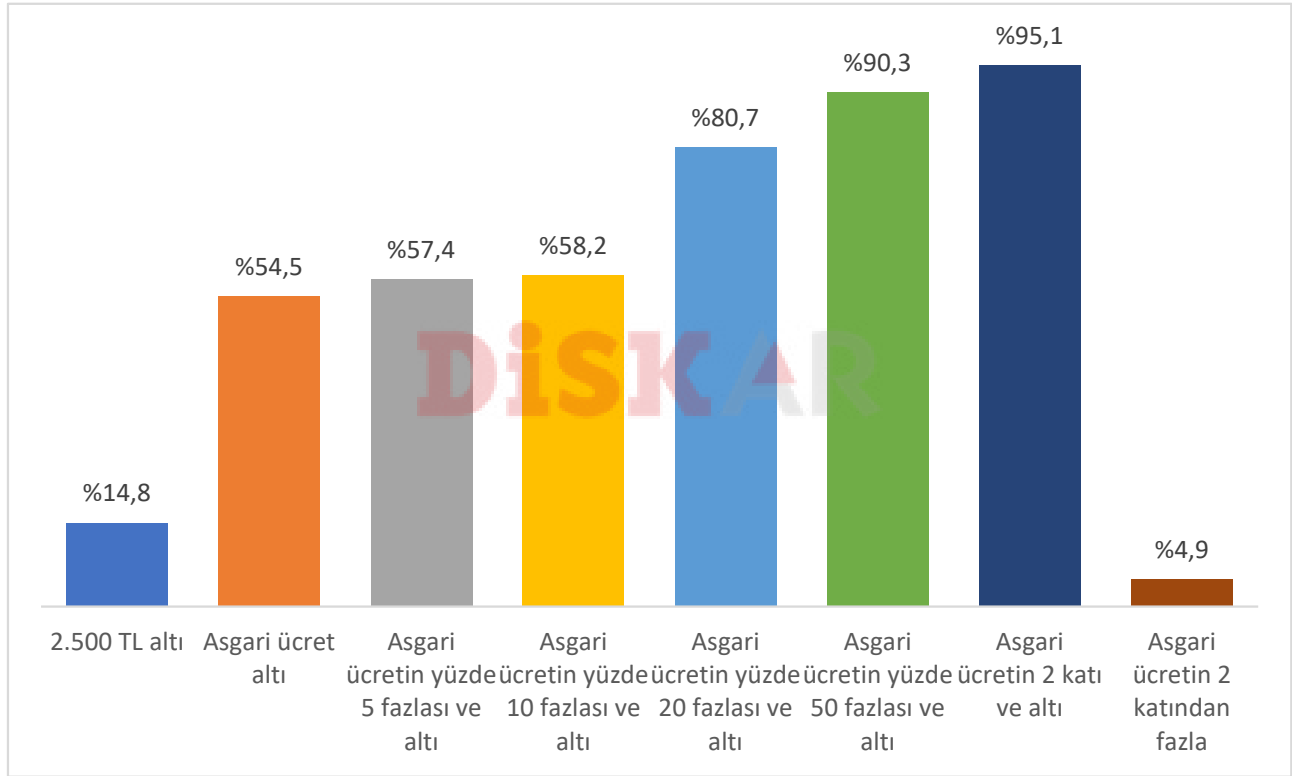
Özel sektörde kadınların yarısından fazlası asgari ücretin yüzde 10 fazlası ve altında bir ücretle çalışıyor. Özel sektörde asgari ücretin altı ile asgari ücretin yüzde 20 fazlası arasında çalışmak zorunda kalan

kadın işçilerin oranı yüzde 80,7 iken asgari ücretin 2 katından fazla bir ücret alabilen kadınların oranı ise yüzde 4,9'da kalmaktadır (Grafik 15).

Özel sektörde kadınların yarısından fazlası asgari ücret komşuluğunda ve asgari ücret altında ücretle çalışıyor.

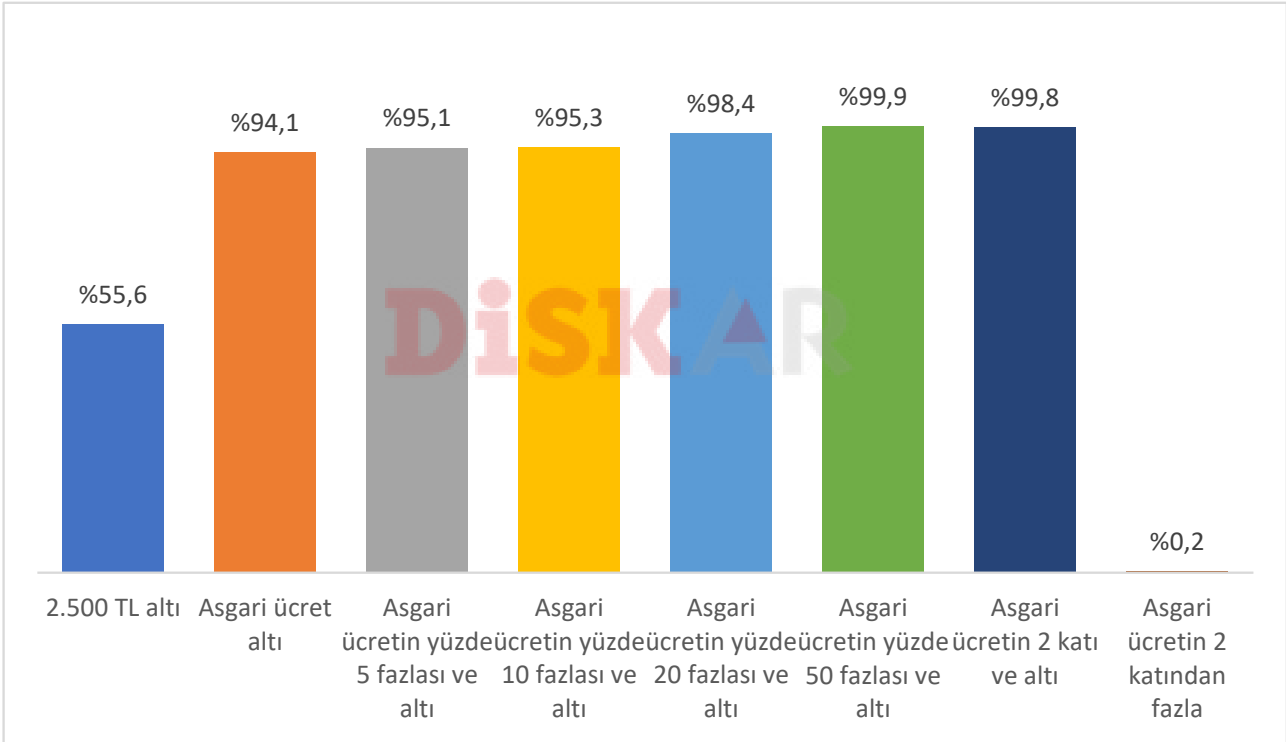
TÜİK HİA 2022 yıllık verilerine göre ücretli veya yevmiyeli kayıtdışı çalışanların yüzde 27,7'si kadınlardan oluşmaktadır.³⁵ Kayıtdışı çalışan kadınların ücretlerinin özel sektör ve genel kayıtdışı ücretlerinden çok daha

GRAFİK 15: ÖZEL SEKTÖRDE ÇALIŞAN KADINLARDA ASGARİ ÜCRET KAPSAMI VE ÜCRET DÜZEYLERİ (2022) (YÜZDE)

Kaynak: Ücret düzeylerine göre kadın işçi sayısı ve oranları DİSK-AR tarafından TÜİK mikro verisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

35 TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390#:~:text=İstihdam%20oranı%20%47%2C5%20oldu,ile%20%47%2C5%20oldu.> (Erişim: 1 Kasım 2023).

GRAFİK 16: KAYITDIŞI ÇALIŞAN KADIN İŞÇİLERİN ASGARI ÜCRET VE ÜCRET DÜZEYLERİ (2022) (YÜZDE)

Kaynak: Ücret düzeylerine göre işçi sayısı ve oranları DİSK-AR tarafından TÜİK mikro verisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

düşük olduğu görülmektedir. Kayıtdışı çalışan kadınların yüzde 55,6'sı 2.500 TL'nin altında bir ücret almaktadır. Bu oran tüm kayıtdışı çalışanlarda yüzde 40'tır (Grafik 15, Grafik 16).

Asgari ücretin yüzde 5 fazlası ve altında bir ücretle kayıtdışı çalışan kadınların oranı yüzde 95,1'dir. Kayıtdışı çalışan kadınların neredeyse tamamı asgari ücretin yüzde 20 fazlası ve altında bir ücret almaktadır (yüzde 98,4). Bu oran tüm kayıtdışı çalışanlarda yüzde 94,2'dir (Grafik 15, Grafik 16). Kayıtdışı çalışan kadınların neredeyse

tamamı en fazla asgari ücret civarında bir ücret elde edebilmektedir.

Kayıtdışı çalışan kadınların yüzde 90'dan fazlası asgari ücretin altında bir ücretle çalışmak zorunda bırakılıyor.

Kayıtdışı çalışan kadınların neredeyse tamamı en fazla asgari ücret civarında bir ücret elde edebilmektedir.

ASGARI ÜCRET NASIL VE NEDEN ERİYOR?

ASGARI ÜCRETİN KİŞİ BAŞINA MİLLİ GELİRE ORANI DÜŞÜYOR

Asgari ücret tartışmalarında dikkate alınması gereken en önemli gösterge kişi başına GSYH ile asgari ücret ilişkisi, diğer bir ifade ile büyüme ve asgari ücret ilişkisidir. Asgari ücretin kişi başına GSYH'ye oranı üzerinde durulması gereken en önemli konudur. Asgari ücretin KB GSYH'ye göre payının geçiş döneme göre ciddi biçimde gerilediği görülmektedir.

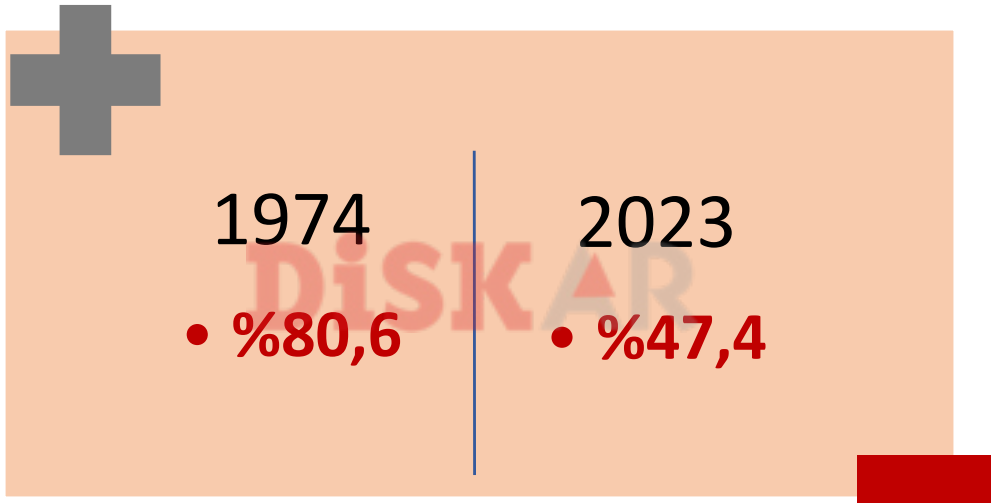
24 Ocak ve 12 Eylül'ün temel hedeflerinden birinin ücretleri baskılamak ve ücret maliyetini düşürmek olduğu bilinmektedir. Ücretler açısından en kritik alanlardan biri ise asgari ücrettir. 12 Eylül sonrasında sendikalaşma ve toplu pazarlık kapsamının daralması nedeniyle asgari ücret işçiler açısından çok önemli bir şemsiye haline geldi. Genel ücret seviyesi üzerinde yaşa-

nan baskı nedeniyle ücretler asgari ücrete yakınsamaya başladı.

12 Eylül sonrasında asgari ücrette önemli kayıplar yaşandığı görülmektedir. Asgari ücrette yaşanan kaybı anlamının en önemli yolu asgari ücret artışı ile kişi başına gayri safi yurt içi hasıladaki (GSYH) artışı karşılaştırmaktır. Kişi başına GSYH ülke ekonomisinde kişi başına büyümeyi ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu karşılaştırma asgari ücretin büyümeden pay alıp almadığını net biçimde ortaya koymaktadır.

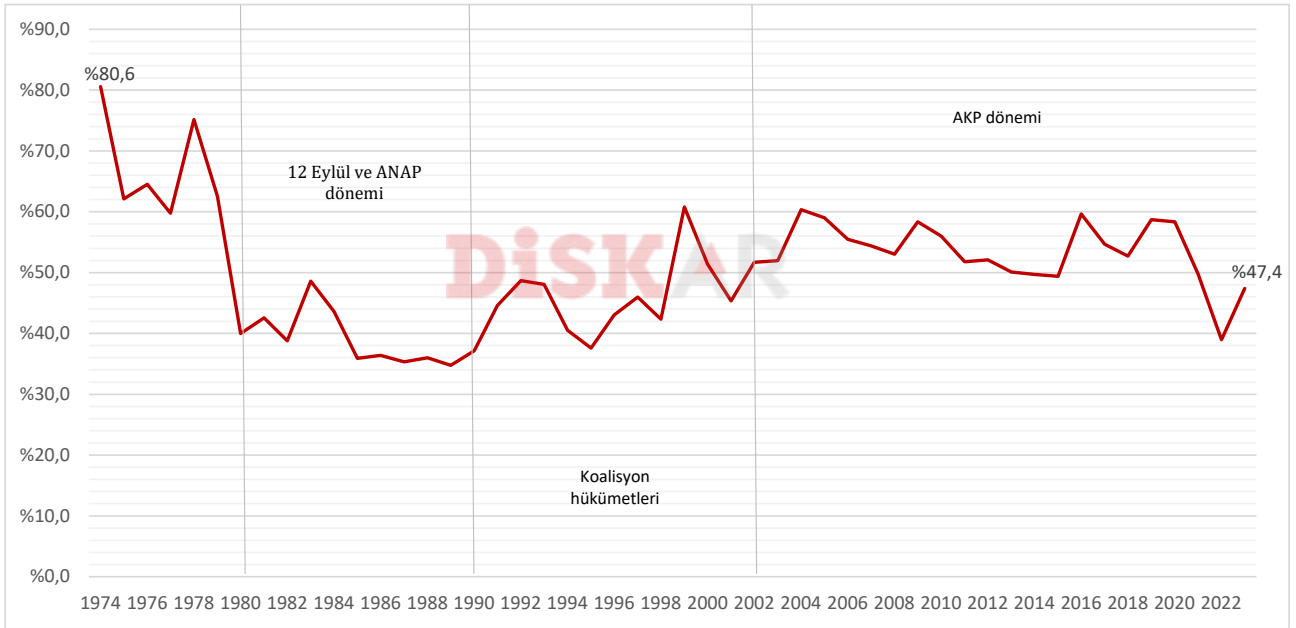
Eğer asgari ücret kişi başına gelir kadar artarsa asgari ücretle çalışanların gelir dağılımındaki paylarının korunmuş olduğu söylenebilir. Tersine, asgari ücret kişi başına gelire göre azalmışsa asgari ücretle çalışanlar yoksullaşmış ve gelir eşitsizliği artmış demektir.

GRAFİK 17: ASGARI ÜCRETİN KİŞİ BAŞINA GSYH'YE ORANI (1974 VE 2023) (YÜZDE)

Kaynak: Tablo 5'ten yararlanılarak hazırlanmıştır. Açıklama ve kaynaklar için Tablo 5'e bakılmalıdır.

Grafik 18'de 1974 yılından 2023'e kişi başına GSYH ile asgari ücretin karşılaştırması yer almaktadır. Karşılaştırma kolaylığı için asgari ücret yıllık ortalama haline getirilmiştir. 1974 yılında aylık 1.200 TL, yıllık 14.400 TL olan brüt asgari ücret, aynı dönemde 17.875 TL olan kişi başına GSYH'nin yüzde 80,6'sı düzeyindedir. 1974 asgari ücretin KB GSYH'ye oranının en yüksek olduğu yıldır.

GRAFİK 18: ASGARİ ÜCRETİN KİŞİ BAŞINA GSYH'YE ORANI (1974-2023) (YÜZDE)

Kaynak: Ücret düzeylerine göre işçi sayısı ve oranları DİSK-AR tarafından TÜİK mikro verisinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Asgari ücretin kişi başına gelire oranı 24 Ocak kararları ve 12 Eylül darbesi ile hızla düşmeye başladı. Asgari ücretin kişi başına milli gelire oranı 1980'de sert bir düşüşle yüzde 40'a geriledi. Bir diğer ifadeyle asgari ücret kişi başına gelirin yüzde 60 altında gerçekleşti (Tablo 15, Grafik 17). Asgari ücretin milli gelir karşısındaki erimesi **ANAP-Özal hükümetleri** (1983-1991) döneminde de devam etti ve 1988 yılında kişi başına milli gelirin yüzde 36'sına geriledi. 1989 yılında asgari ücret milli gelir karşısında en düşük düzeye (yüzde 34,8) geriledi. Bahar eylemleri ve artan işçi hareketlerinin etkisiyle asgari ücret 1991 ve 1992 yıllarında bir yükseliş yaşadı. (Tablo 15, Grafik 18). 2004 yılında asgari ücretin kişi başına milli gelire oranı yüzde 60'a yükselse de 1980 öncesi düzeye yükselmedi.

Asgari ücret **AKP döneminde** kişi başına GSYH'ye göre düşük düzeylerde (yüzde 43-60 bandında) seyretti. 1974'te kişi başına GSYH'nin yüzde 80,6'sı düzeyinde olan asgari ücret 2023'te kişi başına gelirin yüzde 47,4'üne düştü (Tablo 15, Grafik 17, Grafik 18). Kuşkusuz bu durumun en önemli sebebi işçi sınıfının örgütlülüğünün ve toplu sözleşme kapsamının yaygın olmasıydı. Öte yandan KB GSYH verisinin 2023 yılı planlanan veriyi yansıtmaması sebebiyle gerçekleşen KB GSYH'ye göre bu oran değişiklik gösterebilir. Örneğin 2022'de öngörülen KB GSYH'ye göre asgari ücretin oranı yüzde 43,7'di. Gerçekleşen KB GSYH'ye göre bu oran yüzde 39'a geriledi.

TABLO 15: ASGARİ ÜCRET VE KİŞİ BAŞINA MİLLİ GELİR (1974-2023) (TL) (YÜZDE)

	Ortalama Aylık Brüt Asgari Ücret (TL/Ay)	Yıllık Ortalama Brüt Asgari Ücret (TL/Yıl)	Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (TL/ Yıl)	Asgari Ücretin Kişi Başına GSYH Oranı (Yüzde)	Olması Gereken Brüt Asgari Ücret (TL/Ay)
1974	1.200	14.400	17.875	%80,6	1.200
1975	1.200	14.400	23.185	%62,1	1.662
1976	1.550	18.600	28.832	%64,5	2.066
1977	1.800	21.600	36.137	%59,8	2.590
1978	3.300	39.600	52.699	%75,1	3.777
1979	4.700	56.400	90.146	%62,6	6.460
1980	5.400	64.800	162.030	%40,0	11.612
1981	8.467	101.600	238.835	%42,5	17.117
1982	10.000	120.000	309.363	%38,8	22.171
1983	16.200	194.400	399.941	%48,6	28.662
1984	22.444	269.325	617.104	%43,6	44.226
1985	28.744	344.925	960.353	%35,9	68.825
1986	41.400	496.800	1.365.886	%36,4	97.889
1987	57.825	693.900	1.964.145	%35,3	140.764
1988	100.125	1.201.500	3.339.539	%36,0	239.334
1989	167.250	2.007.000	5.774.550	%34,8	413.843
1990	303.750	3.645.000	9.816.526	%37,1	703.518
1991	575.250	6.903.000	15.474.435	%44,6	1.109.001
1992	1.071.000	12.852.000	26.412.299	%48,7	1.892.881
1993	1.885.875	22.630.500	47.109.280	%48,0	3.376.165
1994	3.056.250	36.675.000	90.509.076	%40,5	6.486.484
1995	5.602.500	67.230.000	178.823.931	%37,6	12.815.715
1996	12.022.500	144.270.000	335.173.277	%43,0	24.020.752
1997	24.688.125	296.257.500	644.595.794	%46,0	46.196.032
1998	40.605.000	487.260.000	1.150.949.320	%42,3	82.484.701
1999	85.837.500	1.030.050.000	1.694.562.495	%60,8	121.443.645
2000	114.300.000	1.371.600.000	2.668.381.491	%51,4	191.234.007
2001	143.448.750	1.721.385.000	3.794.405.173	%45,4	271.932.371
2002	236.437.875	2.837.254.500	5.486.260.437	%51,7	393.181.998
2003	306.000.000	3.672.000.000	7.068.968.865	%51,9	506.609.435
2004	433.575.000	5.202.900.000	8.622.210.370	%60,3	617.925.077
2005	489	5.864	9.940	%59,0	712
2006	531	6.372	11.484	%55,5	823
2007	574	6.885	12.653	%54,4	907
2008	624	7.483	14.113	%53,0	1.011
2009	680	8.154	13.970	%58,4	1.001
2010	745	8.937	15.964	%56,0	1.144
2011	817	9.801	18.928	%51,8	1.357
2012	914	10.962	21.037	%52,1	1.508
2013	1.000	12.001	23.946	%50,1	1.716

2014	1.103	13.230	26.624	%49,7	1.908
2015	1.238	14.850	30.056	%49,4	2.154
2016	1.647	19.764	33.131	%59,7	2.374
2017	1.778	21.330	39.019	%54,7	2.796
2018	2.030	24.354	46.202	%52,7	3.309
2019	2.558	30.701	52.287	%58,7	3.749
2020	2.943	35.316	60.545	%58,3	4.338
2021	3.577	42.924	86.232	%49,8	5.645
2022	5.737	68.844	176.651	%39,0	10.594
2023	11.711	140.535	296.595	%47,4*	19.921

Kaynak: Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla verilerinin 1975 ve 2017 arası için: 1974 yılına ait KB GSYH verisi GSYH'nin Türkiye nüfusuna bölümüyle hesaplanmıştır. 2017 sonrası veri ise TÜİK, Dönemsel Hesaplar istatistiklerinden alınmıştır. SBB, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Fert Başına GSYH ve SAGP (1975-2017). 2023 yılı cari fiyatlarla Kişi Başına GSYH verileri Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2024 Yıllık Program'dan alınmıştır. Asgari ücret verilerinin yıllık ortalamaları ve toplamları DISK-AR tarafından hesaplanmıştır.

ÖNEMLİ NOT: DISK-AR tarafından daha önceki yıllarda yayımlanan araştırmalarda yer verilen asgari ücret ve KB GSYH verileri arasında kimi farklılıklar söz konusudur. Bu farklılık TÜİK'in 1998 revizyonu sonrası Kalkınma Bakanlığı'nın (eski DPT şimdiki Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı-SBB) 1998 öncesi verileri büyüme hızına göre yeniden hesaplanmasından (revize etmesinden) kaynaklanmaktadır. Bu nedenle asgari ücretin KB GSYH'ye oranı değişmiştir. Bu tablodaki veriler SBB tarafından açıklanan revize edilmiş verileri kapsamaktadır.

2004 sonraki değerlerdeki sayısal farklılıklar 2005 yılında TL'den 6 sıfır atılarak yeni Türk lirasına (YTL) geçilmesinden kaynaklanmaktadır.

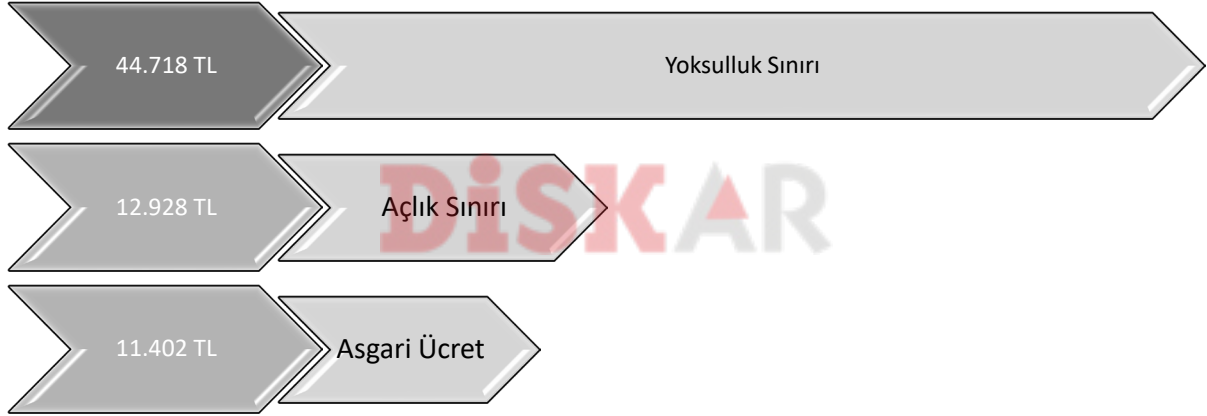
* 2023 yılı planlanan veri olduğundan gerçekleşen Kişi Başına (KB) milli gelire göre bu oran değişiklik gösterebilir. Örneğin 2022'de öngörülen KB milli gelire göre asgari ücretin oranı yüzde 43,7'dir. Gerçekleşen KB milli gelire göre bu oran yüzde 39'a geriledi.

Bu gerilemenin anlamı asgari ücretle çalışanların görece olarak yoksullaşmasıdır. Öte yandan asgari ücretle çalışanların oranının artması nedeniyle bu durum genel olarak ücret artışlarının da kişi başına milli gelir artışının çok altında kaldığını göstermektedir.

Eğer asgari ücret kişi başına GSYH'ye paralel olarak artsaydı brüt asgari ücretin

2023 yılında ortalama 19.921 TL olması gerekirdi. Oysa aynı dönemde asgari ücret ortalama brüt 11.711 TL olarak uygulandı (Tablo 15).

1974'te kişi başına GSYH'nin yüzde 80,6'sı düzeyinde olan asgari ücret 2023'te kişi başına GSYH'nin yüzde 47,4'üne geriledi.

GRAFİK 19: AÇLIK VE YOKSULLUK SINIRI (EKİM 2023) İLE NET ASGARİ ÜCRET (2023) (TL)

Kaynak: Birleşik Metal-İş Sınıf Araştırmaları Merkezi (BİSAM), Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması, <https://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklama/2056-bisam-1023> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2023).

ASGARİ ÜCRET AÇLIK VE YOKSULLUK SINIRININ ALTINDA

Asgari ücretin insan onuruna yaraşır bir ücret olup olmadığına yönelik bir kriter de açlık ve yoksulluk sınırıdır. **DİSK/Birleşik Metal-İş Sınıf Araştırmaları Merkezi** (BİSAM) her ay açlık ve yoksulluk sınırını hesaplamaktadır. Kasım 2023'te yayımlanan Ekim 2023 dönemine ait *Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması'na göre*³⁶ dört kişilik

bir ailenin sağlıklı beslenmesi için aylık yapması gereken harcama tutarını ifade eden açlık sınırı 12.928 TL'dir. Açlık sınırı üzerinden hanehalkı tüketim harcamaları esas alınarak yapılan yoksulluk sınırı ise 44.719 TL'dir. Oysa 2023 yılı ikinci yarısı için belirlenen asgari ücret net 11.402 TL'dir (Grafik 19). 2023 asgari ücreti alım gücünün hızla düşmesiyle birlikte açlık ve yoksulluk sınırının altındadır.

³⁶ BİSAM, *Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması*, <https://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklama/2056-bisam-1023> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2023).

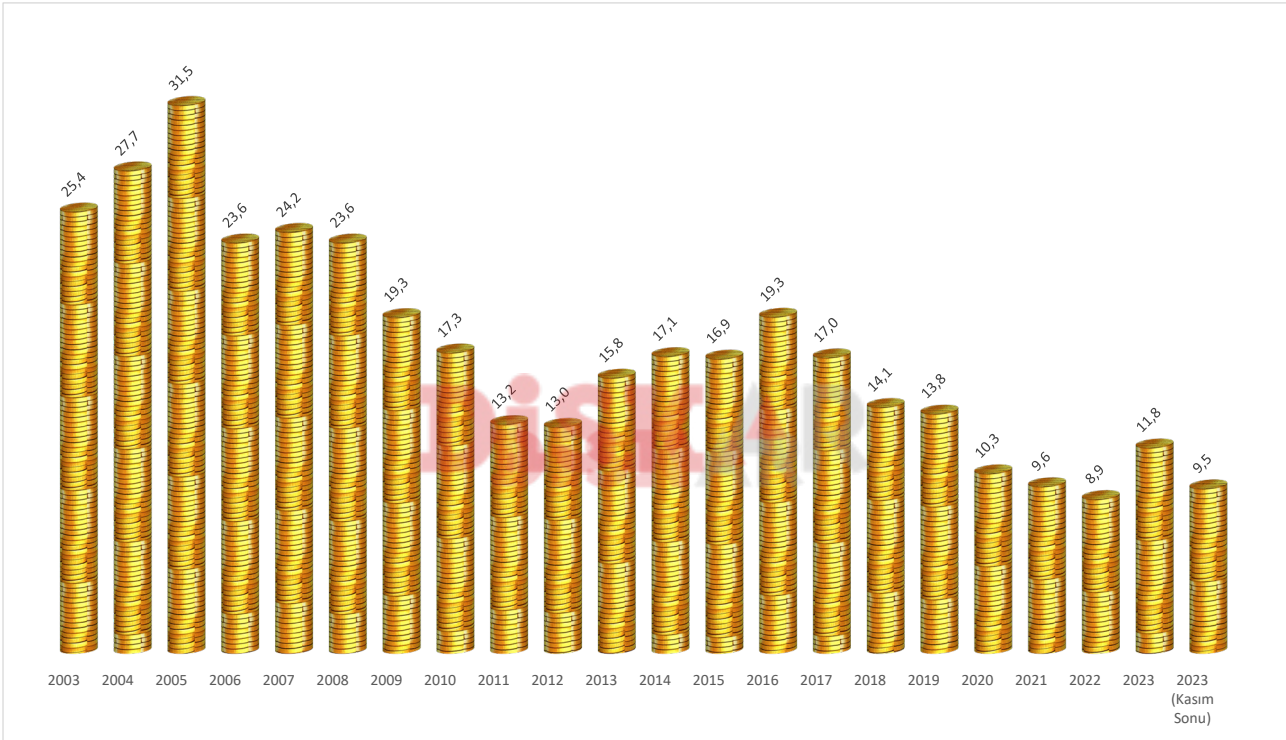
ASGARI ÜCRETLİ 22 CUMHURİYET ALTINI KAYBETTİ

Asgari ücret sadece döviz karşısında değil altın karşısında da dramatik ölçüde değer kaybetti. Merkez Bankası'nın yıllık ortalama Cumhuriyet altını fiyatlarına göre 2003 yılında asgari ücretin yıllık tutarı ile 25 altın, 2005'te 31 altın alınabilmekteydi. Ortalama altın fiyatları ile yıllık ortalama net asgari ücretle çalışan bir işçi 2023

yıli ortalama Cumhuriyet altını fiyatlarıyla 11,8, günlük kurlarla ise sadece 9,5 Cumhuriyet altını alabilmektedir (Tablo 16, Grafik 20). Hızla artan altın fiyatları karşısında asgari ücretli 2005'ten bu yana 22 Cumhuriyet altını kaybetti.

2005'te yıllık asgari ücret ile 31,5 Cumhuriyet altını alınabilirken günümüzde ortalama 9,5 Cumhuriyet altını alınabilmektedir.

GRAFİK 20: ALTIN FİYATLARI KARŞISINDA ASGARI ÜCRET (2003-2023)

Kaynak: Tablo 16'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

TABLO 16: ALTIN KARŞISINDA ASGARİ ÜCRET (2003-2023) (TL)

Yıllar	Yıllık Ortalama Tam Altın Fiyatı (TL) (A)	Net Asgari Ücret (Yıllık Ortalama) (B)	Altın Karşısında Asgari Ücret (B/A)
2003	121,07	3.072	25,4
2004	131,09	3.636	27,7
2005	133,38	4.200	31,5
2006	193,27	4.560	23,6
2007	199,81	4.836	24,2
2008	245,17	5.784	23,6
2009	327,48	6.324	19,3
2010	400,74	6.924	17,3
2011	574,11	7.560	13,2
2012	646,92	8.412	13,0
2013	585,83	9.276	15,8
2014	594,73	10.152	17,1
2015	672,72	11.388	16,9
2016	806,90	15.600	19,3
2017	991,12	16.848	17,0
2018	1.359,86	19.237	14,1
2019	1.760,89	24.251	13,8
2020	2.697,52	27.896	10,3
2021	3.527,17	33.911	9,6
2022	6.604,02	58.523	8,9
2023	10.101,99	119.455	11,8
2023 Kasım	12.607,00	119.455	9,5

Kaynak: TCMB, Cumhuriyet altını fiyatları (yıllık ortalama). TCMB'den verilerin çekilme tarihi 20 Kasım 2023'tür. DİSK-AR tarafından hesaplanmıştır.

ÜCRETLERİN VERGİ VE KESİNTİ YÜKÜ

Son yıllarda yaşanan yüksek enflasyon ile ücretliler ciddi bir alım gücü kaybı yaşıyor. Yılın ikinci yarısında artan vergi ve kesinti yüküyle de çalışanların ücretleri giderek düşüyor. Böylece bir yandan pahalılık bir yandan adaletsiz vergi ve kesinti yükü çalışanların ücretlerini kemiriyor.³⁷

Çalışanların eline geçen net ücretin azalmasının üç temel nedeni var: Gelir vergisi tarife oranlarının çok yüksek olması, gelir vergisi tarife dilimlerinin düşük tutulması ve böylece çalışanların kısa sürede bir üst vergi dilimine girmesi ile asgari ücret istisnasının matrahtan değil gelir vergisinden indirim yoluyla uygulanması.

Gelir vergisi tarife dilimleri ve bu dilimlere uygulanan kesinti oranları çalışanlar açısından oldukça önemlidir. Vergi dilimleri ve oranları çalışanların hangi gelir düzeyinde ne oranda vergi ödeyeceğini belirler. Gelir vergisi tarife dilimleri ve oranları adil bir biçimde düzenlenmediğinden çalışanların üzerindeki vergi yükü artıyor ve alınan zamların çoğu vergi ve kesintilere gidiyor. Öte yandan asgari ücret istisnasının çalışanlar aleyhine uygulanması da ele geçen net ücretleri düşürüyor.

ASGARİ ÜCRET VE VERGİ DİLİMİ TARİFESİ

Ücretli çalışanlar ağustos ve eylül aylarından itibaren ikinci ve üçüncü vergi dilim-

lerine girmeye başladıkları için net ücretleri düşmektedir. Ele geçen net ücretlerin düşmesinin sebebi vergi ve kesinti yüküdür. DİSK-AR tarafından hazırlanan araştırmaya³⁸ göre yılın başında işçilerin brüt ücretinin yaklaşık yüzde 22'si vergi ve kesintiye giderken yılın sonunda bu oran yaklaşık yüzde 30 olmaktadır.

2023'te yüzde 15'lik vergiye tabi ilk gelir vergisi tarife dilimi 70 bin TL olarak saptanmıştır. Ancak yüksek enflasyon nedeniyle gelir vergisine tabi gelirler hızla bu miktarı aşmıştır. Vergi tarife dilimleri yıllardır bilinçli olarak yeniden değerlendirme oranı ve asgari ücret artışından daha az artırılmaktadır.

2000 yılında 2.500 TL olan ilk vergi tarife dilimi baz kabul edilerek ilk vergi tarife dilimi yeniden değerlendirme oranına göre artırılsaydı 2023'te ilk vergi tarife dilimi 182.109 TL olmalıydı.

2000 yılında 2.500 TL olan ilk vergi tarife dilimi baz kabul edilerek ilk vergi tarife dilimleri yeniden değerlendirme oranına göre artırılsaydı 2023'te ilk vergi tarife dilimi 182.109 TL olarak uygulanmalıydı (Tablo 17). İlk vergi tarife dilimlerinin yeniden değerlendirme oranına göre artırılmaması sebebiyle olması gereken ilk vergi tarife dilimi ile belirlenen ilk vergi tarife dilimi arasındaki makas hızla açılmıştır.

³⁷ Ücretler üzerindeki vergi ve kesinti yüküne ilişkin daha ayrıntılı bilgi için şu rapora bakılabilir: DİSK-AR (2023), Adaletsiz Vergi ve Kesintiler Ücretleri Nasıl Kemiriyor? 19 Ekim 2023, <https://arastirma.disk.org.tr/?p=10487> (Erişim: 2 Kasım 2023). Bölümde yer alan hesaplamalar ve veriler bu rapordan alınmıştır.

³⁸ DİSK-AR (2023), Adaletsiz Vergi ve Kesintiler Ücretleri Nasıl Kemiriyor? 19 Ekim 2023, <https://arastirma.disk.org.tr/?p=10487> (Erişim: 2 Kasım 2023).

TABLO 17: EN DÜŞÜK VERGİ TARİFE DİLİMİ VE YENİDEN DEĞERLEME ORANI İLE ASGARI ÜCRET ARTIŞINA GÖRE OLMASI GEREKEN EN DÜŞÜK VERGİ TARİFE DİLİMİ (2000-2023) (TL) (2000:100)

	İlk Vergi Tarife Dilimi	Yeniden Değerleme Oranına Göre Olması Gereken İlk Vergi Tarife Dilimi	Asgari Ücret Artışına Göre Olması Gereken Vergi Tarife Dilimi
2000	2.500	-	-
2001	2.800	3.900	3.136
2002	3.800	5.975	5.175
2003	5.000	9.500	6.711
2004	6.000	12.207	9.518
2005	6.600	13.575	10.724
2006	7.000	14.905	11.645
2007	7.500	16.068	12.588
2008	7.800	17.224	13.684
2009	8.700	19.291	14.912
2010	8.800	19.716	16.338
2011	9.400	21.234	17.917
2012	10.000	23.412	20.044
2013	10.700	25.239	21.930
2014	11.000	26.231	24.189
2015	12.000	28.882	27.149
2016	12.600	30.494	36.118
2017	13.000	31.662	38.991
2018	14.800	36.243	44.518
2019	18.000	44.844	56.096
2020	22.000	54.970	64.539
2021	24.000	59.978	78.443
2022	32.000	81.689	109.737
2023	70.000	182.109	219.474

Kaynak: : DİSK-AR, Adaletsiz Vergi ve Kesintiler Ücretleri Nasıl Kemiriyor? <https://arastirma.disk.org.tr/?p=10487> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2023).

2023'te yeniden değerlendirme oranına göre olması gereken ilk vergi tarife dilimi ile mevcut ilk vergi tarife dilimi arasında 112.109 TL'lik bir fark söz konusudur. 2023'te 182.109 TL kazanan bir ücretli halihazırda yüzde 27'lik üçüncü vergi tarife dilimine girerken ilk vergi tarife dilimi yeniden değerlendirme oranı kadar artırılmış olsaydı yüzde 15'lik ilk vergi tarife dilimine girecekti.

İlk vergi tarife dilimi artışının belirlenmesinin bir yolu yeniden değerlendirme oranında artış iken bir diğeri asgari ücret artışıdır. Pek çok ücretli asgari ücret civarında bir ücretle çalışırken ilk vergi tarife diliminin asgari ücret kadar artırılmaması ücretlerin daha erken yüksek oranlarda vergilendirilmesine yol açmaktadır. Böylece asgari ücret ile ilk vergi tarife dilimi arasındaki makas açılmaktadır.

2000 yılında 2.500 TL olan ilk vergi tarife dilimi baz kabul edilerek ilk vergi tarife dilimi asgari ücret artışı kadar artırılsaydı 2023'te ilk vergi tarife dilimi 219.474 TL olmalıydı.

2000 yılında 2.500 TL olan en düşük vergi tarife dilimi baz alınarak asgari ücret artışı kadar artış yapıldığında 2023'te ilk vergi tarife dilimi 219 bin TL'yi aşacaktı (Tablo 17). Böylece 2023'te 70.000 TL olarak uygulanan ilk vergi tarife dilimi ile olması gereken arasındaki fark 150 bin TL'ye yaklaşmıştır. Asgari ücret ile en düşük vergi tarife dilimi artışı arasındaki bu büyük fark sebebiyle asgari ücretliler ve tüm ücretliler daha erkenden daha yüksek vergi tarife dilimine girmeye başlamıştır.

ASGARI ÜCRET VERGİ İSTİSNASI ÇALIŞANLARIN ALEYHİNE UYGULANIYOR

DİSK'in de yıllardır talep ettiği asgari ücretin ve diğer ücretlerin asgari ücret kadar tutarının gelir vergisinden istisna tutulması talebi 2022 asgari ücreti ile karşılık buldu. 22 Aralık 2021'de kabul edilen ve 25 Aralık 2021 günü Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7349 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile asgari ücretin vergilendirilme konusunda değişiklik yapıldı.

1 Ocak 2022 tarihinden itibaren asgari geçim indirimi kaldırıldı ve asgari ücret ile diğer ücretlerin asgari ücret kadar kısmı gelir vergisinden ve damga vergisinden muaf tutulmaya başlandı. Ancak asgari ücret vergi istisnası işçilerin lehine uygulanmıyor.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 23. maddesinin 18. fıkrasına göre vergi istisnasına konu asgari ücret de toplanarak toplam ücret kümülatif olarak vergi tarife dilimine sokulmaktadır. Bu durumda istisna edilen vergi tutarı düşmekte ve çalışan mağdur olmaktadır.

Ücretlerin asgari ücret kadarına gelir vergisi istisnası uygulanırken önce asgari ücretin matrahı istisnası uygulanmalı ve ardından kalan ücret miktarı vergi tarife dilimine tabi tutulmalıdır. Brüt ücretten SGK işçi payı primi ve işsizlik sigortası fonu kesintisi yapılmalı, ardından kalan tutardan dönemin aylık net asgari ücret düşülerek vergi tarife oranları uygulanmalıdır. Çalışan aleyhine bu uygulama Gelir Vergisi Kanunu'nun 23. maddesinin 18. fıkrasının değiştirilmesi ile çözülebilir.

Asgari ücret vergi istisnası uygulaması çalışanlara kaybettiriyor.

İŞVERENLERE SAĞLANAN PRİM DESTEĞİ İŞÇİLERE DE SAĞLANMALIDIR

2008 yılında başlatılan bir uygulama ile SGK işveren prim payının 5 puanı bütçeden karşılanmaktadır. Bu uygulamanın 2009'dan bu yana bütçeye yükü 311 milyar TL'yi aşmıştır. 2008 yılında 381 milyon TL ve 2009 yılında 3,5 milyar TL olan işverenlere prim desteği toplamının 2023'te 69,3 milyar TL olması beklenmektedir (Tablo 18). 2008 yılından bu yana işverenlere yapılan 5 puanlık SGK prim desteği dolar cinsinden ise toplam 57,5 milyar dolar olmuştur. 27 Kasım 2023 tarihi kuruyla 2008-2023 arası bütçeden işverenlere yapılan 5 puan-

**TABLO 18: İŞVERENLERE 5 PUANLIK SGK PRİM DESTEĞİ (2008-2023) (MİLYAR TL)
(MİLYAR DOLAR) (YÜZDE)**

Yıl	Miktar (Milyar TL)	Miktar (Milyar Dolar)	Bütçeye Oran (Yüzde)
2008	0,4	0,3	-
2009	3,5	2,3	1,3
2010	3,8	2,5	1,3
2011	4,7	2,8	1,5
2012	5,5	3,1	1,5
2013	7,3	3,8	1,8
2014	8,8	4,0	2
2015	9,9	3,6	2
2016	19	6,3	4
2017	27,7	7,6	3,7
2018	20,3	4,2	2,7
2019	22,3	3,9	2,2
2020	24,4	3,5	2,3
2021	30,7	3,4	1,9
2022	53,5	3,2	1,8
2023*	69,3	3,0	1,2
Toplam/Ortalama	311,1	57,5	2,1

Kaynak: SBB, Merkezi Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentileri Raporları, <https://www.sbb.gov.tr/butce-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve-beklentiler-raporlari/> (Erişim: 27 Kasım 2023). (*) 2023 verileri planlanan bütçeyi yansıtmaktadır. TCMB yıllık döviz kurları, 2008-2023. Kurlar yıllık ortalama olarak 27 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır. DİSK-AR tarafın-dan hesaplanmıştır.

lık prim desteği 1,7 trilyon TL'ye ulaşmıştır (Tablo 18).

SGK işveren prim desteği payının bütçe harcamaları içindeki oranı ortalama yüzde 2,1'dir. Dönem içerisinde işverenlere SGK prim desteği miktarı bütçe içinde yüzde 4'lük paya kadar yükselmiştir (Tablo 18). Böylece işverenin yükümlülüklerinin bir bölümü halkın sırtına yüklenmektedir. Bütçeden karşılanan 5 puanlık SGK desteği

halkın, emekçilerin vergileriyle işverenlerin finanse edilmesi anlamına gelmektedir. Bütçeden işverenlere 5 puanlık SGK prim indirimi sağlanmasına karşın aynı uygulama işçiler için söz konusu değildir. İşçiler için de 5 puanlık SGK prim desteği bütçeden sağlanmalıdır.

İşverenlere son 16 yılda bütçeden 311,1 milyar TL SGK prim desteği sağlandı.

DİSK'İN 2024 ASGARI ÜCRET TALEPLERİ

DİSK Yönetim Kurulu, DİSK-AR'ın yukarı yer alan çalışmasındaki saptamaları değerlendirerek 2024 asgari ücreti ile ilgili aşağıdaki talepleri kamuoyu ile paylaşmaktadır:

ASGARI ÜCRET DEĞİL TOPLU PAZARLIK KAPSAMI GENİŞLETİLMELİ

Asgari ücret civarında çalışanların kapsamı çok yüksektir ve asıl mesele asgari ücretle çalışanlarının kapsamını daraltmak ve ücret düzeylerini toplu pazarlıkla belirlemektir. Türkiye'de sendikalaşma ve toplu pazarlığın kapsamının artırılması temel meseledir. Milyonların asgari ücrete mahkûm edilmemesi için sendikal hakların kullanımının önündeki tüm engeller ve barajlar kaldırılmalı, toplu pazarlık kapsamı genişletilmelidir. 6356 sayılı yasada yer alan teşmil mekanizması işletilmeli. Toplu iş sözleşmeleri sendikası işyerlerine de uygulanmalıdır.

ASGARI ÜCRETİN TESPİTİNDE ASGARI ÜCRETİN ORTALAMA ÜCRET HALİNE GELDİĞİ DİKKATE ALINMALI

Asgari ücret ülkemizde en düşük ücret değildir ve hızla ortalama ücret haline dönüşmektedir. Asgari ücret, milyonların meselesidir. Asgari ücret tespitinde bu gerçek dikkate alınmalıdır.

ASGARI ÜCRET ARTIŞINDA RESMİ ENFLASYON DEĞİL, KİŞİ BAŞINA GSYH ARTIŞI ESAS ALINMALI

Asgari ücret baskılanmış ve güdümlü resmi enflasyona göre değil geçim şartlarına ve ekonomik büyümeye göre saptanmalıdır. Dar gelirlielerin gıda enfla-

yonu ile kişi başına ekonomik büyüme asgari ücret artışında esas alınmalıdır.

ASGARI ÜCRET YÜKSEK ENFLASYON KOŞULLARINDA YIL İÇİNDE TEKRAR BELİRLENMELİ

Yüksek enflasyon koşullarında yılda bir kez asgari ücret belirlenmesi çalışanları kayba uğratar. Bu nedenle enflasyon tek haneli oranlara düşünceye kadar asgari ücretin yılda birkaç kez belirlenmesi zorunludur.

ASGARI ÜCRET BELİRLENİRKEN GEÇİM ŞARTLARI GÖZÖNÜNDE BULUNDURULMALI

Asgari ücret artışında yoksulluk sınırı bir kriter olarak dikkate alınmalı ve hane başına iki çalışan olması varsayımından hareketle asgari ücret en az yoksulluk sınırının yarısı civarında olmalıdır.

ASGARI ÜCRET ULUSLARARASI KURALLARA UYGUN SAPTANMALI, İŞÇİNİN KENDİSİ VE AİLESİ BİRLİKTE HESABA KATILMALI

Türkiye'de asgari ücretin tespitinde uluslararası standartlara uyulmuyor. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Konseyi standartları dikkate alınmıyor. Asgari ücret tespitinde işçinin ailesi hesaba katılmıyor. Asgari ücret tespitine ilişkin 131 sayılı ILO Sözleşmesi onaylanmalı, Avrupa Sosyal Şartı'na asgari ücretle ilgili konan çekince kaldırılmalıdır.

Asgari ücret hesabında sadece işçinin kendisi değil, uluslararası standartlara uygun şekilde işçinin geçindirmekle

yükümlü olduğu aile bireyleri de esas alınmalıdır.

ASGARI ÜCRET SONRASI İLK GELİR VERGİSİ TARİFE ORANI YÜZDE 10'A DÜŞÜRÜLMELİ

Asgari ücrete sağlanacak vergi muafiyeti ve desteği yanında asgari ücret sonrası ilk vergi dilimine uygulanacak oran yüzde 10'a düşürülmelidir. Böylece asgari ücrete yakın çalışan işçiler daha az vergi vermiş olurlar.

GELİR VERGİSİ TARİFE DİLİMLERİ YENİDEN DEĞERLEME ORANINDA (ASGARI ÜCRET ARTIŞINDAN AZ OLMAMAK KAYDIYLA) ARTIRILMALI

Gelir vergisi tarife dilimleri adil biçimde düzenlenmediğinden çalışanların üzerindeki vergi yükü artıyor. Gelir vergisi tarife dilimleri, asgari ücret artışından az olmamak kaydıyla, yeniden değerlendirilmelidir.

ASGARI ÜCRET İSTİSNASI VERGİDEN DEĞİL, MATRAHTAN İNDİRİM YOLUYLA UYGULANMALI

Ücret gelirlerinin asgari ücret kadar kısmı gelir vergisinden istisna edilmiş olmasına rağmen istisna uygulamasının matrahtan indirim yerine vergiden indirim yoluyla yapılması nedeniyle ücretli çalışanlar asgari ücret vergi istisnasından gerektiği gibi yararlanamıyor. Asgari ücret vergi istisnası, vergiden değil, matrahtan indirim yoluyla uygulanmalıdır.

İŞVERENLERE UYGULANAN 5 PUAN SGK PRİM DESTEĞİ ÇALIŞANLARA DA UYGULANMALI

Bütçeden karşılanan 5 puanlık SGK desteği halkın, emekçilerin vergileriyle işverenlerin finanse edilmesi anlamına gelmektedir. Bütçeden işverenlere 5 puanlık SGK prim indirimi sağlanması-

na karşın aynı uygulama işçiler için söz konusu değildir. İşçiler için de 5 puanlık SGK prim desteği bütçeden/Hazine'den sağlanmalıdır.

ÇAĞ DIŞI DAMGA VERGİSİ KALDIRILMALIDIR

Çağ dışı damga vergisi kaldırılarak ücretliler lehine bir düzenleme yapılmalı, böylece çalışanların gelirleri artırılmalıdır.

EN DÜŞÜK EMEKLİ AYLIĞI ASGARI ÜCRET DÜZEYİNE YÜKSELTİLMELİ

2008 yılında çıkarılan 5510 sayılı Yasa'dan önce asgari ücretten düşük emekli aylığı söz konusu değildi. Günümüzde emekli aylıkları Hazine tarafından karşılanan farkla 7.500 TL'ye tamamlanmaktadır. Emekli aylıklarında alt sınır geçmişte olduğu gibi asgari ücret olmalıdır.

ASGARI ÜCRET BÜTÜN İŞÇİLER VE MEMURLAR İÇİN ORTAK SAPTANMALI

2023 Kasım itibarıyla en düşük memur maaşı 20.352 TL, ortalama memur maaşı 22.419,5 TL'dir. Kamu işçilerinin en düşük çıplak brüt ücreti 25.012,5 TL, ortalama kamu işçisi ücreti ise 24.968,5 TL'dir. Buna karşılık mevcut asgari ücret brüt 13.414,5 ve net 11.405,32 TL'dir.

Devletin özel sektördeki işçilerle kamu işçileri ve kamu görevlileri arasında ayırım yapması Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırıdır. Bu nedenle en az işçi, memur ile emeklilerin ücret ve maaşları aynı olmalıdır. Asgari ücret en az kamu işçisi ücreti ve en az memur maaşı dikkate alınarak hesaplanmalıdır.

EK TABLO: YILLARA GÖRE ORTALAMA ASGARİ ÜCRET

	Ortalama Aylık Brüt Asgari Ücret (TL)	Ortalama Aylık Net Asgari Ücret (TL)	Brüt Asgari Ücret Artış Oranı (Yüzde)	Net Asgari Ücret Artış Oranı (Yüzde)
1974	1.200		-	
1975	1.200		0	
1976	1.550		29,2	
1977	1.800		16,1	
1978	3.300		83,3	
1979	4.700		42,4	
1980	5.400		14,9	
1981	8.467		56,8	
1982	10.000		18,1	
1983	16.200		62,0	
1984	22.444		38,5	
1985	28.744		28,1	
1986	41.400		44,0	
1987	57.825		39,4	
1988	100.125		73,2	
1989	167.250		67,0	
1990	303.750		81,6	
1991	575.250		89,4	
1992	1.071.000		86,2	
1993	1.885.875		76,1	
1994	3.056.250		62,1	
1995	5.602.500		83,3	
1996	12.022.500		114,6	
1997	24.688.125	16.395.963	105,3	-
1998	40.605.000	27.971.749	64,5	70,6
1999	85.837.500	64.543.073	111,4	130,7
2000	114.300.000	84.203.550	33,2	30,5
2001	143.448.750	111.039.503	25,5	31,9
2002	236.437.875	173.907.737	64,8	56,6
2003	306.000.000	225.999.000	29,4	30,0
2004	433.575.000	310.656.488	41,7	37,5
2005	489	350	12,8	12,7
2006	531	380	8,6	8,7
2007	574	411	8,1	8,1
2008	624	492	8,7	19,8
2009	680	537	9,0	9,0
2010	745	588	9,6	9,5
2011	817	644	9,7	9,5
2012	914	720	11,9	11,8
2013	1.000	788	9,4	9,4

2014	1.103	869	10,3	10,2
2015	1.238	975	12,2	12,2
2016	1.647	1.301	33,0	33,5
2017	1.778	1.404	8,0	7,9
2018	2.030	1.603	14,2	14,2
2019	2.558	2.021	26,0	26,1
2020	2.943	2.325	15,1	15,0
2021	3.577	2.826	21,5	21,6
2022	5.737	4.877	60,4	72,6
2023	11.711	9.955	104,1	104,1

Kaynak ve açıklama: ÇSGB, Yıllar Göre Asgari Ücret verileri. Yılda birden fazla kez saptanan asgari ücretlerin ortalaması alınmış ve aylık olarak yazılmıştır. Artış oranları Ay/Yıl ortalaması üzerinden hesaplanmıştır. DİSK-AR.

KAYNAKLAR

13 Ocak 1951 tarih ve 7707 sayılı Resmî Gazete

Alfonso Arpaia, Pedro Cardoso, Aron Kiss Kristine Van Herck ve Anneleen Vandeplass (2017), Statutory Minimum Wages in the EU: Institutional Settings and Macroeconomic Implications, IZA - Institute of Labor Economics <http://ftp.iza.org/pp124.pdf> (Erişim 15 Kasım 2020).

Aziz Çelik, "'Asgari Ücret Tuzağı' Üstüne Değerlendirmeler: Asgari Ücret: Memleket Meselesi!", Ayrıntı Dergi, 5 Eylül 2022. <https://ayrintidergi.com.tr/asgari-ucrer-tuzagi-us-tune-degerlendirmeler-asgari-ucrer-memleket-meselesi/> (Erişim: 29 Kasım 2022).

Aziz Çelik, "'Asgari Ücret Tuzağı' Üstüne Değerlendirmeler: Asgari Ücret: Memleket Meselesi!", Ayrıntı Dergi, 5 Eylül 2022. <https://ayrintidergi.com.tr/asgari-ucrer-tuzagi-us-tune-degerlendirmeler-asgari-ucrer-memleket-meselesi/> (Erişim: 29 Kasım 2022).

Aziz Çelik, "Asgari ücret tuzağı", BirGün, 15 Kasım 2021.

Aziz Çelik, "Asgari ücretliler ülkesi olduk!", BirGün, 14 Kasım 2022.

BİSAM, Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması, <https://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklama/2056-bisam-1023> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2023).

British Library, "Timeline of the Russian Revolution" <https://www.bl.uk/russian-revolution/articles/timeline-of-the-russian-revolution> (Erişim: 15 Kasım 2020).

Cahit Talas (1950), "Asgari Ücret ve Asgari Ücretin Tesbiti Usulleri", Çalışma dergisi, Sayı 29, 1950, ss.11-23.

ÇSGB (2022), "2023 Yılında Uygulanacak Yeni Asgari Ücret 8 Bin 506 TL Olarak Belirlendi", 22 Aralık 2022, <https://www.csgb.gov.tr/haberler/2023-yilinda-uygulanacak-yeni->

[asgari-ucrer-8-bin-506-tl-olarak-belirlendi-1/](#) (Erişim: 2 Kasım 2023).

ÇSGB, Asgari Ücret verileri, çeşitli yıllar.

DiSK-AR (2023), Adaletsiz Vergi ve Kesintiler Ücretleri Nasıl Kemiriyor? 19 Ekim 2023, <https://arastirma.disk.org.tr/?p=10487> (Erişim: 2 Kasım 2023).

DiSK-AR, Asgari Ücret Gerçeği Raporu 2022, <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/DiSK-AR-2022-Asgari-Uczer-Rapor-Aralik-2021-FINAL.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2022).

DiSK-AR, Covid-19 İşçileri Nasıl Etkiledi? 8 Temmuz 2020. <http://arastirma.disk.org.tr/?p=515>

DiSK-AR, Türkiye'de Kadın İşçi Gerçeği, 7 Mart 2018. <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/8-mart-kadin-isçi-gerçeği-1.pdf>

DiSK-AR, Türkiye'de Ücret ve Gelirlerde Cinsiyet Uçurumu Araştırması, 18 Eylül 2020. <http://arastirma.disk.org.tr/?p=4149>

ETUC, Minimum Wage Directive Boost to Struggle Workers, <https://www.etuc.org/en/pressrelease/minimum-wage-directive-boost-struggling-workers> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2022).

Eurofound (2020), Industrial Relations: Minimum wages in 2020: Annual review, Minimum wages in the EU series, Publications Office of the European Union.

Eurofound, Industrial Relations and Social Dialogue Minimum Wages in 2023: Annual Review, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2023/minimum-wages-2023-annual-review> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2023).

Eurofound, Industrial Relations and Social Dialogue Minimum Wages in 2022: Annual Review, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2022/minimum-wages-2022-annual-review>

eu/publications/report/2022/minimum-wages-in-2022-annual-review (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2022).

European Parliament, Directive on Adequate Minimum Wages, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733535](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733535) (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2022).

Eurostat - Minimum Wage Statistics, Monthly minimum wages- bi-annual data- country-specific in-formation, Situation as of 1 July 2020.

Eurostat, Minimum Wage Statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics#Variations_in_national_minimum_wages (Erişim tarihi: 1 Kasım 2023).

Gürdal Aslan, "Türkiye'de Asgari Ücretli Çalışan Sayısı ve Ücret Seviyelerinin Değişimi (2003-2017) Hanehalkı İşgücü Anketleri Veri Analizi", Sosyal Güvenlik Dergisi, Haziran 2019, Cilt 9, Sayı 1.

H. Ekrem Cunedioğlu (2023), "Türkiye'nin Ücret Sorunu: Neden Asgari Ücreti Çok Konuşuyoruz?", Değerlendirme Notu, TEPAV web sitesi, 13 Temmuz 2023, <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10602> (Erişim: 6 Kasım 2023).

ILO (2016), Minimum Wage Policy Guide.

ILO (2017), Minimum Wage Policy Guide.

ILO, Statistics on Collective Bargaining, <https://ilostat.ilo.org/topics/collective-bargaining/> (Erişim: 1 Aralık 2022).

ILO, The New EU Directive on Minimum Wage Sets a Dual Goal, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_861051/lang--en/index.htm (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2022).

Kadriye Gül Yücel (2020). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Asgari Ücret ve Adalet, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Meryem Koray ve Aziz Çelik (2007), Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sosyal Diyalog, İstanbul: Belediye-İş Yayınları

Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 1: Asgari Ücretin 'Fiilen' Cumhuriyet Hukukuna Uyarlanması", 22 Ocak 2022. <https://>

arastirma.disk.org.tr/?p=8165 (Erişim: 1 Aralık 2022).

Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4-a: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir: Sürecin Haziran Toplantıları Öncesindeki Uzun Erken Evresi". <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9464> (Erişim: 1 Aralık 2022).

Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4-b: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir: Ara Artış Sürecinin İlk Adımı ve Haziran Toplantıları", 23 Kasım 2022. <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9464> (Erişim: 1 Aralık 2022).

Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4-c: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir: Haziran Toplantıları Sonrası ve Kararın Cumhurbaşkanı'nca Açıklanması", 30 Kasım 2022. <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9486> (Erişim: 1 Aralık 2022).

Mesut Gülmez (2022), "Asgari Ücret Makaleler Dizisi 4: Asgari Ücret Tespit Komisyonu 'Fiilen' Lağvedilmiştir", 11 Kasım 2022 <https://arastirma.disk.org.tr/?p=9428> (Erişim: 1 Aralık 2022).

Metin Kutsal (1965). Türkiye'de Asgari Ücret Mevzuat ve Tatbikatının Tahlili". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 24 (3-4), 52-108.

SBB (2023), Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler ve Genel Görünüm, 27 Ekim 2023 https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/Turkiye-Ekonomisinde-Haftalik-Gelismeler-ve-Genel-Gorunum-Raporu_27102023.pdf (1.11.2022).

SBB, 2023 Yılı Merkezi Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentileri Raporu, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/07/2023-Merkezi-Yonetim-Butce-Gerceklesmeleri-ve-Beklentiler-Raporu31072023.pdf> (Erişim: 1 Kasım 2023).

SBB, 2023 Yıllık Program.

TCCB, "2022 yılında asgari ücretin en alt rakamı 4 bin 250 lira olarak uygulanacaktır", 16 Aralık 2021. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/133888/-2022-yilinda-asgari-ucretin-en-alt-rakami-4-bin-250-lira-olarak-uygulanacaktır-> (Erişim: 1 Aralık 2022).

TCMB, Cumhuriyet altını fiyatları (yıllık ortalama), çeşitli yıllar.

TCMB, Enflasyon Raporu 2018-IV, 31 Ekim 2018. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu/2018/enflasyon+raporu+2018-iv> (Erişim: 30 Kasım 2022).

TCMB, Enflasyon Raporu 2021-I, 28 Ocak 2021. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu/2021/enflasyon+raporu+2021+-+i> (Erişim: 30 Kasım 2022).

TCMB, Enflasyon Raporu 2023-III, 27 Temmuz 2023. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d2e5a80e-e1d4-44cb-9825-ab60782970b9/enf23_iii_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-d2e5a80e-e1d4-44cb-9825-ab60782970b9-oC.uASN (Erişim: 1 Kasım 2023).

TÜİK Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022

TÜİK İşgücü Maliyeti İstatistikleri (2016 ve 2020)

TÜİK, Dönemsel Hesaplar, çeşitli yıllar.

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390#:~:text=İstihdam%20oranı%20%47%2C5%20oldu,ile%20%47%2C5%20oldu>. (Erişim: 1 Kasım 2023).

TÜİK, İşgücü Maliyeti Araştırması Sonuçları (2012)

UN (2022). "International Human Rights Law" <https://www.ohchr.org/en/instruments-and-mechanisms/international-human-rights-law> (Erişim: 20 Kasım 2022).

**ASGARI DEĞİL
İNSANCA YAŞAM**

**ASGARI ÜCRET DEĞİL
TOPLU SÖZLEŞME**

ASGARİ ÜCRET ARAŞTIRMASI 2024

DİSKAR

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ARAŞTIRMA MERKEZİ

ARALIK 2023 • İSTANBUL